

HANDREIKING SCHOON

Praktijkervaringen voor de schoonthema's
zwerfafval,
onkruid op verharding,
hondenpoep,
graffiti,
wildplakken,
bijplaatsen,
blad,
kauwgom

Vereniging van Stads- en Gemeentewerkeren (VSG) - Vereniging van Stads- en Gemeentewerkeren (VSG)

Voorwoord

Zou het niet mooi zijn als de ervaringen met het schoon & netjes maken van de openbare ruimte op één plek te halen zijn? Want over zwerfafval wordt wel veel gepubliceerd, maar hoe ga je verbreden naar 'schoon'? En wat is de onderlinge samenhang tussen de schoonthema's, of de samenhang met heel en veilig? Maar ook: wat werkt tegen graffiti of wildplakken? Wie heeft goede ervaringen met het verwijderen van kauwgom? Wat maakt beleid tegen hondenpoep tot een succes? Wat zijn goede ervaringen met onkruidverwijdering?

In de Handreiking Schoon worden deze vragen beantwoord vanuit praktijkkennis en bewezen ervaringen met het schoonhouden van de openbare ruimte. De Handreiking Schoon is vormgegeven als een inspirerend bladerboek, waarin u inspiratie kunt opdoen voor uw eigen situatie. NVRD, CROW en Stads Werk wensen u veel inspiratie met het gebruik van de handreiking!

Aanleiding: integrale schoonaanpak

Deze handreiking is gemaakt naar aanleiding van een strategische verkenning 'Straatreiniging, zwerfafval en schoon' die de NVRD in september 2004 heeft uitgevoerd. Na deze verkenning heeft het bestuur van de NVRD gekozen voor een beleidslijn die gericht is op een meer integrale benadering van straatreiniging en zwerfafval. Deze integrale 'schoonaanpak' in gemeenten is het sleutelbegrip waarbij de thema's heel en veilig worden betrokken. Afval en reiniging maken immers onderdeel uit van de lokale leefomgeving. Inmiddels is een flink aantal gemeentelijke reinigingsdiensten en afvalbedrijven bezig met deze omslag naar integraal denken.

Inspiratie uit praktijkervaringen

De NVRD heeft samen met CROW en Stads Werk de ervaringen met het schoonmaken van de openbare ruimte gebundeld in deze Handreiking Schoon: van afval en hondenpoep, tot en met graffiti, wildplakken, onkruid en meer! Dus niet meer zelf het wiel uitvinden, maar optimaal gebruik maken van de ervaringen van anderen. De praktijkervaringen zijn gebundeld in deze Handreiking Schoon. Een kookboek waar beheerders en beleidsmedewerkers in kunnen bladeren om inspiratie op te doen voor hun eigen toepassing. Geen voorgeschreven blauwdruk, maar een praktisch en inspirerend bladerboek, de basis voor lokaal maatwerk!

NVRD, CROW en Stads Werk

Wij danken de NVRD-CROW-Stads Werk werkgroep bestaande uit Ron Molle (gemeente Ede, namens Stads Werk), Peter van Welsem (CROW), Peter Kunst, Marion

Overberg, en Marcel Aarnink (NVRD) voor de inbreng. Daarnaast willen wij de deelnemers aan de expertmeetings hartelijk bedanken voor de inzet en input. Tot slot een woord van dank aan Marc de Jong, Remko Kamstra en Marloes Hammenga van bureau Oranjewoud voor het verwerken en structureren van de informatie.

NVRD: inspirerend kookboek voor totale netheidsbeeld

"De handreiking schoon is opgezet als een soort kookboek met menukaarten, waar je inspiratie uit op doet voor je eigen plannen. Als NVRD kijken we daarbij naar het totale netheidsbeeld van de buitenruimte, dus meer dan alleen naar zwerfafval. Ook andere schoonthema's komen er in aan bod. Voor elk van deze thema's is een helder overzicht gemaakt met bijvoorbeeld de beste werkmethoden, streefbeeld, beleidskaders, kosten enzovoorts. Natuurlijk zijn de onderlinge relaties tussen de schoonthema's ook beschreven, evenals de koppeling met heel en veilig, of de beleving door onze klanten, de burgers."

Ir. G. van Bezooijen, adjunct-directeur NVRD

Stads Werk: kennis delen

"Voor Stads Werk is het streven naar een blijvend schone en veilige fysieke leefomgeving van groot belang. Om dat te bereiken zet Stads Werk zich onder andere in voor het verspreiden en delen van kennis. Het is dan ook niet meer dan logisch dat wij meewerken aan de totstandkoming van de Handreiking Schoon en onze kennis daarvoor inzetten."

Ron Molle, gemeente Ede, namens Vereniging Stads Werk

CROW: Praktische kennis, direct toepasbaar

"Het motto van CROW is: Praktische kennis direct toepasbaar. Dit is zeker van toepassing op deze handreiking. De kennis die hierin is verwoord is opgebouwd uit kennis uit de praktijk en op zodanige wijze gebundeld dat het direct gebruikt kan worden. Verheugend is om te zien dat deze kennis door alle marktpartijen samen tot stand is gekomen en dat gebruik is gemaakt van de laatste ontwikkelingen. Een goed voorbeeld hiervan zijn de schaalbalken uit de CROW-kwaliteitscatalogus. Hiermee kan een directe koppeling worden gelegd met RAW-beeldbestekken."

Dr. ir. I.W. Koster, directeur CROW.

Oproep

Wij hebben echter niet de illusie compleet en volledig te zijn geweest. Wij roepen u daarom op om nieuwe ervaringen en andere, actuele informatie met ons te delen en aan ons door te geven. Daarvoor kunt u het wijzigingsformulier gebruiken uit de eerste, algemene, menukaart.

Inhoudsopgave

De volgende schoonthema's komen in de Handreiking Schoon achtereenvolgens aan bod:

1. Algemeen
2. Zwerfafval
3. Onkruid op verharding
4. Hondenpoep
5. Graffiti
6. Wildplakken
7. Bijplaatsen
8. Blad
9. Kauwgom

Handreiking Schoon: algemeen

'Schoon' is een belangrijk thema voor bewoners, bestuurders en beheerders. Er gaat veel geld in om en aandacht naar uit. Opvallend is echter hoe kennis en expertise versnipperd zijn. Met deze Handreiking Schoon biedt de NVRD aan haar leden een praktisch instrument bij de integrale aanpak van het schoonhouden van de openbare ruimte. Een bladerboek, vormgegeven als 'kookboek', met menukaarten voor schoonthema's als zwerfafval, onkruid, bijplaatsen van afval, graffiti, wildplakken en hondenpoep. Deze menukaart beschrijft het algemene kader en de samenhang, in de andere kaarten worden de schoonthema's elk afzonderlijk behandeld.

1 Positionering

Schoon, heel en veilig

- **schoon, heel & veilig:** wat bepaalt nu de kwaliteit van de openbare ruimte, hoe beleeft de burger deze? We onderscheiden hierin drie belangrijke peilers die de beleving van de burger op de openbare ruimte beïnvloeden: schoon, heel en veilig.
- **beleving burger:** alle drie de peilers beïnvloeden het gevoel dat de burger heeft bij de openbare ruimte. Zo zal een burger zich onveilig voelen in een kapotte, vervuilde omgeving en veiliger voelen in bijvoorbeeld een schone omgeving. De drie peilers beïnvloeden elkaar ook. Zo groeit in een kapot voetpad (veel kieren) meer onkruid (dus minder schoon).

Handreiking 'schoon'

- **grip op schoon:** in deze handreiking behandelen we de peiler 'schoon'. De handreiking helpt u om grip te krijgen op de verschillende schoonthema's.
- **beste aanpak:** u weet per schoonthema wat belangrijk is, welke methoden u kunt toepassen en wat ervaringen van andere beheerders zijn.
- **onderlinge samenhang:** in deze handreiking komen we hier telkens op terug. Welke schoonthema's beïnvloeden elkaar en welke schoonthema's bepalen in welke mate de kwaliteit van de openbare ruimte?

- **integrale aanpak:** wanneer u grip heeft op de peiler 'schoon' is de volgende stap in beeld: het afstemmen van alle drie de peilers op elkaar, de integrale benadering!

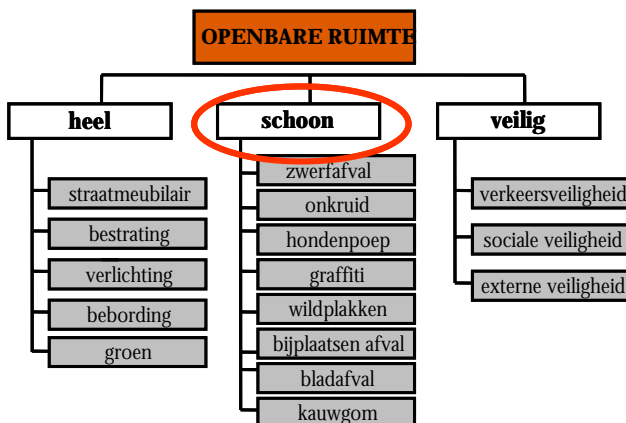
Kortom: Met de handreiking schoon weet ik waar ik me als beheerder op moet focussen!

Leefbaarheid

- **leefbaarheid:** 'schoon, heel & veilig' hebben ontegenzeggelijk een relatie met leefbaarheid. Maar er zijn meer factoren van invloed op de leefbaarheid:
 - *woonklimaat:* waardering van de woning en de woonomgeving.
 - *bestaanszekerheid:* het hebben van werk en inkomen.
 - *voorzieningen:* aard, peil en bereikbaarheid.
 - *economie:* vitale wijk en buurtconomie.
 - *verkeer en bereikbaarheid.*

Leefbaarheid: een definitie

Leefbaarheid is de mate waarin de sociale en fysieke leefomgeving voldoet aan gemeenschappelijke normen en waarden van de bewoners en/of gebruikers. Uit onderzoek is gebleken dat een slechte leefbaarheid in een wijk niet wordt veroorzaakt door vervuiling, wel door een lage kwaliteit van sociale relaties en het percentage werkloosheid. (Bron: GSB monitor)

Inhoud menukaart Algemeen

1. **positionering:** schoon, heel & veilig, leefbaarheid
2. **afwegingskader:** de reinigingsdriehoek
3. **relatie schoonthema's:** 'schoon' als ketting
4. **praktische uitvoering:** het 5 knoppen model
5. **ondersteunend en bedrijfsvoering:** instrumenten
6. **informatie:** internet en bronnen

Is 'schoon' dan wel van invloed op de leefbaarheid?

- **Ja**, vervuiling of verloedering hebben invloed op de beleving van de woonomgeving en daarmee de leefbaarheid. Echter vervuiling is *niet de oorzaak* van onleefbaarheid. Rommel op straat, vernielingen, graffiti en hondenpoep zijn niet bepalend voor de leefbaarheid in de wijken! Verloedering en vervuiling gaan wel samen op met onleefbaarheid, ze komen tegelijkertijd voor. Net zoals de verkoop van ijsjes en zonnebrillen samengaan, maar veroorzaakt worden door het mooie weer in de zomer.
- **sociale relaties**: de mate waarin bewoners met elkaar contact hebben én de kwaliteit van dat contact blijkt de belangrijkste factor voor slechte leefbaarheid.
- **werkloosheid**: als tweede verklarende factor voor de leefbaarheid geldt het percentage werklozen. Dat wil niet zeggen dat werklozen verantwoordelijk zijn voor onleefbaarheid, wel dat er een sterke samenhang is.

Vraaggericht werken

Peter Kunst, Milieudienst Groningen: "Voor de burger geldt maar één ding: is het prettig en netjes wonen. Aan ons, maar ook aan andere beheerders binnen de gemeentegrenzen, de opdracht om hierin het voortouw te nemen en dat vraaggericht en integraal waar te maken. En daarbij kunnen we van elkaar vast nog heel veel leren."

Achtergrondinformatie

- **De schrijvers**: NVRD, CROW en STADSWERK hebben gezamenlijk het initiatief genomen om een samenhangende 'handreiking schoon' op te stellen. Samen met experts van verschillende gemeenten en ondersteund door adviesbureau Oranjewoud.
- **Samen met u**: de handreiking is gericht op het kort en bondig bij elkaar brengen van 'best practices'. Vormgegeven als een 'kookboek' met 'menukaarten' voor de verschillende schoonthema's. Een bladerboek, bedoeld als afwegingskader voor maatwerk in de eigen lokale situatie. De informatie hebben we verzameld tijdens een aantal bijeenkomsten met deskundige beheerders.

Verbreiding

Marcel Aarnink, NVRD: "Veel gemeenten zoeken de verbreiding van reiniging, zwerfafval naar het brede kader van schoon maar weten niet hoe. Deze handreiking kan hen hierin ondersteunen."

Doelgroep

- **gemeentelijke beleidsmedewerkers en beheerders**: zijn de belangrijkste doelgroepen van deze handreiking. Zij hebben met deze handreiking de actuele stand van zaken kernachtig op een rij, zodat ze lokale beleids- en beheerkeuzes kunnen maken.
- **en NVRD-leden**: beheerorganisaties vanuit gemeenten, zoals afdelingen Beheer en Onderhoud, Openbare Werken, Stadswerken en de afdelingen Reiniging en uitvoerende diensten zoals afvalstoffenbedrijven.

Samenhang

Ted van Herpen, STADSWERK: "De Handreiking Schoon levert de noodzakelijke samenhang op tussen enerzijds de begrippen schoon, heel en veilig en anderzijds de integrale aanpak van het beheer van de openbare ruimte. Zowel de mensen werkzaam in het wijk -en buurtbeheer, als die bij het toezicht en handhaving van diezelfde openbare ruimte, kunnen hier veel profijt van hebben."

Leeswijzer

- **kernachtig en visueel**: de schrijfstijl is bewust kort, bondig & puntsgewijs, om weinig woorden de essentie weergegeven.
- **levend document**: deze handreiking geeft de huidige stand van zaken weer, najaar 2006. Natuurlijk zijn er voortdurend nieuwe ontwikkelingen. Ook zijn er ongetwijfeld best practices nog niet bij de opstellers bekend. De handreiking zal de komende jaren continu uitgebreid en geactualiseerd worden.
- **vaste opzet**: elk schoonthema wordt behandeld aan de hand van een vaste structuur:
 - *positionering*: korte inleiding met aard en omvang
 - *afwegingskader*: wettelijk kader, landelijk beleid en de lokale keuzemogelijkheden
 - *schoon, heel & veilig*: integrale samenhang en beleving van de burgers
 - *praktische uitvoering*: met het vijf knoppenmodel (voorzieningen, participatie, reiniging, handhaving en communicatie)
 - *ondersteuning en bedrijfsvoering*: contractering en instrumenten
 - *informatie*: internetbronnen en contactpersonen

2 Afwegingskader

Is er landelijk beleid?

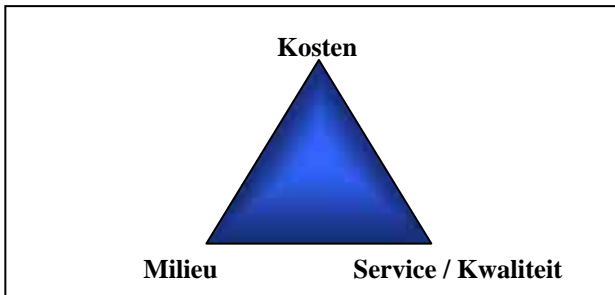
- **geen landelijk beleid**: voor het schoon en netjes houden van de openbare ruimte is geen overkoepelend landelijk beleid.

Welke wet- en regelgeving is van toepassing?

- **zorgplicht**: er is geen specifieke wet waarin staat dat de gemeente de plicht heeft de openbare ruimte schoon te houden. In tegenstelling tot het onderhoud van wegen en riolering. De juridische basis voor het schoonmaken van de openbare ruimte ligt in de algemene gemeentelijke zorgplicht, vanuit de aansprakelijkheid in het Nieuw Burgerlijk Wetboek in 1992.
- **wetgeving**: afhankelijk per thema. Landelijke wetten zoals de Wegenwet (risicoaansprakelijkheid, schuld-aansprakelijkheid wegen), Woningwet (graffiti) en de Wet milieubeheer (bestrijdingsmiddelen onkruidbestrijding). Lokale regelgeving, zoals de APV (wildplakken, graffiti) en de Afvalstoffenverordening (zwerfafval, bijplaatsing).

Reinigingsdriehoek

- **afwegingskader:** drie aspecten zijn van belang bij de (gemeentelijke) keuzes en ambities voor de peiler schoon: kosten, milieu en service. Met behulp van deze reinigingsdriehoek kunnen gemeenten hun doelen op de prestatiegebieden milieu, service en kosten definiëren en hun prestaties beoordelen. Voor de afvalbranche is dit afwegingskader (als afvaldriehoek) ver uitgewerkt voor onderlinge benchmark en toetsing op doeltreffendheid, doelmatigheid en dienstverlening.

figuur: reinigingsdriehoek als afwegingskader

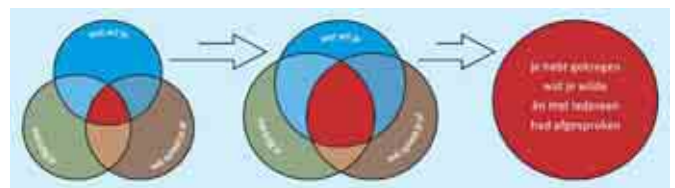
- **kosten:** prijspeil voor het schoonhouden van de openbare ruimte. Eenheidsprijzen en prijs-kwaliteitverhouding voor het daadwerkelijke reinigen. Ook het prijsniveau voor bijvoorbeeld voorlichting, handhaving, voorzieningen of storkosten etc. kan hierbij betrokken worden. Het vijf knoppenmodel biedt hiervoor een goed instrument (zie praktische uitvoering).
- **milieu:** de effecten op het milieu. Is er sprake van een belasting voor het milieu, of geeft een bepaalde aanpak juist milieuvoordelen? Bijvoorbeeld bij onkruidbestrijding wordt hier de fundamentele keuze gemaakt voor wel of geen chemische bestrijdingsmiddelen.
- **service:** omvat zowel het straatbeeld met het kwaliteitsniveau van de openbare ruimte, als de mate van dienstverlening naar de burgers. Het kwaliteitsniveau beschrijft de feitelijke schoonheidsgraad / mate van vervuiling, zie integraal beheer en CROW schaalbalken hieronder. Daarnaast omvat service ook het voorzieningenniveau voor de burger (denk aan de hoeveelheid afvalbakken, aantal hondentoiletten, ophalen van grof vuil etc.). En natuurlijk omvat service ook de tevredenheid van de burger (bv. rapportcijfers, ergernis top 10 en klachten / meldingen).

Burgers tevreden, kosten mogen lager

Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat 90% van de burgers tevreden is over de huisvuil inzameling en de gemeentereiniging. De gemiddelde Nederlander geeft een ruime 7 voor de netheid van zijn woonomgeving, blijkt uit een recente peiling.. De vele inspanningen om de buitenruimte schoon te houden worden dus gewaardeerd. Maar burgers hebben geen extra geld over voor deze taken. Uit onderzoek van de Consumentenbond blijkt dat extra geld vooral mag gaan naar meer blauw op straat, of onderhoud en bestrating. Waarmee de consument feitelijk zegt: "ik ben tevreden over de kwaliteit, maar de prijs mag lager".

Service en kwaliteit: beheer openbare ruimte

- **integraal beheer openbare ruimte:** De meeste gemeenten leggen het beleid voor de openbare ruimte vast met het IBOR-model (integraal beheer openbare ruimte). Centraal staat de bewuste keuze voor verschillende kwaliteitsniveaus in verschillende typen gebieden. In deze IBOR-aanpak gaat het om het resultaat, de output, in plaats van de inspanningen en inzet, de input.
- **kwaliteitsgericht:** deze outputbenadering van beheervragen heeft als doel om een optimale kwaliteit te bereiken: door vastomlijnde doelen, heldere afspraken en controleerbare resultaten. Kwaliteit is immers niet per definitie het hoogst mogelijke niveau. *Kwaliteit is: krijgen wat je wilt én afspreekt!* Het gaat om het vastleggen van de gewenste output, met ambities, streefbeelden en beleidsdoelen, op basis van maatschappelijk relevante keuzemogelijkheden in een stevige beheervisie. In onderhoudsplannen wordt dit vervolgens vertaald naar werkpakketten, met maatregelen, frequenties en uitvoeringsmethoden. Uitbesteding vindt plaats via (prestatie) bestekken. Met het BOR-model wordt kwaliteit op elk plan-niveau meetbaar én toetsbaar gemaakt. Daarmee spreken bestuurders, beheerders en bewoners dezelfde taal.

- **frequentiegericht:** vaak wordt ook nog gewerkt op een inputgerichte wijze: op basis van frequenties. Bijvoorbeeld vegen of onkruidbestrijding kan zowel op basis van streefbeelden als frequenties worden uitgevoerd.

Welke keuzes in kwaliteitsbeelden zijn er?

- **CROW kwaliteitscatalogus:** omvat schaalbalken met vijf ambitieniveaus in kwaliteit: van zeer schoon (A+), tot zeer vuil (D). Er zijn schaalbalken voor wegen, groen, straatmeubilair enzovoorts. In heldere omschrijvingen, meetbare normen en ondersteund met referentiebeelden worden telkens de vijf kwaliteitsniveaus beschreven. Er zijn catalogusbladen voor zowel de duurzame instandhouding, als het netheidsbeeld (zwerfafval, onkruid, graffiti etc.).

A+	A	B	C	D
Er ligt geen grof zwerfafval.	Er ligt weinig grof zwerfafval.	Er ligt redelijk veel grof zwerfafval.	Er ligt veel zwerfafval.	Er ligt zeer veel grof zwerfafval.
grof zwerfafval (>10cm) 0 stuks per 100 m ²	grof zwerfafval (>10cm) ≤ 3 stuks per 100 m ²	grof zwerfafval (>10cm) ≤ 10 stuks per 100 m ²	grof zwerfafval (>10cm) ≤ 25 stuks per 100 m ²	grof zwerfafval (>10cm) > 25 stuks per 100 m ²

voorbeeld van een CROW schaalbalk voor zwerfafval

3 Relatie tussen schoonthema's

- De 'netheid' van de openbare ruimte wordt door een aantal elementen bepaald. In de handreiking noemen we deze elementen de schoonthema's. In deze handreiking behandelen we de volgende schoonthema's:

Schoonthema's

- Zwerfafval
- Onkruid
- Hondenpoep
- Graffiti
- Wildplakken
- Bijplaatsen afval
- Blad
- Kauwgom

- samenhang:** deze schoonthema's bepalen alle de kwaliteit van de openbare ruimte. Ze vormen daarom samen een **schoonketen**:

- beleving burger:** de mate waarin ieder schoonthema de openbare ruimte beïnvloedt verschilt echter. De bepalende factor hierin is de burger: wat valt de burger als eerste op, waar ergert de burger zich aan?
- zwakste schakel:** Als beheerder is het belangrijk te weten welke schoonthema's hierin het meest bepalend zijn, zij vormen "de zwakste schakel". Wanneer we de zwakste schakel weten, weten we ook op welke schoonthema's we ons dus als eerste moeten focussen. Dit wil niet zeggen dat minder belangrijke schoonthema's niet aan bod hoeven te komen! Het gaat hier om de **logische volgorde** waarin we de verschillende thema's aanpakken. In de onderstaande tabel zijn de schoonthema's gerangschikt naar impact op de kwaliteitsbeleving van de burger.

Voorbeeld:

Een sterk vervuilde straat. Het straatbeeld wordt vooral bepaald door het vele onkruid in het voetpad, afval naast de container en blad in de goot. In deze straat zal het verwijderen van het blad weinig effect hebben. Het helpt wel, maar alleen als de andere 2 schoonthema's 'afgehandeld' zijn.

Impact schoonbeleving op beleving van de burger

	schoonthema	omschrijving
<div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: center;"> <div style="margin-bottom: 20px;">Meeste impact</div> <div style="margin-top: 20px;">Minste impact</div> </div>	 zwerfafval - onkruid - graffiti	<p>zwerfafval, onkruid en graffiti zijn de drie meeste bepalende schoonthema's. Zodra één van deze drie thema's door de 'ondergrens' zakt heeft dit een grote impact op de kwaliteit van de openbare ruimte en de beleving van de burger hiervan. De kwaliteit verslechtert zienderogen, zeker wanneer twee of zelfs alle 3 de thema's door deze ondergrens zakken!</p>
	 beplakking - hondenpoep - bijplaatsen	<p>beplakking, hondenpoep en bijplaatsen dragen bij aan de kwaliteit van de openbare ruimte. Toch valt het de burger minder snel op dan de bovenstaande thema's.</p> <p>Als de bovenste drie thema's nog 'op niveau' zijn en één van deze thema's door de ondergrens zakt zal dit een geringe impact hebben op de kwaliteit. Zodra ze er alle drie doorheen zakken, versterken ze elkaar en heeft het een aanzienlijk grotere impact!</p>
	 blad - kauwgom	<p>Blad en kauwgom hebben de minste impact. Blad hoort vaak bij het seizoen, de burger weet dat het tijdelijk is. Kauwgom valt de burger vrijwel niet op.</p>

De zwakste schakel

- **ondergrens:** we kunnen nu de impact van de schoon-thema's op de schoonbeleving van burgers bepalen. Voor elk schoonthema geldt dat ze pas een ergernis worden bij een bepaald onderhoudsniveau, ze moeten door een bepaalde ondergrens zakken. Deze ondergrens wordt bepaald door het gemiddelde kwaliteitsniveau in het gebied (zie meetlatten CROW). Wanneer een schoonthema onder het gemiddelde scoort, dus een negatiever uitschieter is, zakt dit thema door de ondergrens.

Hier komt ook de impact van de schoonthema's weer om de hoek kijken. De thema's verschillen hierin van 'grote impact' tot 'valt nauwelijks op'. Wanneer bijvoorbeeld onkruid door de ondergrens zakt zal dit een veel groter effect hebben op de beeldkwaliteit dan wanneer kauwgom door de ondergrens zakt.

Zwakste schakel is het beeld van de burger
Peter Kunst, Groningen: "Wij hebben het proefondervindelijk bepaald. We hebben op een aantal plekken in de stad de kwaliteit objectief geschouwd en daarbij ook een aantal passanten, zonder verdere toelichting gevraagd naar hun mening over de kwaliteit van die plek. De mening van de burger komt precies overeen met de laagste score van onze objectieve schouw. Ofwel het schoonthema met de laagste kwaliteit, de zwakste schakel, is bepalend voor de beleving van de burger!"

Ingrijpen op schoonthema's

- Na bovenstaande afwegingen kunt u als beheerder bepalen wanneer het noodzakelijk is 'in te grijpen' op een schoonthema. Dit ingrijpen kan op meerdere manieren: Voor ieder thema afzonderlijk wordt in de verschillende bladen van deze handleiding uitgelegd welke mogelijkheden u hebt en wat het beste werkt.

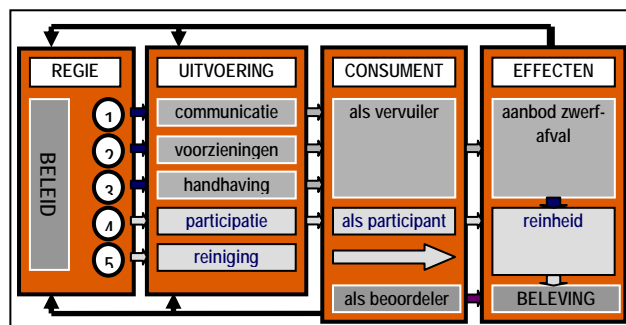
Samengevat:

1. **Met en is weten:** Bepaal per gebied de objectieve kwaliteit van alle schoonthema's.
2. **Bepaal de zwakste schakel:** welk schoonthema zakt door de ondergrens en heeft de laagste kwaliteit.
3. **Prioriteit & impact:** Bepaal de prioriteit van de zwakste schakel op basis van de impacttabel.
4. **Doen:** Verbeter de kwaliteit van deze zwakste schakel met de best practices uit de verschillende menubliden.

4 Aanpak

Bij iedere menukaart gaan we in op de methoden die er zijn om het betreffende schoonthema 'aan te pakken'. We doen dit aan de hand van het vijf knoppen-model van de NVRD:

figuur: vijf knoppenmodel voor de aanpak van schoon door gemeenten

- **voorzieningen:** zoals afvalbakken voor zwerfafval, vrije plakplaatsen voor graffiti etc.
- **participatie:** zelfwerkzaamheid van bewoners, maar ook bijvoorbeeld andere partijen als scholen, woningcorporaties etc.
- **reinigen:** het daadwerkelijk schoonhouden van de openbare ruimte, bijvoorbeeld door vegen, prikken, opruimen etc.
- **handhaven:** preventief toezicht, aanspreken, waarschuwen en eventueel verbaliseren van overtreders.
- **communicatie:** alle activiteiten rondom voorlichting en informeren van de betrokken partijen.

In de afzonderlijke menubliden per schoonthema vindt u alle informatie over de meest effectieve aanpak voor elk van deze vijf knoppen.

Praktische informatie
Peter van Welsum, CROW: "Vaak zijn beheerders op zoek naar praktische informatie, bijvoorbeeld naar beschikbare werkmethoden of geschikte contracten. Deze handreiking biedt hun deze informatie."

5 Organisatie en bedrijfsvoering

Welke instrumenten kunnen mijn bedrijfsvoering ondersteunen?

- **benchmark:** bij de NVRD beschikbaar voor reiniging en zwerfafval. Geeft inzicht in de eigen prestaties ten opzichte van anderen.
- **SenterNovem:** heeft voor verschillende aspecten van zwerfafval handreikingen, tools of instrumenten opgesteld of in ontwikkeling. Deze tools zijn opgesteld met zwerfafval als vertrekpunt, maar zijn vaak ook bruikbaar voor andere schoonthema's:

- *beleid*: quick scan
- *communicatie*: communicatiewijzer
- *handhaving*: routeplanner
- *participatie*: handreiking
- *beheer*: beeldbestekken
- *voorzieningen*: leidraad afvalbakken
- *organisatie*: sturingsmodel
- *monitoring*: richtlijnen voor uniforme monitoring

Te downloaden via: www.Uitvoeringafvalbeheer.nl

Knoppendoos voor de reiniging van Delft

De gemeente Delft heeft een eigen softwareapplicatie ontwikkeld om de bedrijfsvoering bij de reinigingsdienst te ondersteunen. Door tal van redenen ontbrak het aan tijdige managementinformatie: te veel handelingen, handmatig overzetten van gegevens, interpretatie en nabewerking enzovoorts. Het pakket in Access stroomlijnt reeds beschikbare informatie. Met eenvoudige rapportages, door gebruik van heldere signaalkleuren voor afwijkingen. De investeringen zijn binnen een jaar terugverdiend, onder andere doordat facturatie van klanten is aangescherpt. Rapportages zijn nu snel beschikbaar, waardoor bijsturing van de organisatie eenvoudiger is geworden.

Contractering op basis van prestatie

- **beeldbestek**: voor het reinigen op basis van prestaties en schoonheidsgraden hebben CROW en Nederland Schoon een systematiek opgezet. De RAW-systematiek is daarmee ook beschikbaar voor beeldbestekken van verschillende schoonthema's.
- **stappenplan voor reiniging met beeldbestek**: NVRD en Nederland Schoon hebben een praktisch stappenplan opgesteld voor gemeenten die willen overschakelen op beeldgestuurd reinigen.

Beeldbestek of prestatiebestek

Een prestatiebestek is een contract waarin de te leveren eindsituatie (output) beschreven staat met behulp van prestatie-eisen. Het bestek geeft -in tegenstelling tot het traditionele bestek- niet aan wát en hoe vaak het moet gebeuren (input), maar het te leveren resultaat (de output). De aannemer bepaalt zelf de noodzakelijke activiteiten om de gewenste eindsituatie te bereiken. De voordelen van een prestatiebestek zijn:

- *meer focus op het resultaat;*
- *meer marktinnovatie en een lagere aannemersom;*
- *directievoering eenvoudiger, hierdoor lagere kosten;*
- *promoot 'lerend bedrijf': eerder krijgen wat je wilt!*

Contractering op basis van frequentie

- **frequentie**: uiteraard werken veel gemeenten ook op basis van frequentie. Daarbij worden bijvoorbeeld het aantal schoonmaakrondes of -beurten vastgelegd. Deze methode is goed geschikt voor werk dat in eigen beheer wordt uitgevoerd.
- **termijn**: een andere insteek is dat soms de reactie-termijn vastgelegd is. Bijvoorbeeld klachten afhandelen binnen een aantal dagen, of racistische graffiti verwijderen binnen 24 uur na melding etc.

Monitoring geeft inzicht

- **beleving burger**: de tevredenheid van de burger wordt op verschillende manieren in beeld gebracht. Bijvoorbeeld via enquêtes, leefbaarheidonderzoeken, politiemonitor veiligheid. Maar ook direct door analyse van de klachten- of meldingenregistratie. Sommige gemeenten, zoals Groningen en Zoetermeer laten hun burgers zelf ook de kwaliteit van de openbare ruimte meten.
- **inzicht in kwaliteit**: met de CROW referentiebeelden kan de kwaliteit van de openbare ruimte uitstekend objectief bepaald worden. Verschillende adviesbureaus hebben hier handige tools voor ontwikkeld.

Welke opleidingen zijn beschikbaar?

- **OPOR**: biedt diverse cursussen en trainingen aan, onder andere voor zwerfafvalcoördinator en beeldgestuurd reinigen.

Frequentie: verantwoordelijkheid bij opdrachtgever

Voordelen van de meer traditionele, input-gestuurde, werkwijze is dat de opdrachtgever veel grip houdt op de uitvoering. Controle vindt plaats door het aantal rondes te turven. Nadeel is dat het risico voor de uitvoering ook bij de opdrachtgever ligt. Is er bijvoorbeeld een extra onkruidronde gewenst om het beoogde beeld te bereiken, dan moet dit betaald worden. Bij een prestatiebestek liggen verantwoordelijkheid en risico bij de opdrachtnemer.

6 Informatie en bronnen

- Over het schoon houden van de openbare ruimte zijn veel boekwerken, publicaties, tijdschriften e.d. verschenen. Per menukaart vindt u onder het kopje informatie en bronnen een selectie van de meest bruikbare. Voor de meeste schoonthema's kunt u informatie verkrijgen via de NVRD, CROW, Nederland Schoon en SenterNovem (www.uitvoeringafvalbeheer.nl).

Successen en ervaringen delen

Marion Overberg, Stadswerken Utrecht: "Successen moet je niet alleen vieren, maar ook delen. Deze handreiking is een mooie gelegenheid om dat te doen."

Reacties gevraagd!

Heeft u ervaringen die u wilt delen, aanvullingen of suggesties voor verbetering? Vul de onderstaande antwoordbon in, fax of e-mail deze naar de NVRD (post@nvrD.nl).

Colofon

De Handreiking Schoon is een uitgave van de NVRD, in samenwerking met Vereniging Stadswerk en CROW. Met dank aan de werkgroep en tal van NVRD-leden voor de inbreng van hun kennis en ervaringen. Redactie door advies- en ingenieursbureau Oranjewoud.

Reacties, aanvullingen en suggesties zijn welkom. Hiervoor kunt u het reactieformulier gebruiken uit deze algemene menukaart. E-mailen naar post@NVRD.nl, of telefonisch 026-377 13 33.

Reactieformulier Handreiking Schoon

Ja, wil graag mijn kennis en ervaring delen. Ik heb een:

- succesvolle praktijkervaring
- voorstel voor verbetering
- vraag of suggestie
- overig, nl:

Schoonthema:

Korte omschrijving

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Mijn gegevens:

- Naam:
- Organisatie:
- Plaats:
- Telefoon:
- E-mail:

Fax uw reactie naar: 026-445.01.55. Of stuur een e-mail naar: post@nvrD.nl

Zwerfafval

Er is discussie over de aanpak van zwerfafval: verantwoordelijkheden, financiering en statiegeld, zijn zomaar wat termen uit de vakbladen. Buiten kijf staat dat de beheerders een belangrijke rol spelen in de aanpak van zwerfafval. Iedereen is er van overtuigd dat alleen reinigen onvoldoende oplossing biedt. Ook andere 'knoppen' zoals handhaving of participatie zijn succesvol. Deze publicatie zet de stand van zaken op een rij en geeft informatiebronnen.

1. Positionering

Wat verstaan we onder zwerfafval?

Zwerfafval is 'afval dat door mensen bewust of onbewust is weggegooid of achtergelaten op plaatsen die daar niet voor bestemd zijn of door indirect toedoen of nalatigheid van mensen op die plaatsen is terecht gekomen.' Voorbeelden zijn blikjes, zakjes e.d., het kleinere afval dus. Bankstellen, koelkasten e.d. zijn geen zwerfafval.

Waarom zwerfafval aanpakken?

- **schoon, heel & veilig:** zwerfafval draagt bij aan de verloedering van de leefomgeving en vergroot daarmee het gevoel van onveiligheid bij burgers.
- **storend:** burgers ergeren zich aan zwerfafval. Het staat hoog in de ergernis top 10.
- **kosten:** het opruimen van zwerfafval brengt hoge beheerskosten met zich mee.

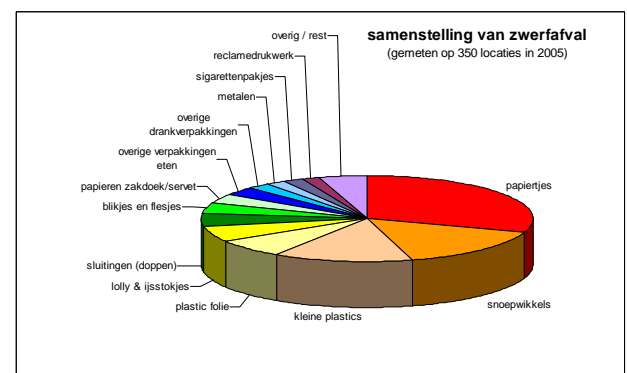
Wie zijn de doelgroepen van het beleid?

- **veroorzakers van zwerfafval:** In de Routeplanner Handhaving Zwerfafval worden verschillende typen doelgroepen onderscheiden:
 - veroorzakers*
 - jongeren (lagere school, 12-14 en > 14 jaar)
 - winkelend publiek
 - reizigers met openbaar vervoer
 - automobilisten
 - bezoekers van evenementen
 - recreanten
 - aanbieders van afval:*
 - aanbieders van huishoudelijk of bedrijfsafval
 - ondernemingen:*
 - horeca (snackbars, restaurants, cafés, terrassen)
 - organisatoren van evenementen
 - verkooppunten (benzinepomp, kiosk etc.)
- **beheerders:** beheerders zijn en blijven verantwoordelijk voor het schoonhouden van de openbare ruimte. Het betreft vooral gemeenten, maar ook provincies, Rijkswaterstaat of Pro Rail.
- **producenten:** zij kunnen zorgen voor én minder verpakkingen én minder milieubelastende verpakkingen.

Waar gaat het om?

- **miljoenen stuks:** In heel Nederland belanden jaarlijks meer dan 50 miljoen lege blikjes en flesjes op straat, en nog een heleboel ander afval, van snoeppapertjes tot sigarettenpeuken en drukwerk. Langs het wegennet ontstaat jaarlijks ongeveer 100.000 ton aan zwerfafval. Een belangrijk deel hiervan, ongeveer 60%, bestaat uit verpakkingen.

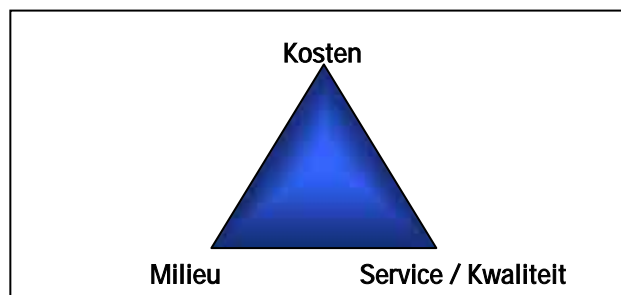
Samenstelling van het zwerfafval (exclusief kauwgom & peuken).

Inhoud menukaart Zwerfafval

1. **positionering:** aard en omvang
2. **afwegingskader:** wettelijk kader & landelijk beleid
3. **relatie schoon, heel en veilig:** de basis
4. **aanpak:** vijf knoppen model
5. **organisatie en bedrijfsvoering:** instrumenten
6. **informatie:** bronnen & subsidies

2. Afwegingskader

2.1 Reinigingsdriehoek

Kosten

- **honderden miljoenen Euro's:** de jaarlijkse reinigingskosten worden geschat op € 200 tot € 300 miljoen, omgerekend ca. € 12 tot € 20 per inwoner. Kosten die voor rekening komen van de beheerders, veelal gemeenten.
- **benchmark reiniging:** Op dit moment loopt een grootschalig onderzoek naar de precieze kosten van de aanpak van zwerfafval voor gemeenten. Onder andere in de NVRD benchmark reiniging worden kosten vergeleken van de deelnemende gemeenten. De kosten voor de aanpak van zwerfafval verschillen sterk per gemeente en variëren van circa € 12 tot € 135 per inwoner per jaar. Het gemiddelde gemeentelijke ervaringscijfer uit de NVRD benchmark is € 47 per inwoner per jaar.
- **afvalbakken, machinaal en handmatig vegen:** de kosten voor machinaal vegen omvatten ca. 50% van de aanpak van zwerfafval. Handmatig vegen ca. 35% en legen van afvalbakken ca. 15%.

Hogere kwaliteit voor minder kosten

Sinds de gemeente Den Haag het kwaliteitsniveau van B (matig schoon) naar A (schoon) heeft verhoogd gaat het schoonmaken gemakkelijker. Volgens Arie Langhorst, manager van de productgroep vegen in Den Haag, is er minder inspanning nodig om de stad op een schoon niveau te houden, omdat er per ronde minder vuil verwijderd hoeft te worden. Een schone omgeving blijft langer schoon. 'Het bevalt ons uitstekend. De stad is er schoner op geworden en we zijn goedkoper uit.'

Milieu

- Het aanpakken van zwerfafval heeft een beperkt effect op het milieu. Het visuele effect op het straatbeeld is van meer belang, maar elk patatbakje is er een te veel.

Een blikje gaat heel lang mee

Het duurt vaak heel lang voordat zwerfafval uit het milieu verdwijnt. Een overzicht van Nederland Schoon:

bananenschil	3 jaar
metalen blikje	50 jaar
plastic frisdrankfles	5-10 jaar
plastic zak	10-20 jaar

kauwgum	20-25 jaar
aluminium blikje	80 jaar
plastic sixpackhouder	100 jaar
glazen fles	eeuwig
(polystyreen) patatbakje	eeuwig

Service

- **beeldgericht reinigen:** CROW heeft referentiebeelden opgesteld, waarmee de acceptabele kwaliteit van de openbare ruimte voor zwerfafval bepaald kan worden (in aantal stuks per oppervlaktemaat). Er wordt onderscheid gemaakt naar grootte van het zwerfafval (> 10 cm, of 1 tot 10 cm). In een kwaliteitscatalogus worden de vijf kwaliteitsniveaus beschreven: van zeer schoon (A+, geen zwerfafval), tot zeer vuil (D, zeer veel zwerfafval), zie de afbeelding.

A+	A	B	C	D
Er ligt geen grof zwerfafval.	Er ligt weinig grof zwerfafval.	Er ligt redelijk veel grof zwerfafval.	Er ligt veel zwerfafval.	Er ligt zeer veel grof zwerfafval.
grof zwerfafval (>10cm) 0 stuks per 100 m ²	grof zwerfafval (>10cm) ≤ 3 stuks per 100 m ²	grof zwerfafval (>10cm) ≤ 10 stuks per 100 m ²	grof zwerfafval (>10cm) ≤ 25 stuks per 100 m ²	grof zwerfafval (>10cm) > 25 stuks per 100 m ²

CROW schaalbalk voor zwerfafval op verharding

2.2 Beleid en regelgeving

Wat is het landelijke beleid?

- **landelijk afvalbeheerplan (LAP) en Convenant Verpakkingen III:** Staan flinke reductiedoelstellingen in (zwerfafval 45%, flesjes en blikjes 80% in 2005). Deze doelstellingen zijn niet gehaald.
- **impulsprogramma zwerfafval:** het ministerie van VROM, de VNG en het bedrijfsleven werken aan een samenhangend pakket aan maatregelen om binnen drie jaar een duidelijk schonere leefomgeving te verkrijgen. Er worden drie pijlers onderscheiden:
 - Als eerste preventie en innovatie (gericht op een omslag in het handelen van consumenten en bedrijven, zodat er minder zwerfafval ontstaat);
 - Daarnaast wordt ingezet op slim opruimen (het optimaliseren van een meer efficiënt en effectief opruimen van zwerfafval);
 - Tot slot handhaving (intensivering van de handhaving in relatie met de bestuurlijke boete, zie onder).
- **miljoenen;** met het impulsprogramma is een bedrag van € 48 miljoen gemoeid, waarvan € 33 miljoen door het bedrijfsleven beschikbaar wordt gesteld en € 15 miljoen door de rijksoverheid. Op het moment van schrijven van deze handreiking was het impulsprogramma nog in behandeling bij de Tweede Kamer.
- **gemeenten bezorgd:** gemeenten maken zich al geruime tijd grote zorgen over de voortgang van het dossier verpakkingen en zwerfafval. De VNG vraagt

Staatssecretaris Van Geel om op korte termijn deze dossiers te bespreken. Over het door VROM voorgestelde Impulsprogramma zwerfafval zijn gemeenten verdeeld. Sommige gemeenten geven aan met het programma uit de voeten te kunnen. Andere, vooral grote, gemeenten willen het Impulsprogramma niet ondersteunen.

Komt er statiegeld op flesjes en blikjes?

- **nog onduidelijk:** het ministerie van VROM heeft eerder bericht dat er geen statiegeld komt. Maar met de nieuwe samenstelling van de Tweede Kamer is nog niet duidelijk wat het definitieve beleid wordt.

Boetes in plaats van statiegeld?

Komt er nu wel of geen statiegeld op blikjes en flesjes? Het laatste woord lijkt er nog niet over gezegd. In augustus 2006 berichtte het ministerie van VROM als volgt: "Er komt geen statiegeld op blikjes, kleine plastic flesjes en andere verpakking van dranken, maar mensen die hun troep op straat gooien zullen voortaan meer worden beboet. Gemeentelijke controleurs kunnen binnenkort waarschijnlijk aan overtreders een zogenaamde bestuurlijke boete opleggen die kan oplopen tot 75 euro." Eind december 2006 heeft de PvdA voorgesteld dat consumenten statiegeld over blikjes en plastic flesjes moeten gaan betalen.

Welke wet- en regelgeving is van toepassing?

- **Wet milieubeheer:** In de Wet milieubeheer is geregeld dat gemeenten een afvalstoffenverordening kunnen vaststellen, met regels om zwerfafval te voorkomen.
- **Wet bestuurlijke boete overlast in de openbare ruimte:** Deze nieuwe wet biedt gemeenten de mogelijkheid om 'kleinere overtredingen', zoals het veroorzaken van zwerfafval of wildplassen, zelf te beboeten. Zij krijgen hiervoor een zelfstandige handhavingsbevoegdheid, voor een beperkte, nader vast te stellen lijst van overtredingen. Zowel de kosten, als de opbrengsten komen voor rekening van de gemeente zelf. Invoering is voorzien in 2007.
- **afvalstoffenverordening:** In de model afvalstoffenverordening gaan de artikelen 25 tot en met 30 over zwerfafval. Er zijn bijvoorbeeld regels voor het voorkomen van zwerfafval en het achterlaten van straatafval, voorkomen van zwerfafval bij de inzameling van huisvuil, plaatsen van afvalbakken door ondernemers, omgaan met reclamemateriaal enzovoorts.
- **aanvullende regels:** gemeenten kunnen aanvullende regels stellen. Via de marktverordening kan bijvoorbeeld geregeld worden wat de regels zijn voor standhouders op markten. Ook evenementenvergunningen kunnen regels over ontstaan, of opruimen, van zwerfafval bevatten.
- **ondernemers:** De AMvB horeca-, sport- en recreatieinrichtingen bevat milieuregels voor inrichtingen die vallen onder dit besluit. In artikel 3.4.1 is bepaald dat ondernemers een zorg hebben voor het opruimen

van afval, ook wanneer dit buiten het bedrijf terecht is gekomen (straal van 25 meter). Ze moeten afvalbakken plaatsen en ledigen.

- **boetes:** Op basis van de Wet milieubeheer kunnen veroorzakers van zwerfafval beboet worden. De hoogte van de boetes is vastgelegd in het 'feitenboekje' van de politie.

Ondernemers zelf verantwoordelijk voor afvalbakken

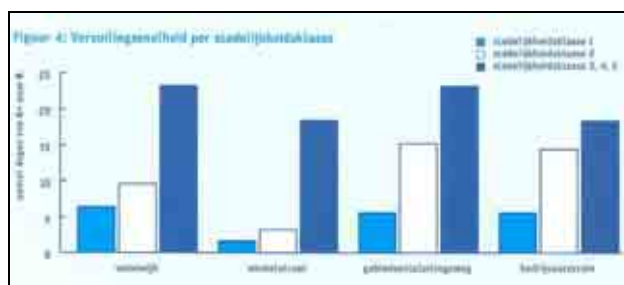
"Veel beheerders weten niet dat ondernemers afvalbakken moeten plaatsen en leegmaken. Je staat versteld van het aantal gemeentelijke afvalbakken bij bijvoorbeeld een snackbar voor de deur. Daar valt al veel te winnen. Handhaving vindt vaak plaats door milieu-inspecteurs, die hier geen aandacht voor hebben. Maar ook de BOA's of inspecteurs openbare ruimte kunnen ondernemers hier op aanspreken. Veel snackbars zijn best bereid om daar aan mee te werken, omdat zij ook belang hebben bij een goed imago en een schone omgeving." Aldus de Commissie Reiniging. Gemeente Roosendaal: "Onze afdeling Handhaving was helemaal niet bezig met dit aspect van de AMvB Horeca. Ik heb als beheerder de regels voor hen op een rij gezet en we kijken nu samen hoe we hier gebruik van kunnen maken." Gemeente Dordrecht: "Ik ben integraal verantwoordelijk voor schoon, dus kan ik ook de prioriteiten van mijn BOA's bepalen."

Wat is het lokale beleid?

- **keuzevrijheid:** Gemeenten kunnen (binnen de wettelijke kaders) zelf bepalen welk beleid ze voor zwerfafval voeren. De 'handreiking aanpak zwerfafval' biedt kaders voor het lokale zwerfafvalbeleid.
- **vijf knoppen:** gemeenten kunnen beleidskeuzes op basis van vijf 'knoppen' baseren: reiniging, voorzieningen, communicatie, participatie en handhaving.
- **subsidieregeling:** 'gemeenten kunnen via SenterNovem gebruik maken van subsidiemogelijkheden voor de aanpak van zwerfafval (zie impulsprogramma hierboven en hoofdstuk 6).

Wat is de vervuilingssnelheid?

- **stedelijkheid, inkomensklasse en afvalinzameling:** dat zijn de bepalende factoren voor de vervuilingssnelheid in woonwijken. Lagere inkomens en hoge bevolkingsdruk leiden tot een snellere vervuiling. Daarnaast geeft afvalinzameling met zakken of bovengrondse containers een snellere vervuiling dan ondergrondse containers of kliko's.

snelheid in dagen waarmee verschillende gebieden vervuilen van A+ (zeer schoon) naar B (matig schoon)

3. Relatie schoon, heel en veilig

Wat is de relatie met heel en veilig?

- **schoon, heel en veilig:** dat staat centraal in vrijwel elke gemeente. Zwerfafval is daarbij één van de belangrijkste schoonthema's.
- **verloedering:** zwerfafval hangt samen met verloedering en achteruitgang. Vooral wanneer het samen met graffiti voorkomt wordt dit effect versterkt.

Zwerfafval: belangrijke ergernis

In veel gemeenten wordt de mening van de bewoners gevraagd over ergernissen in de openbare ruimte. Zwerfafval scoort hoog in de top 10. In gemeenten als Breda, Nijmegen, Eindhoven, Haarlem en Rotterdam scoort zwerfafval op de eerste of soms tweede plaats in de lijst van ergernissen. Zwerfafval of rommel op straat wordt storender gevonden dan zwerfafval in het groen.

Wat is de relatie met andere schoonthema's?

- **gering:** zwerfafval staat redelijk op zichzelf. Er is geen oorzakelijk verband met bijvoorbeeld onkruid of hondenpoep.
- **vuil trekt vuil aan:** wanneer er al zwerfafval ligt, is het aantrekkelijk ook afval erbij te gooien. En andersom geldt hetzelfde: wanneer nergens een blikje of papertje ligt, word je niet gestimuleerd zwerfafval weg te gooien.
- **zichtbaar schoonmaken:** uit buitenlands onderzoek blijkt dat een schone, ordelijke omgeving, waarin iemand zichtbaar aan het werk is, belemmerend werkt om zwerfafval te veroorzaken.

Wat is de relatie met de inrichting?

afvalbakken: het goed plaatsen van voorzieningen zoals afvalbakken en blikvangers, kan de hoeveelheid zwerfafval aanzienlijk terugbrengen. De bakken dienen dan wel aan een aantal criteria voldoen:

- Goede vindbaarheid (herkenbaar, kleur, vormgeving)
- Gebruiksgemak (logische plek, bij looproutes, inwerpopening, vullinggraad)
- Aantrekkelijkheid (technisch in goede staat, onbeschadigd, vormgeving)
- Bewustwording (gedrag beïnvloeden, schoon houdt schoon)

4. Aanpak

Wat is het belangrijkste instrument?

- **maatwerk:** welke aanpak het beste werkt is sterk afhankelijk van de lokale omstandigheden. Opvallend is wel dat veel experts aangeven: welke ingang je ook kiest, vrijwel elke aanpak leidt tot verbeteringen!
- **integrale aanpak effectief:** combinatie van de vijf knoppen (zie onderstaand schema) is het meest effectief, doordat de maatregelen elkaar versterken. Inzetten op meerdere sporen geeft synergie.
- **meer dan vegen alleen:** het reinigen en plaatsen van afvalbakken zijn de instrumenten waar de beheerder zich traditioneel het meeste op richt. Participatie, voorlichting en handhaving zijn vaak nog wat onderbelicht, maar juist daar valt winst te behalen. Immers 20% van de inspanning levert 80% van het resultaat. Bij reiniging en voorzieningen geldt meestal dat de laatste 20% verbetering nog 80% van de inspanning vergt.

Veel aanknopingspunten

De belangrijkste boodschap bij zwerfafval luidt: Maak optimaal gebruik van de vijf knoppen! Er is geen algemene regel waar je het beste op in kunt zetten. De praktijkervaringen geven aan dat vrijwel elke ingreep tot verbetering en zichtbare resultaten leidt! Richt je aandacht vooral op de instrumenten waar je nog niet mee bezig bent, dat geeft met de 80-20 regel het snelste effect. Bedenk vooraf wat je wilt bereiken, maak je doelen SMART en toets de resultaten achteraf.

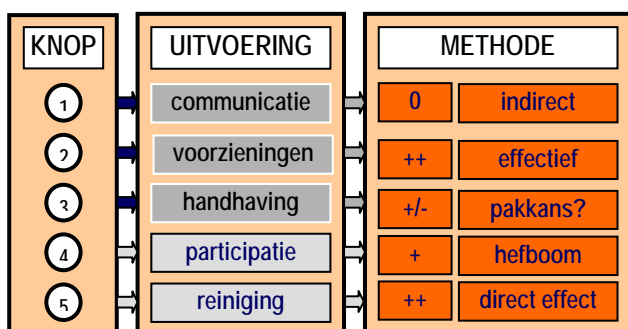
Vijf Knoppen Model	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
1. Communicatie 	<ul style="list-style-type: none"> • bewustwording: gericht op het inzicht geven in ernst en omvang van het zwerfafvalprobleem. • positieve houding: om er een gezamenlijk probleem van te maken, niet meer alleen van de overheid, maar ook van burgers en bedrijven. • aanzet tot gedragsverandering: bewoners storen zich aan zwerfafval, maar zijn gelijktijdig zelf ook veroorzakers. Communicatie richt zich op gedragsverandering, om daardoor het ontstaan van zwerfafval te voorkomen. • gemeenten en landelijk: de partijen bij het impulsprogramma zullen gezamenlijk over zwerfafval gaan communiceren. Gemeenten kunnen lokaal communiceren. 	<ul style="list-style-type: none"> • werkt preventief • versterkt het effect van de andere instrumenten • brengt positieve boodschap 	<ul style="list-style-type: none"> • indirect instrument: maakt vuile plekken niet direct schoner • langere termijn effect • lastige doelgroepen, zoals jongeren, zijn moeilijk bereikbaar

Vijf Knoppen Model	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
<p>2. Voorzieningen</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • afvalbakken: met het goed plaatsen van afvalbakken blijkt dat de hoeveelheid zwerfafval tot de helft terug is te dringen. • blikvangers: worden soms op opvallende plekken langs afritten en snoeproutes geplaatst 	<ul style="list-style-type: none"> • heldere boodschap: 'afval in de bak', 'papier hier' • heldere boodschap: 'afval in het net' • uitdaging voor voorbijgangers om goed te mikken. 	<ul style="list-style-type: none"> • aanschaf en onderhoud (ook legen) zijn relatief duur • vandalismegevoelig • wespenoverlast • stankoverlast • legitimeert dat 'weggooien' van afval op dergelijke locaties normaal gedrag is. • brengt relatief hoge beheerkosten met zich mee • rondom de blikvanger ligt vaak veel zwerfafval, lang niet alles wordt in het net geworpen.
<p>3. Handhaving</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • preventieve handhaving: stimuleren dat regels worden nageleefd en voorkomen van overtredingen, door te communiceren over regels en sancties, het stimuleren van goed gedrag en zichtbaar gemeentelijk optreden • repressieve handhaving: uitoefenen van toezicht en zo nodig (bestuurs- of strafrechtelijk) optreden tegen en bestraffen van overtreders. • handhavingscommunicatie: voorlichting over de geldende regels, hoogte van de boetes, aankondigen van controleacties en verslag van het aantal uitgedeelde sancties vergroten het bereik van handhavingsacties als een olievlek. De subjectieve beleving van de pakkans wordt daarmee veel groter dan de objectieve pakkans. • Ook bij bedrijven: Een bedrijf is verantwoordelijk voor het verwijderen van afval dat afkomstig is van zijn bedrijf. Handhaving op deze regelgeving gebeurt nog nauwelijks. 	<ul style="list-style-type: none"> • gevoel van gerechtigheid bij burger • er zijn standaard boetes voor veroorzaken van zwerfafval (Mulderfeiten) • zowel politie als gemeentelijke BOA's kunnen ook bekeuren • ook aanspreken van overtreders en uitsluiten van waarschuwingen of rode kaarten is effectief 	<ul style="list-style-type: none"> • wordt vaak als sluitstuk in de aanpak gezien • boetes alleen is geen maatstaf voor effectiviteit
<p>4. Participatie</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • bewonerschouw: samen beoordelen wat de problemen zijn en hoe ze opgelost kunnen worden. • enquêtes en onderzoeken: peilen van de meningen van de bewoners. • bewonersbijeenkomsten: om burgers te informeren en consulteren. • wijkraden en stadspanels: bieden een klankbordgroep. • leefbaarheidsbudget: bewoners krijgen zeggenschap over een (deel) van de financiële inzet voor onderhoud in hun buurt/wijk. • convenant: afspraken (met bijvoorbeeld scholen of corporatie) over de rol van beide partijen bij het schoonhouden van de openbare ruimte • adoptie van afvalbakken: bewoners of bedrijven die zelf een locatie schoonhouden en de afvalbak onderhouden en/of legen • schoonmaakacties: acties waarbij bewoners zelf hun eigen buurt schoonmaken. Veelal ondersteund met materialen of inzet van de gemeente. 	<ul style="list-style-type: none"> • zet vooral in op de leefbaarheid, door de zelfwerkzaamheid van mensen te stimuleren • relatief voordelig, hefboomeffect: kleine gemeentelijke inzet krijgt grotere uitstraling 	<ul style="list-style-type: none"> • vaak eenmalig, kleinschalig van karakter, of sterk buurtgebonden, lastig op te schalen naar gemeentelijk niveau • sterk gekoppeld aan persoonlijk enthousiasme van enkele individuen • Er zijn veel anonieme plekken en routes waar niemand zich verantwoordelijk voor voelt.

Vijf Knoppen Model	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
5. Reiniging 	<ul style="list-style-type: none"> • vegen & prikken: combineer het machinale straatvegen met een handwerkploeg, bijvoorbeeld voorzien van bladblazers. • meer handmatig, minder machinaal vegen: mechanisatie lijkt onstuitbaar. Meer aandacht voor handwerk is een belangrijke succesfactor in de bestrijding van zwerfafval. Met machinaal vegen worden vooral de goten gereinigd. Maar veel afval ligt juist in moeilijker bereikbare hoeken en randen. 	<ul style="list-style-type: none"> • praktisch en concreet • zichtbare inspanningen voor het schoonhouden • schoon houdt schoon • zichtbaar aan het werk: wanneer zichtbaar voor het publiek wordt schoon-gemaakt, dan is men geneigd om minder zwerfafval te veroorzaken. Zien schoonmaken zorgt blijkbaar voor bewustwording of een schuldgevoel. Steeds meer gemeenten zetten daarom op drukke locaties in op 'huismeesters' of een permanente onderhoudsploeg. Zo worden winkelstraten vaak niet meer voor openingstijden gereinigd, maar kiest men bewust voor schoonmaken met opvallende kleding in de tijden dat de winkels ook druk bezocht worden. 	<ul style="list-style-type: none"> • werkt maar beperkt preventief • relatief hoge kosten • arbeidsintensief
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>Beeldbestek of prestatiebestek Bij het reinigen is de keuze voor de contractvorm erg belangrijk. Een beeld- en prestatiebestek omschrijft de te leveren eindsituatie (output) m.b.v. prestatie-eisen. Direct hieronder en in de eerste, algemene menukaart, staat hier meer informatie over.</p> </div>		<ul style="list-style-type: none"> • goedkoop & efficiënt: alleen vegen waar het nodig is • werkt met eenduidige referentiebeelden • via beeldbestek of prestatiebestek in de markt te zetten 	<ul style="list-style-type: none"> • cultuuromslag: van vaste rondes naar eigen verantwoordelijkheid (zowel voor bewoners als voor uitvoerenden), vergt enige tijd • lijkt minder geschikt voor kleinere gemeenten • beschikbaarheid materieel
		<ul style="list-style-type: none"> • kwaliteitsgericht werken: steeds meer gemeenten gaan over op kwaliteitsgericht vegen. Daarbij wordt het resultaat, de prestatie, beschreven in de CROW kwaliteitsniveaus. Niet langer staat de input (met de frequentie en het aantal veegrondes) centraal, maar het resultaat, de output. 	

Samenvatting 5 knoppen

De informatie uit de bovenstaande tabel hebben we samengevat in een aantal kernwoorden en per 'knop' de score; wat werkt het best?

Pak hotspots aan

Paul Woudwijk, Deventer: "Zorg dat je inzicht hebt in de plaats van de hotspots, dan kun je je aanpak gericht bijstellen." De vuile plekken vallen op en leveren irritatie en ergernis op. Door deze plekken aan te pakken lijkt de omgeving al snel een stuk schoner.

5. Organisatie en bedrijfsvoering

Welke instrumenten ondersteunen mijn bedrijfsvoering?

- **benchmark reiniging:** vergelijkt de prestaties van deelnemende gemeenten. Beschikbaar via de NVRD.
- **quick scan zwerfafval:** een instrument waarmee een gemeente zelf haar zwerfafvalaanpak kan beoordelen.
- **reinigingsmonitor:** combineert verschillende van bovenstaande instrumenten in een overzicht van de gemeentelijke prestaties op de aanpak van zwerfafval en reiniging. Beschikbaar via de NVRD.
- **SenterNovem:** heeft voor verschillende aspecten van zwerfafval handreikingen of instrumenten opgesteld:
 - *beleid:* quick scan
 - *communicatie:* communicatiewijzer
 - *handhaving:* routeplanner
 - *participatie:* handreiking
 - *beheer:* beeldbestekken
 - *voorzieningen:* leidraad afvalbakken
 - *organisatie:* sturingsmodel
 - *monitoring:* richtlijnen voor uniforme monitoring

Daarnaast stelt SenterNovem subsidie beschikbaar om de aanpak van zwerfafval (beleid en uitvoering) te stimuleren. Meer informatie over de instrumenten en subsidie via: www.Uitvoeringafvalbeheer.nl

Welke software is beschikbaar?

- **Straatreiniging:** Er is software om de veegtaken te ondersteunen, gericht op plannen van veegroutes, frequenties en kosten per wijk/buurt. Deze presenteert de uitkomsten in tabellen of op kaart. De basis van de applicatie bestaat uit de landelijke kengetallen en de schoonheidsgraden van de Stichting NL-Schoon. In opdracht van de NVRD ontwikkeld.

Contractering op basis van prestatie

- **beeldbestek:** voor het reinigen op basis van prestaties en schoonheidsgraden hebben CROW en Nederland Schoon een systematiek opgezet. De RAW-systematiek is daarmee ook beschikbaar voor beeldbestekken bij zwerfafval.
- **stappenplan voor reiniging met beeldbestek:** NVRD en Nederland Schoon hebben een praktisch stappenplan opgesteld voor gemeenten die willen overschakelen op beeldgestuurd reinigen.

Contractering op basis van frequentie

- Uiteraard werken ook veel gemeenten met traditionele bestekken waarbij gestuurd wordt op frequentie.

Monitoring geeft inzicht

- **beleving burger:** de tevredenheid van de burger wordt op verschillende manieren in beeld gebracht. Bijvoorbeeld via enquêtes, leefbaarheidsonderzoeken, politiemonitor veiligheid. Maar ook direct door analyse van de klachten- of meldingenregistratie. Sommige gemeenten, zoals Groningen en Zoetermeer laten hun burgers zelf ook de kwaliteit van de openbare ruimte meten.
- **inzicht:** met de CROW referentiebeelden kan de kwaliteit van de openbare ruimte uitstekend gemonitord worden. Met het periodiek schouwen van de hoeveelheid zwerfafval ontstaat beter inzicht in de daadwerkelijke kwaliteit, de vervuilingssnelheid, de prestaties van de uitvoering en effectiviteit van de aanpak. Verschillende adviesbureaus hebben hier handige tools voor ontwikkeld.

Welke opleidingen zijn beschikbaar?

- Er zijn diverse cursussen en trainingen zoals een cursus zwerfafvalcoördinator en beeldgestuurd reinigen. Meer informatie verkrijgbaar bij de NVRD of OPOR

6. Informatie en bronnen

Waar kan ik subsidie aanvragen voor de aanpak van zwerfafval?

- **subsidieregeling:** Via SenterNovem stellen VROM en Nederland Schoon subsidies beschikbaar voor de aanpak van zwerfafval.
 - Er zijn 'basis' projecten waarin de gemeenten hun situatie beoordelen en nieuw beleid in gang zetten.
 - Daarna kunnen gemeenten gebruik maken van 'plus' projecten voor de daadwerkelijke implementatie.
 - Binnen de nieuwe regeling wordt het daarnaast mogelijk om subsidie aan te vragen voor *vernieuwend* projecten.

Waar kan ik meer informatie vinden?

Internet:

- SenterNovem: www.uitvoeringafvalbeheer.nl
- VROM: www.vrom.nl
- Nederland Schoon: www.NederlandSchoon.nl
- NVRD: www.NVRD.nl

Publicaties en andere informatiebronnen:

- 'Afrekenen met zwerfafval, een werkmethode om zwerfafval te meten en aan te pakken'. CROW en Nederland Schoon.
- 'Afvalbakken in de openbare ruimte; een leidraad voor vormgeving, plaatsing, lediging en onderhoud' van CROW en Nederland Schoon.
- 'Samen met burgers zwerfafval aanpakken', van SenterNovem.
- 'Stappenplan voor reinigen met beeldbestekken', van de NVRD.
- 'Routeplanner Handhaving Zwerfafval' van SenterNovem.
- 'Communicatiewijzer Zwerfafval' van SenterNovem.

Colofon

De Handreiking Schoon is een uitgave van de NVRD, in samenwerking met Vereniging Stadswerk en CROW. Met dank aan de werkgroep en tal van NVRD-leden voor de inbreng van hun kennis en ervaringen. Redactie door advies- en ingenieursbureau Oranjewoud. Reacties, aanvullingen en suggesties zijn welkom. Hiervoor kunt u het reactieformulier gebruiken uit de algemene menukaart. E-mailen naar post@NVRD.nl, of telefonisch 026-377 13 33.

Onkruid op Verharding

Er zijn ontzettend veel methoden ter bestrijding van onkruid en er worden steeds nieuwe ontwikkeld. Iedere methode werkt, maar heeft uiteraard zijn eigen voor- en nadelen. De beste methode is sterk afhankelijk van de keuze die je als beheerder maakt. De belangrijkste keuze is het wel of niet chemisch onkruid bestrijden. Over het algemeen zijn niet-chemische methoden duurder dan chemische bestrijding. De milieubelasting verschilt sterk per methode. Onafhankelijk van de methode waar u voor kiest, staat de keuze in de aansturing centraal. Werk ik frequentiegericht of beeld/prestatiegericht?

1. Positionering

Onkruiden of ongewenste kruiden?

Onkruid is volgens Van Dale: 'alle planten die de mens op de een of andere wijze schade of last bezorgen'. Soms wordt ook wel gesproken over 'ongewenste kruidengroei'. In deze menukaart gebruiken we de term 'onkruid op verharding'.

Waarom onkruidgroei aanpakken?

- **beeld:** onkruidgroei draagt bij aan het beeld van de vervuiling van de straat;
- **afwatering:** onkruid kan de afwatering hinderen;
- **politiek:** bestrijding is een politiekgevoelig onderwerp. Bewoners willen vaak geen chemische bestrijdingsmiddelen in hun directe woonomgeving.
- **directe kosten:** niet-chemische methoden zijn over het algemeen duurder dan de chemische bestrijdingsmethoden.

Wat zijn de belangrijkste discussiepunten?

- **wel of niet chemisch:** De discussie gaat bij onkruidbestrijding op verharding vaak eerst over de methode: wel of juist niet gebruiken van chemische bestrijdingsmiddelen.
- **aansturing, frequentie of prestatie?:** Gemeenten sturen de kwaliteit op basis van frequentie (input) of op basis van de kwaliteit (output, frequentie anticiperend)

Een overzicht van de werkstappen bij de bestrijding van onkruid:

1. werk preventief, voorkom onkruidgroei
2. maak keuze wel/niet chemisch bestrijden
3. maak keuze beeld- of frequentiegericht bestrijden
4. kies de beste methode, op basis van voor- en nadelen
5. gebruik de innovatie in de markt, de methoden zijn volop in ontwikkeling!

Kern van een succesvolle aanpak

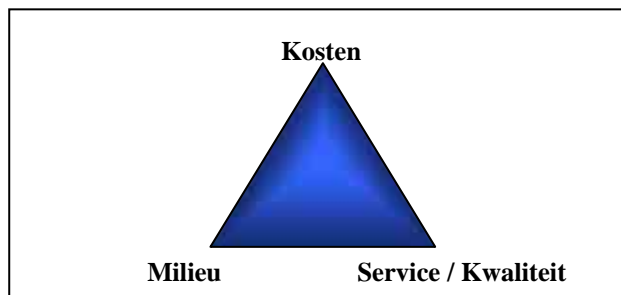
- Wat?** Er zijn veel goede methoden om onkruid te bestrijden. Iedere methode kan beoordeeld worden op drie aspecten:
1. de *effectiviteit* van de methode (bereikbaarheid hoekjes, obstakels, snelheid van hergroei onkruid)
 2. de *milieubelasting* (uitstoot, afspoeling, machine etc.)
 3. de *kosten* voor de uitvoering
- Hoe?** Binnen de keuzes die u maakt (wel-niet chemisch) dient gezocht te worden naar de beste methode. De tabel in het hoofdstuk praktische uitvoering helpt u daarbij.
-

Inhoud menukaart Onkruid

1. **positionering:** onkruid: wel of niet chemisch
2. **afwegingskader:** beperkingen in de keuze
3. **relatie schoon, heel en veilig:** onkruid is beeldbepalend
4. **aanpak:** alle methoden op een rij
5. **organisatie en bedrijfsvoering:** contractering
6. **informatie en bronnen:** CROW publicatie in de maak!

2. Afwegingskader

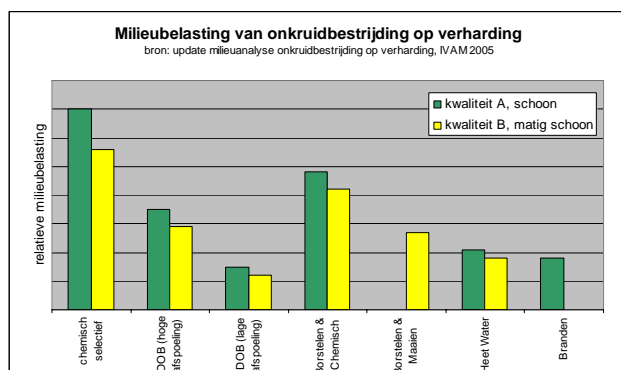
2.1 De reinigingsdriehoek

Milieu

We gebruiken de term 'chemische bestrijdingsmiddelen', in plaats van 'gewasbeschermingsmiddelen' of 'herbiciden'.

- **afspoeling naar oppervlaktewater:** onkruid bestrijden met behulp van chemische bestrijdingsmiddelen is slecht voor het milieu. Een deel van de herbiciden spoelen bij regen naar het oppervlaktewater. De emissie van onkruidbestrijdingsmiddelen in kilo's werkzame stof is gelijk aan de emissie van de gehele Nederlandse land- en tuinbouw! Dit heeft effect op de drinkwaterwinning. De jaarlijkse productie van drinkwater is voor 40% afhankelijk van oppervlaktewater.
- **chemische middelen:** steeds meer chemische middelen zijn of worden verboden. Het College voor de Toelating van Bestrijdingsmiddelen in Wageningen beslist hierover. De gewasbeschermingsgids van de Plantenziektkundige Dienst in Wageningen en de website van CTB geven een exact overzicht van de toegelaten chemische middelen in 2006.
- **milieueffecten op een rij:** ook bij niet-chemische bestrijdingsmethoden is er sprake van milieueffecten. Bijvoorbeeld brandstofverbruik van machines, energie voor stoom, ijzerdeeltjes van onkruidborstels enzovoorts. De milieubelasting voor chemische en niet-chemische methoden is wetenschappelijk onderzocht en staat in de grafiek weergegeven.

milieubelasting van verschillende onkruidbestrijdingsmethoden wetenschappelijk vergeleken (laagste score is minste milieubelasting)

- **minst milieubelastend:** we zien in de grafiek dat de DOB methode (bij lage afspoeling) het minst milieubelastend is, gevolgd door de methode met heet water en branden, die vooral milieubelastend zijn door het brandstofverbruik.

Werkgroep Onkruidbestrijding Verhard Oppervlak

Vanuit het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water is de projectgroep 'Onkruidbestrijding Verhard Oppervlak' (OVO) opgericht. Doel is om te werken aan een maatschappelijk verantwoorde oplossing voor het probleem van chemische bestrijdingsmiddelen op verharding. Deze projectgroep zal in de loop van 2007 met een advies komen.

Kosten

Stapels rapporten zijn er volgeschreven over de kosten van onkruidbestrijding. In 2005 zijn de kosten voor onkruidbestrijding op verharding op een rij gezet, zie tabel. De kosten zijn door deskundigen geschat, op basis van verschillende streefbeelden.

Methode	streefbeeld			
	niveau B, matig schoon		niveau A, schoon	
	freq	kosten (€ m ²)	freq	kosten (€ m ²)
1. Borstelen	3x	€ 0,19 - € 0,38	3,5 - 5x	€ 0,20 - € 0,40
2. Branden	-	-	5x	€ 0,15 - € 0,35
3. Heet Water	2,5x	€ 0,22 - € 0,32	3-4x	€ 0,30 - € 0,40
4. Chemisch	2x	€ 0,05 - € 0,08	2,5x	€ 0,07 - € 0,10
5. DOB-methode		ca. 10-25% boven standaard chemisch		

Directe uitvoeringskosten van onkruidbestrijding op verharding.

Naar: Evaluatie DOB op verharding, 2005.

Dus chemische bestrijding is het goedkoopste?

- **Ja**, de directe uitvoeringskosten van chemische bestrijding zijn het laagste. Het is en blijft de goedkoopste methode. Het is een factor 3 tot 10 goedkoper dan andere methoden.
- **snel, effectief & flexibel:** snelheid van werken, effect op meerjarige kruiden en flexibiliteit bij obstakels maken chemische bestrijding goedkoop.

Hoe zit het met de maatschappelijke kosten?

- **zuivering van drinkwater:** de maatschappelijke kosten van chemische onkruidbestrijding zitten vooral in de extra zuiveringskosten van drinkwater (zie boven bij milieueffecten). In het stroomgebied van de Maas zijn deze extra zuiveringskosten bijvoorbeeld bepaald op €0,115 per m² chemisch behandeld oppervlak per jaar.

Service

De beheerder streeft vaak naar een bepaalde beeldkwaliteit. De focus licht hierbij op:

- **acceptabel niveau:** welke mate van onkruidgroei toegestaan wordt is een kwestie van afspraken.
- **CROW schaalbalken:** de CROW maakt in de kwaliteitscatalogus openbare ruimte onderscheid naar 5 kwaliteitsniveaus. Deze lopen van zeer schoon (A+),

geen onkruidgroei), tot zeer vuil (D, zeer veel onkruid), zie de afbeelding. Deze beelden verschillen in de mate van begroeiing en de bedekkingsgraad van het oppervlak, de hoogte van de kruidengroei en polvorming.

- **sturing:** beheerders sturen de kwaliteit op basis van frequentie (input) of op basis van de kwaliteit (output). Veel gemeenten werken nog niet met beeldbestekken, wel met traditionele bestekken: de frequentie speelt een belangrijke rol.
- **hoe vaak, welke frequentie?:** Bij niet-chemische bestrijding wordt meestal een frequentie van 2 tot 5 werkronnen per jaar gehanteerd. Maar in de praktijk komen ook frequenties van 6 tot 8 keer voor, zeker als het gewenste onkruidbeeld 'zeer gering' is. Bij chemische bestrijding wordt vaak 2 tot 2,5 keer per jaar onkruid gespoten.

A+	A	B	C	D
Er is geen onkruid.	Er is weinig onkruid.	Er is redelijk veel onkruid.	Er is veel onkruid.	Er is zeer veel onkruid.
bedekking 0 % per 100 m ²	bedekking ≤ 5 % per 100 m ²	bedekking ≤ 15 % per 100 m ²	bedekking ≤ 25 % per 100 m ²	bedekking > 25 % per 100 m ²
lengte 0 m per 100 m ²	lengte ≤ 0,25 m per 100 m ²	lengte ≤ 0,50 m per 100 m ²	lengte ≤ 1 m per 100 m ²	lengte > 1 m per 100 m ²
pollen 0 stuks per 100 m ²	pollen 0 stuks per 100 m ²	pollen ≤ 100 stuks per 100 m ²	pollen ≤ 200 stuks per 100 m ²	pollen > 200 stuks per 100 m ²
<i>Onkruid op elementverharding: uit de CROW Kwaliteitscatalogus Openbare Ruimte</i>				

CROW schaalbalk voor onkruidgroei op verharding

2.2 Beleid en regelgeving

Welke is het Europese en nationale beleid?

- **95% reductie doelstelling** van de milieubelasting door chemische bestrijdingsmiddelen in 2010, ten opzichte van peiljaar 1998. Dat is de Nederlandse doelstelling zoals vastgelegd in de nota 'Duurzame gewasbescherming'.
- **convenant:** In 1997 is het convenant Openbaar Groen gesloten, om het gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen terug te dringen. Voor de gemeenten was de afspraak dat het verbruik van gewasbeschermingsmiddelen met 45 procent zou verminderen. Het is 55 procent geworden, een succes.
- **Kader Richtlijn Water:** In Europees verband is de Kaderrichtlijn Water (KRW) vastgesteld, met o.a. de eis het terugdringen van chemische (onkruidbestrijdings)middelen in het watersysteem.

Welke rol speelt het waterschap?

- **WVO-vergunning:** waterschappen kunnen gemeenten beperkingen opleggen. Zo heeft het Waterschap Zuiderzeeland het gebruik van bestrijdingsmiddelen op verhardingen voor alle gemeenten in Flevoland verboden. Het waterschap handhaaft / controleert op basis van de WVO-vergunning (verplicht voor gemeenten die met bestrijdingsmiddelen werken).

- **DOB-methode eisen:** Het waterschap Zuiderzeeland heeft via deze WVO-vergunningen tevens de methode bepaald indien gemeenten chemisch bestrijden. Dit is de DOB-methode, zie hoofdstuk 4.

Kaderrichtlijn Water en chemische middelen

De KRW geeft lidstaten een resultaatsverplichting voor duurzame bescherming van watersystemen. In 2015 moet de situatie op orde zijn, maar vanaf 2009 moeten verbeteringsmaatregelen worden gerealiseerd. De EU lidstaten zijn verplicht om maatregelen te treffen zodat:

- de watertoestand niet verslechtert;
- een goed ecologisch potentieel wordt bereikt;
- lozingen van bepaalde stoffen worden gestopt;
- drinkwater minder gezuiverd hoeft te worden.

Gemeenten die overwegen om chemische middelen te gaan gebruiken, bijvoorbeeld vanwege lagere kosten, handelen in strijd met de doelstellingen van de KRW.

Welke keuzes zijn er in het lokale beleid?

- **geen verplichting:** in het convenant Openbaar Groen zijn afspraken gemaakt over terugdringen van chemische middelen. Gemeenten hebben echter een lokale keuzevrijheid.
- **we/niet chemisch:** wel of geen chemische middelen is de keuze die vaak centraal staat.
- **beeld & kosten:** daarna volgt de discussie over het gewenste netheidsbeeld en het bijbehorende budget.

3. Relatie schoon, heel en veilig

Wat vindt de burger er van?

- **beeld en aanzien:** onkruid is samen met zwerfafval en graffiti sterk bepalend voor het beeld en aanzien van de openbare ruimte. Bij veel gemeenten staat onkruid daarom ook hoog in de ergernis top 10.

Wat is de relatie met heel & veilig?

- **afwatering:** onkruid kan de waterafvoer op verhardingen belemmeren. In het ergste geval kunnen hierdoor onveilige verkeerssituaties ontstaan.
- onkruid zorgt voor struikelgevaar en slipgevaar

Wat is de relatie met inrichting?

- **ontwerp:** voorkomen van onkruidgroei door een goed ontwerp en zorgvuldige aanleg zorgen ervoor dat de beheerder minder werk heeft met het verwijderen van onkruid (bv. zoveel mogelijk kunnen vegen). De aanpak van onkruidgroei begint al op de tekenafel.
- **zorgvuldige aanleg:** met het gebruik van passende sluitstukken worden bijvoorbeeld veel voegen rond obstakels en in bochten voorkomen.
- **profiel** afstemmen op gebruik, bijvoorbeeld voetpaden niet te breed maken;

- **kabels en leidingen** bundelen, zodat latere opbrekingen zo weinig mogelijk verstoring geven;
- **grote elementen en passtukken** gebruiken, zodat er minder voegen en dus groeiruimte voor onkruid is;
- **stevige constructies** maken, zodat de voegen zich niet gaan verbreden;
- **vloeiende overgangen** maken, zodat er zo min mogelijk randen, hoeken en gaten zijn waar onkruid kan gaan groeien en het onderhoud zo gemakkelijk mogelijk is;
- **geschikte beplanting** kiezen, vanwege wortelopdruk en 'overkoken' van beplanting.

onkruid op verkeersdrempels (foto links), effect van bestrijden (midden) of voorkomen, met bv een gesloten verharding met print (rechts)

Beheerbewust ontwerpen & ontwerpbewust beheren

Beheerbewust ontwerpen en ontwerpbewust beheren, wil zeggen dat tijdens het ontwerpproces er een rol is weggelegd voor de beheerder. De beheerder kan op deze manier zorgdragen voor de keuze van elementen en de hoeveelheid verharding. Deze aspecten zijn immers van invloed op de hoeveelheid onkruid.

TIP: CROW publicatie

Voorkomen is beter dan genezen! Aandacht in de ontwerp en aanlegfase voorkomt veel onkruidgroei. Bekijk u daarom ook eens CROW publicatie 119 'Ontwerpvoorbeelden onkruidwerende verharding'.

Voorkomen van onkruidgroei

"Wij besteden veel aandacht aan preventieve maatregelen, zoals met 'standaard onkruidwerende details' in de aanlegfase. Dat is inmiddels goed geland in onze organisatie" vertelt Leendert van der Wiel, gemeente Roosendaal. "We gebruiken nu een breed scala aan methoden borstelen, branden, stomen enzovoorts met heel weinig chemische middelen.

4. Aanpak

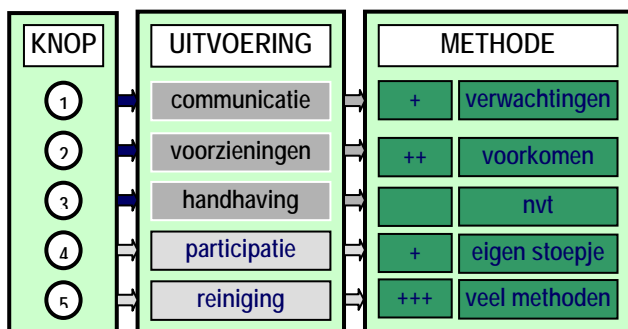
Vijf Knoppen Model	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
1. Communicatie	met name wanneer bewust gekozen wordt voor een basis of lagere beeldkwaliteit, waarin onkruidgroei deels is toegestaan, is communicatie met burgers belangrijk. "wat kan de burger verwachten, waar kan zij de gemeente op aanspreken".	<ul style="list-style-type: none"> • meer begrip/draagvlak voor onkruid op verharding • minder klachten 	nvt
2. Voorzieningen	<ul style="list-style-type: none"> • voorkom door inrichting 	<ul style="list-style-type: none"> • minder groeikansen onkruid • beter toegankelijk met machines 	
3. Handhaving	nvt	nvt	nvt
4. Participatie	<ul style="list-style-type: none"> • bewoners kunnen hun eigen stoep schoonhouden 	<ul style="list-style-type: none"> • geen kosten voor gemeente 	<ul style="list-style-type: none"> • risico dat burgers zelf wel chemische middelen gebruiken • leenapparatuur is duur in aanschaf en onderhoud voor gemeente en lastig in gebruik voor bewoner
5. Reiniging			
<i>1. Borstelen</i>	 <ul style="list-style-type: none"> • machinaal, met borstelmachine die bovengrondse delen verwijderd • losgemaakte vegetatie moet worden verzameld en afgevoerd • geschikt voor veel onkruidgroei (niveau C & D > 30%) • periode: najaar is optimaal, bij zachte winter ook eerste behandeling in mei 	<ul style="list-style-type: none"> • eenvoudig & effectief • visuele schone straat • ook bij sterke vervuiling • alle weersomstandigheden • matige milieubelasting in combi met bosmaaier 	<ul style="list-style-type: none"> • minder geschikt voor moeilijk toegankelijke plekken of bij geparkeerde auto's. Daarom vaak in combi met spuiten, in dat geval flinke milieubelasting • bron van veegvuil • milieubelasting door ijzerdeeltjes van slijtende borstels • risico van schade o.a. door wegspattende steentjes • brandstofverbruik • toplaag verharding slijt • lawaai en stof voor omwonenden

Vijf Knoppen Model	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
<p>2. <i>Bosmaaier</i></p> 	<ul style="list-style-type: none"> • handmatige vorm van borstelen • bovengrondse delen worden met de maaikop afgemaaid 	<ul style="list-style-type: none"> • extreem flexibel, zeer geschikt voor lastige hoeken, rond obstakels en machinaal moeilijk bereikbare plekken • geschikt wanneer arbeidskosten minder belangrijk zijn, bv uitvoering door werkvoorzieningschap • matige milieubelasting, vooral wanneer in combi met borstelen, in plaats van spuiten 	<ul style="list-style-type: none"> • arbeidsintensief, niet voor grote oppervlakten • weinig preventief • veel verbruik van materiaal (draad in maaikop) • herrie, lawaai en stof, voor omwonenden en bediener • risico van schade, wegspattende steentjes • lawaai en stof voor omwonenden
<p>3. <i>Branden</i></p> 	<ul style="list-style-type: none"> • bovengrondse delen worden tot 70° verhit, waardoor celwanden barsten en de planten afsterven door de hitte • zwarte vegetatie is verbrand, dan is te langzaam gereden • stootbranders hebben de voorkeur boven infraroodbranders, vanwege de hogere temperatuur • zowel machinaal als handmatig mogelijk • vooral effectief bij geringe onkruidgroei (<30%) en er geen vuil, zand of blad op de verharding ligt. Dit anders eerst wegvagen of blazen • bij voorkeur op droge vegetatie uitvoeren, anders is te veel energie nodig • periode: meerdere malen per jaar, eerste maal vanaf half juni. Eerder branden geeft kans op snelle hergroei. Vervolgens elke 2 maanden herhalen, laatste ronde zo laat mogelijk in jaar, schoon de winter in. 	<ul style="list-style-type: none"> • geringe milieubelasting • geschikt voor alle typen verharding • werkt ook enigszins preventief door hitte bij wortelhals • ook voor lastige plekken, met zij- of handbranders, maar productie ligt dan veel lager • weinig overlast, stof en geluid 	<ul style="list-style-type: none"> • verwelkte, verdorde resten blijven achter • warmte dringt niet door in de grond • alleen voor geringe onkruidgroei • vooraf bladruimen • risico op schade aanliggende beplanting • bij droogte enig risico op brandgevaar • niet geschikt bij nat weer • lastig bij geparkeerde auto's
<p>4. <i>Heet Water / Stomen</i></p> 	<ul style="list-style-type: none"> • heet water dringt diep in de structuur van de plant, zodat de celwanden barsten en de plant kapot gekookt wordt • het water werkt diep in de plant, waardoor het bovengrondse deel en de wortelhals afsterven • onkruid verwelkt in ongeveer een dag na de behandeling • er zijn verschillende varianten: Wave, (alleen heet water), Herbi-foam (combinatie van schuim en heet water). De Wave methode lijkt momenteel het meest gangbaar • periode: ca 3 maal per jaar 	<ul style="list-style-type: none"> • geringe milieubelasting • geschikt voor alle typen verharding • werkt ook enigszins preventief door hitte bij wortelhals • ook voor lastige plekken • weinig overlast, stof en geluid • door detectoren kan men ook selectief werken 	<ul style="list-style-type: none"> • verwelkte, verdorde resten blijven achter • alleen voor geringe onkruidgroei • vooraf bladruimen • niet geschikt bij nat weer (te weinig hitteproductie) • lastig bij geparkeerde auto's
<p>5. <i>Chemisch, traditioneel spuiten</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Traditioneel spuiten (met een spuitboom achter de trekker) is achterhaald en niet meer acceptabel in deze tijd. 	<ul style="list-style-type: none"> • niet meer toegestaan 	<ul style="list-style-type: none"> • zeer grote milieubelasting, niet acceptabel • niet toegestaan met Round-up

Vijf Knoppen Model	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
<p>6. <i>Selectief chemisch</i></p> 	<ul style="list-style-type: none"> • chemische bestrijding, lichte trekker of quad met opbouw • sensoren detecteren bladgroen, waarna de spuitmondjes gericht open gaan. Hiermee wordt het gebruik van chemische middelen t.o.v. traditioneel spuiten sterk teruggebracht • planten sterven af door contact met het chemische middel 	<ul style="list-style-type: none"> • snel, effectief en efficiënt. • mogelijk op alle soorten verhardingstypen. • weinig geluid en stof. • geschikt voor rond obstakels en moeilijk bereikbare plekken. 	<ul style="list-style-type: none"> • forse milieubelasting, slechtste score, met name door afspoeling van de werkzame stof naar het oppervlaktewater • onkruid blijft achter en sterft af, dor beeld • eventueel blad vooraf vegen. • lastig bij geparkeerde auto's
<p>7. <i>DOB-methode</i></p> 	<ul style="list-style-type: none"> • selectief spuiten onder zeer strikte voorwaarden • gericht op minimaliseren van de afspoeling van bestrijdingsmiddelen naar het (oppervlakte)water • aanvullend andere, niet-chemische, bestrijdingsmethoden op gevoelige plekken • periode: 2 maal per jaar spuiten 	<ul style="list-style-type: none"> • geringe milieubelasting t.o.v. traditioneel spuiten. Belasting is vergelijkbaar met branden en stomen mits rekening gehouden met het weer • effectief en efficiënt, maar met beperkingen in dagelijks gebruik • mogelijk op alle soorten verhardingstypen. • de kosten zijn relatief laag, het is maar weinig duurder dan selectief spuiten • weinig geluid en stof • geschikt voor bij obstakels en moeilijk bereikbare plekken. 	<ul style="list-style-type: none"> • enige milieubelasting, met name door afspoeling van de werkzame stof naar het oppervlaktewater • naleven voorschriften m.b.t. apparatuur, locaties en het weer • mag b.v. niet bij regen of te veel wind of bij de voorspelling daarvan • onkruid blijft achter en sterft af, dor beeld • eventueel blad vooraf vegen

Samenvatting 5 knoppen

De informatie uit de bovenstaande tabel hebben we samengevat in een aantal kernwoorden en per 'knop' de score; wat werkt het best?

5. Organisatie en bedrijfsvoering

Het bestrijden van onkruid kent een sterke link met de organisatie en bedrijfsvoering binnen een gemeente.

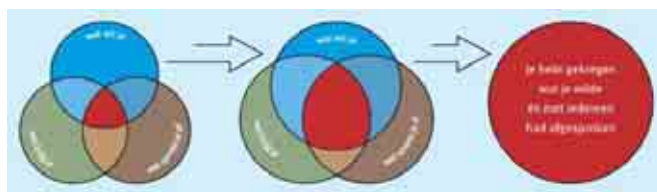
- **afspraken:** allereerst zijn goede afspraken binnen de organisatie van essentieel belang. De afspraken zijn vaak bepalend voor de methode, frequentie en manier van onkruid bestrijden. Hier geldt: *Kwaliteit is krijgen wat we willen en hebben afgesproken.*

Als middel om deze doelstelling te bereiken wordt steeds meer gewerkt/gecontracteerd op basis van prestatie:

- **beeldbestek:** voor het reinigen op basis van prestaties en schoonheidsgraden hebben CROW en Nederland

Schoon een systematiek opgezet. De RAW-systematiek is daarmee ook beschikbaar voor beeldbestekken bij zwerfafval.

- **stappenplan voor reiniging met beeldbestek:** NVRD en Nederland Schoon hebben een praktisch stappenplan opgesteld voor gemeenten die willen overschakelen op beeldgestuurd reinigen.

Beeldbestek of prestatiebestek

Een prestatiebestek is een contract waarin de te leveren eindsituatie (output) beschreven staat met behulp van prestatie-eisen. Het bestek geeft -in tegenstelling tot het traditionele bestek- niet aan wát en hoe vóórk het moet gebeuren (input), maar het te leveren resultaat (de output). De aannemer bepaalt zelf de noodzakelijke activiteiten om de gewenste eindsituatie te bereiken. De voordelen van een prestatiebestek zijn:

- *meer focus op het resultaat;*
- *meer marktinnovatie en een lagere aannemersom;*
- *directievoering eenvoudiger, hierdoor lagere kosten;*
- *promoot 'lerend bedrijf': eerder krijgen wat je wilt!*

- **Contractering op basis van frequentie**

Uiteraard werken ook nog veel gemeenten met traditionele bestekken of afspraken, waarbij gestuurd wordt op frequentie.

Monitoring geeft inzicht

- **beleving burger:** de tevredenheid van de burger wordt op verschillende manieren in beeld gebracht. Bijvoorbeeld via enquêtes, leefbaarheidonderzoeken, politiemonitor veiligheid. Maar ook direct door analyse van de klachten- of meldingenregistratie. Sommige gemeenten, zoals Groningen en Zoetermeer, laten hun burgers zelf ook de kwaliteit van de openbare ruimte meten.
- **inzicht:** met de CROW referentiebeelden kan de kwaliteit van de openbare ruimte uitstekend gemonitord worden. Met het periodiek schouwen van de hoeveelheid onkruid ontstaat beter inzicht in de daadwerkelijke kwaliteit, de vervuilingnelheid, de prestaties van de uitvoering en effectiviteit van de aanpak. Verschillende adviesbureaus hebben hier handige tools voor ontwikkeld.

figuur: het monitoren met een PDA

6. Informatie en bronnen

Contactpersonen / organisaties

Veel organisaties hebben verstand van onkruidbestrijding:

- adviesbureaus en aannemers hebben contacten met meerdere gemeenten en hebben in de praktijk tal van methoden uitprobeerde.
- onderzoeksinstanties als Alterra verrichten regelmatig studies naar onkruidbestrijding, veelal verkrijgbaar via de website.
- CROW komt in 2007 met een nieuwe publicatie over het bestrijden van onkruid op verharding!
- CROW heeft reeds een publicatie over voorkomen van onkruidgroei
- onderzoeksinstituut Alterra heeft veel onderzoeken gepubliceerd, veelal verkrijgbaar via de website.

Internetbronnen

Op internet is veel informatie te vinden, hieronder enkele relevante links:

- www.nvrD.nl
- www.crow.nl
- www.alterra.wur.nl
- www.vrom.nl
- www.ctb-wageningen.nl
- www.dob-verhardingen.nl (DOB methode)
- www.front2front.nl (wave methode)
- www.duurzaamterreinbeheer.nl

Documentatie

Hieronder enkele relevante titels voor meer informatie:

Titel	Uitgever
Groenwerk, Onkruid op verhardingen	Elsevier
Kosten voor onkruidbestrijding op verhardingen	Syncera
Update Milieuanalyse Onkruidbestrijding op verhardingen	IVAM
Duurzaam onkruidbeheer op verhardingen (DOB)	PRI Wageningen
Kosten en kwaliteiten voor niet-chemisch onkruidbeheer	Alterra
Eén kruidje roert men niet	Alterra
Onkruid vergaat wel!	Alterra
Gewasbeschermingsgids 2006	Planteziektkundige dienst Wageningen
Ontwerpvoorbeelden onkruidwerende verharding	CROW

CROW publicatie in de maak over onkruidbestrijding

CROW werkt aan een publicatie over de onkruidbestrijding op verharding. In aanvulling op deze handreiking schoon zullen alle bestrijdingsmethoden met hun voor- en nadelen helder op een rij worden gezet. Deze publicatie wordt verwacht medio 2007.

Welke opleidingen zijn beschikbaar?

- **beeldbestek:** cursussen voor beeldgestuurd reinigen bij OPOR.
- **chemisch:** gebruikt u chemische middelen, dan moeten regelmatig de spuitlicenties vernieuwd worden.

Budget bepaalt vaak nog de frequentie

"Wij werken gewoon nog met twee onkruidrondes per jaar. Ons budget laat niet anders toe. Beeldgericht werken is bij ons nog niet aan de orde," aldus een beheerder bij de expertmeeting.

Colofon

De Handreiking Schoon is een uitgave van de NVRD, in samenwerking met Vereniging Stadswerk en CROW. Met dank aan de werkgroep en tal van NVRD-leden voor de inbreng van hun kennis en ervaringen. Redactie door advies- en ingenieursbureau Oranjewoud. Reacties, aanvullingen en suggesties zijn welkom. Hiervoor kunt u het reactieformulier gebruiken uit de algemene menukaart. E-mailen naar post@NVRD.nl, of telefonisch 026-377 13 33.

Hondenpoep

Hondenpoep is een serieus probleem. Het staat meestal op nummer 1 in de ergernis top tien. Mede hierdoor staat hondenpoep vaak hoog op de politieke agenda. De oplossing van het hondenpoepprobleem ligt niet zo voor de hand, het is met technische maatregelen nauwelijks op te lossen. De effectiviteit van de aanpak zit vooral in handhaving en communicatie. Het écht aanpakken van het probleem vraagt een slimme en goed doordachte inzet, maar zelfs dan vallen de resultaten soms tegen. Een vaak gehoorde kreet is: 'Wat je ook doet, je doet het nooit goed!' Het sleutelwoord is 'beheersbaar houden' en een lange adem om normverandering na te streven.

1. Positionering

Overlast van hondenpoep

Wanneer burgers gevraagd wordt naar hun grootste ergernis, is dat hondenpoep. Hondenpoep staat dan ook op nummer 1 in de ergernis top 10. Het vreemde is wel dat als burgers in algemene zin gevraagd worden naar de kwaliteit van de openbare ruimte, hondenpoep niet snel genoemd wordt. Zwerfafval, onkruid en graffiti zijn dan bepalender.

Ergenis

- **ergernis en vies:** hondenpoep betekent dus ergernis. Het is vies, bij veel mensen blijft de herinnering aan die drol onder de schoen lang 'hangen'. De ergernis aan hondenpoep zit diep geworteld in onze opvattingen, we leggen een relatie met onze hygiëne, het is vies.

Moeilijk grip op te krijgen

- **grip krijgen:** logisch dus dat veel gemeenten het hondenpoepprobleem willen aanpakken. Dit gaat echter niet zo makkelijk. Op het hondenpoepprobleem is moeilijk grip te krijgen:
 - Het aantal uitwerpselen staat vaak niet in relatie tot het aantal klachten.
 - Bij metingen liggen er vaak weinig uitwerpselen.
 - Deze liggen vaak op moeilijk bereikbare plaatsen als hoekjes en tegen beplanting.
 - Een loslopende hond kan al aanleiding zijn tot bellen.

Gemeente Venlo

"Vijf jaar geleden stond hondenpoep op nr. 1 in de ergernis top 10 van Venlo. Dit vormde de aanleiding om vijf jaar lang alles uit de kast te halen. Van verwijderen tot communicatie tot handhaven. En wat bleek, na vijf jaar stond hondenpoep nog steeds op nummer 1, terwijl er geen drol meer te vinden was!?"

- Het gevoel leeft 'wat we ook doen, er blijft geklaagd worden'.
- De doelgroep is erg breed (onafhankelijk van leeftijd of sociale positie)
- Hondenbezitters zijn gesteld op hun vrijheidsgevoel. Ze willen zelf hun wandelroutes bepalen en zich niet laten sturen door bijvoorbeeld hondentoiletten.
- Overlast wordt veroorzaakt door een klein deel "hardnekkige overtreders".

Kern van een succesvolle aanpak

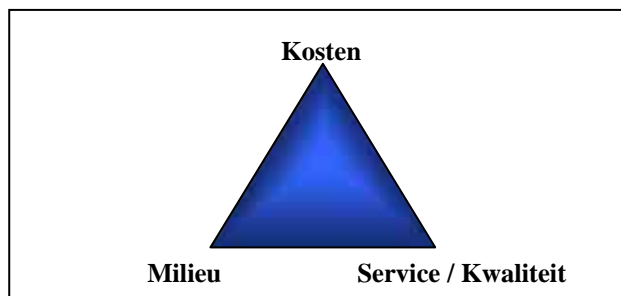
Wat?	Handhaven: duidelijke regels stellen (opruimplicht) en aanspreken van hondenbezitters op positieve wijze. In combinatie met communicatie en voorzieningen ter voorkoming en verwijderen van hondenpoep.
Hoe?	Continuïteit in de aanpak en het probleem daarmee beheersbaar houden.

Inhoud menukaart Hondenpoep

1. **positionering:** burgers blijven klagen!
2. **afwegingskader:** heeft ruimen wel zin?
3. **relatie schoon, heel en veilig:** probleem staat op zichzelf
4. **aanpak:** wees volledig, maak beheersbaar
5. **organisatie en bedrijfsvoering:** wil het niet oplossen!
6. **informatie en bronnen:** www.hondenpoep.com

2. Afwegingskader

2.1 Reinigingsdriehoek

Kosten

- Het is niet bekend hoeveel de aanpak van hondenpoep werkelijk kost.

Milieu

- Het is tevens niet bekend wat de effecten van de aanpak van hondenpoep op het milieu zijn. Een drol blijft ongeveer twee weken liggen.

Service

- **meetlat:** om objectief te kunnen bepalen waar het probleem nu door veroorzaakt wordt en hoe erg het is, is een meetlat een hulpmiddel. Met de meetlat kunnen we er een kwaliteitsoordeel aan hangen, gebaseerd op het aantal drollen per oppervlak. CROW heeft meetlaten opgesteld voor het aantal uitwerpselen op gras, in beplanting, in boomspiegels en op verharding:

A+	A	B	C	D
Er zijn geen uitwerpselen.	Er zijn weinig uitwerpselen.	Er zijn hier en daar uitwerpselen.	Er zijn redelijk veel uitwerpselen.	Er zijn veel uitwerpselen.
uitwerpselen 0 stuks per 100 m ²	uitwerpselen 1 stuks per 100 m ²	uitwerpselen 2 stuks per 100 m ²	uitwerpselen 3 stuks per 100 m ²	uitwerpselen > 3 stuks per 100 m ²

CROW schaalbalk voor hondenpoep op gras

2.2 Beleid en regelgeving

Is er landelijk beleid?

- **nee, dat is er niet.** Omdat het een breed maatschappelijk probleem is en veel gemeenten eigen beleid formuleren zou landelijk beleid wel een meerwaarde opleveren. De uniformiteit wordt vergroot en de normen en waarden discussie wordt landelijk gevoerd. Op dit moment zijn er echter geen initiatieven.

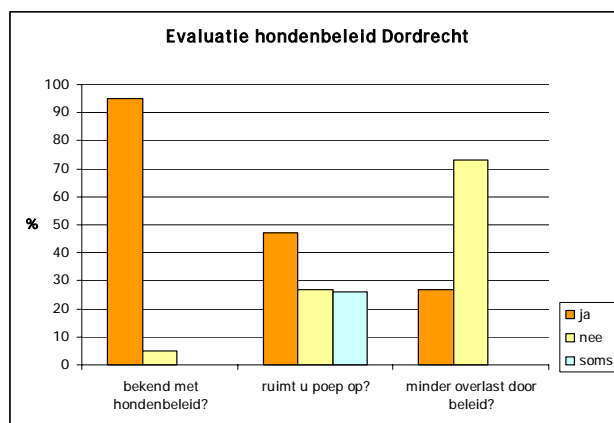
Lokaal beleid

- In de jaren '90 werd het invoeren van hondenpoepbeleid enorm populair. Anno 2006 is een goed moment de ervaringen te delen en te evalueren:

Dordrecht

Dordrecht heeft in 2003 hondenbeleid ingevoerd. De kern bestond uit het aanleggen van:

- losloopterreinen, opruimen hoeft niet
- hondentoiletten, opruimen hoeft niet
- speelvelden, opruimplicht
- verboden voor honden, aanlijnplicht + opruimplicht

In Dordrecht is, zoals in veel gemeenten, te zien dat ondanks veel maatregelen en een goede communicatie (95% van de burgers is bekend met het beleid!) er geklaagd blijft worden over hondenpoep (72% zegt gelijk of meer overlast te ondervinden na invoering beleid).

Loont het dan wel de moeite?

- **JA!** Het overgrote deel van de gemeenten is van mening dat een maatschappelijk probleem (hondenpoep staat op nr. 1 van de ergernis top 10) altijd om actie vraagt. Het doel van deze acties dient echter niet het oplossen te zijn, maar het **beheersbaar** houden. Het probleem kan op de langere termijn uitsluitend worden opgelost door normverandering. Zoals bij meer maatschappelijke items is dit een kwestie van een lange adem en zelfs dan zijn er geen garanties.
- **verwachtingen:** het willen oplossen levert (ook politiek) een te hoog verwachtingspatroon op. Dit frustrert en maakt het hondenbeleid een gemakkelijke prooi in de eerstvolgende bezuinigingsronde. Hondenuitlaatplaatsen (HUP's) zijn duur in onderhoud, bij een aantal gemeenten zijn ze wegens bezuinigingen alweer verwijderd.

Beheersbaar houden

"Nee, ik word niet moedeloos van de resultaten. Ik steek in op het beheersbaar houden van het probleem!" Gemeente Dordrecht.

Handhaven

- **APV:** in de APV kan handhaven geregeld worden. Het standaard model APV verplicht aanlijnen en verbiedt poepen op speelplaatsen. Beboeten kan plaatsvinden op deze twee punten.
- **opruimmiddel:** Veel gemeenten nemen in hun APV ook een opruimplicht op en stellen eisen aan het opruimmiddel. Het beboeten op het niet bij je hebben van een opruimmiddel blijkt juridisch niet af te dwingen. Toch willen gemeenten juist hier op inzetten omdat dit de grootste 'pakkans' oplevert. In de praktijk wordt ook gewoon gehandhaafd op dit punt maar gemeenten passen hierbij een gezonde portie 'bluf' toe.
- **bluf:** in Amsterdam zijn echter voorbeelden waar dit bluffen niet altijd werkte: Burgers raapten de drol, vlak voor de boete uitgedeeld zou worden, met hun hand op. Hands zijn immers ook een opruimmiddel!

Effectief handhaven: inspelen op de hond

"Een tip bij handhaven: heb het eerst over de hond! Baasjes zijn trots op hun hond. Door het inspelen op dit gevoel/deze emotie wordt het gesprek vanzelf geopend. De consequentie, aanlijnen, opruimen drol of zelfs beboeten is hierdoor makkelijker uit te leggen," aldus Marion Overberg, Stadswerken Utrecht.

Gemeente Tilburg

Tilburg besteedt jaarlijks 2.000 uur aan handhaven. Dit levert 50 boetes per jaar op. Het college wil nu bekijken of verdubbeling van het aantal uren handhaven voor een verdere vermindering van de overlast zorgt.

Hondenbelasting

- Het overgrote deel van gemeenten int hondenbelasting. Het gemiddelde tarief per hond bedraagt circa €125,- per jaar (Bron CBS, 2006). Niet iedere gemeente kan echter inzichtelijk maken waar de belastingopbrengst aan wordt besteed. Hondenbelasting scheidt daarentegen wel een verwachting bij de burger; 'ik betaal er toch voor'.

"Honden houden hun eigen broek op"

De hondenbelasting wordt in Dordrecht "hondengericht" besteed. Aan voorlichting over de spelregels en handhaving bijvoorbeeld. Maar vooral aan het aanleggen en onderhouden van voorzieningen voor honden, zoals speciale speelveldjes, uitlaatgebieden en hondentoiletten (bron: hondenbeleid Dordrecht.).

De VNG is tegen afschaffing hondenbelasting

Hondenbelasting is één van de belastingen die gemeenten mogen heffen. Op veel plaatsen worden de inkomsten van deze belastingheffing weer ingezet voor gemeentelijk hondenbeleid. De VVD-fractie in de Tweede Kamer houdt een pleidooi voor afschaffing van de hondenbelasting.

Op dit moment vindt er een brede verkenning plaats over het lokale belastinggebied. Eén van de conclusies is dat een groter lokaal belastinggebied noodzakelijk is.

De VNG is deze mening ook toegedaan. Afschaffing van de hondenbelasting op zich leidt tot een verkleining van het lokaal belastinggebied en kan dus niet op steun van de VNG rekenen. Dat laat onverlet dat de VNG bereid is de discussie over de samenstelling van het lokale belastinggebied aan te gaan. (VNG, 2005)

3. Relatie schoon, heel en veilig

Het probleem hondenpoep staat op zichzelf. Dit betekent dat de aanpak van het hondenpoepprobleem ook op zichzelf staat.

4. Aanpak

Vijf Knoppen Model	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
<h3>1. Communicatie</h3> 	<ul style="list-style-type: none">• Communicatie vindt plaats via de krant, folders, brieven, internetsite, posters, borden en mondeling.• Tip: continue aandacht en communicatie werkt beter dan eenmalige, grote projectmatige campagnes. <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"><p>TIP Richt de communicatie op het 'tussen de oren krijgen' van de ruimplicht en de kans op een boete. Een lange adem is hierbij vereist.</p></div>	<ul style="list-style-type: none">• Vergroot succes handhaven (waarschuwend effect werkt preventief, wees zo concreet mogelijk m.b.t. locatie, aantallen en hoogte boetes).• Geeft informatie over beleid• Levert bijdrage aan normen en waarden discussie.• Doelgroep is makkelijk te bereiken via adressen hondenbelasting.• Maak gebruik van bestaande informatiestromen als infopakket nieuwe inwoners en afvalkalender.	<ul style="list-style-type: none">• Burgers worden al overspoeld met informatie.• Bekendheid kan juist meer klachten opleveren (mensen denken er ineens aan).• Communicatie schept verplichting gemeenten, belof-ten moeten nagekomen worden.
<h3>2. Voorzieningen</h3> 	<ul style="list-style-type: none">• Voorzieningen zijn bedoeld om hondenpoep in de openbare ruimte te voorkomen. Naast tastbare voorzieningen als afvalbakken worden vaak zones ingesteld. We zien 2 varianten:<ol style="list-style-type: none">1. Er mag nergens gepoep worden, m.u.v. de aange- wezen uitlaatgebieden. In de uitlaatgebieden wordt actief geruimd.2. Er mag overal gepoep worden (met of zonder op- ruimplicht) tenzij dit verbo- den is (bijvoorbeeld speel- plaatsen en begraafplaat- sen).	<ul style="list-style-type: none">• Bieden van alternatieven aan hondenbezitters.• Aantonen richting burger 'we doen er iets aan'.• Maakt handhaven beter uit te leggen.	<ul style="list-style-type: none">• Aanleg hondentoiletten is duur.• Onderhoud is duur.• Opruimen poep in uitlaatge- bieden/toiletten is duur.• Uitlaatgebieden te ver lopen voor hondenbezitters.• Burgers willen geen uitlaat- zone 'voor de deur'.• Hondentoiletten zijn makke- lijke prooi om te bezuinigen.• Veel klachten bewoners rondom uitlaatzones m.b.t. stank en hygiëne.
<h3>3. Handhaving</h3> 	<ul style="list-style-type: none">• Handhaven blijkt het meest effectief in de aanpak van hondenpoep. Niet- hondenbezitters voelen zich serieus genomen en zien gerechtigheid. Hondenbezitters zien een boete (meestal) als voldoende stimulans om poep op te ruimen of de hond op plaatsen uit te laten waar het wel mag. Bij hand- haven is het goed regels te stellen waarbij duidelijk wordt benoemd waarop ge- handhaafd wordt. Hierbij valt te denken aan een aan- lijnplicht of het gebruik van zakjes.	<ul style="list-style-type: none">• Niet hondenbezitters voelen zich serieus genomen (recht- vaardigheidsgevoel).• Vaak voldoende stimulans hondenbezitters zich aan de regels te houden.• Handhaven meest effectief als:<ul style="list-style-type: none">• consequent daad bij het woord wordt gevoegd.• controleren op uitlaat- tijdstippen (ochtend en namiddag/avond).• boete bij betrappen op heterdaad, geen op- ruimmiddel en niet aan- lijnen.• controles door goed op- geleid personeel.• controles vooral op pro- bleemplekken (dit zijn lang niet altijd de plek- ken waar de meeste klachten worden ge- meld!).	<ul style="list-style-type: none">• Inzet controleurs duur.• Agressie tegen controleurs.• Vaak te weinig controleurs, pakkans klein.• Controleurs werken tijdens kantooruren.• Kans betrappen op heterdaad klein.• Handhaven op 'niet bij je hebben opruimmiddel' niet goed te regelen in APV.

Vijf Knoppen Model	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
<p>vervolg handhaving</p>	<p><i>De gemeente Den Haag voert dit jaar de campagne 'Hondenkak hoort in de afvalbak!'.</i></p> <p><i>Voor deze campagne zijn hondenbezitters van 15 maart tot 15 april extra gecontroleerd op het aanlijnen van de hond en het opruimen van hondenpoep. Tijdens de extra controles zijn 280 waarschuwingen en 151 boetes uitgedeeld.</i></p> <p>Kans op boete</p> <p><i>De campagne is er vooral op gericht de bekendheid van de rechten en plichten van hondenbezitters te vergroten. De extra controles worden daarom ondersteund door een uitgebreide voorlichtingscampagne. De extra controleacties en de voorlichting moeten ervoor zorgen dat hondenbezitters die de hondenpoep nog niet opruimen, dit nu wel gaan doen.</i></p> <p><i>(Bron: www.hondenpoep.com)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • combinatie met een 'kliklijn' (de buurt weet vaak precies wie, wanneer in overtreding is) • grote pakkans, dus voldoende controleurs • handhaven breeduit gecommuniceerd wordt 	<p>APV</p> <p><i>In de APV kan handhaven geregeld worden. De APV kent echter een beperking. Het beboeten op het niet bij je hebben van een opruimmiddel is juridisch niet af te dwingen. Toch willen gemeenten juist hier op inzetten omdat dit de grootste 'pakkans' oplevert. In de praktijk wordt ook gewoon gehandhaafd op dit punt maar gemeenten passen hierbij een gezonde portie 'bluf' toe.</i></p>
<p>4. Participatie</p> 	<p>Participatie en communicatie zijn in dit geval onder één noemer te scharen. Communicatie richting burger heeft als doel participatie, ofwel opruimen van uitwerpselen, van dezelfde burger. Communicatie richting andere partijen als hondenverenigingen en scholen kan als 'doorgeefluik' fungeren richting hondenbezitters.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gezamenlijke verantwoordelijkheid • Win-win situatie • Boodschap scholen en hondenverenigingen eerder geaccepteerd dan van gemeente 	<p>geen</p>
<p>5. Reiniging</p> 	<p>Het opruimen van hondenpoep kan door het verwijderen ervan of door het onder de grond werken ervan. verwijderen gebeurt met een zuigmachine, borstelmaschine of met water (verharding). Onderwerken vindt plaats in zandstroken met een freesmachine.</p> <p><i>"We hebben nu 23 uitlaatstroken. Dit werkt goed. Op de uitlaatstroken wordt de grond regelmatig gefreesd, ofwel omgewoeld. Dit gebeurt 1 tot 2 x per week", Gemeente Woensdrecht.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • burgers zien actie • effectief in kleine gebieden met grote concentraties poep zoals hondenuitlaatzones- en toiletten 	<ul style="list-style-type: none"> • tijdrovend • duur • Het ruimen 'op goed geluk' van grotere eenheden kost te veel en levert geen/weinig resultaat. • poep verrijkt de grond bij onderwerken • verwijderen met water, kans op poep in het rioolstelsel en mogelijk in opervlaktewater.

De succesformule

In bovenstaande tabel zijn de 5 methoden om hondenpoep tegen te gaan uitgewerkt. Alle methoden werken, maar: er is volgorde van belangrijkheid van meest effectief naar minst effectief:

de succesformule:	1 handhaaf	meest effectief
	2 informeer	
	3 voorkom	
	4 verwijder	minst effectief

Bij deze aanpak gelden de volgende tips:

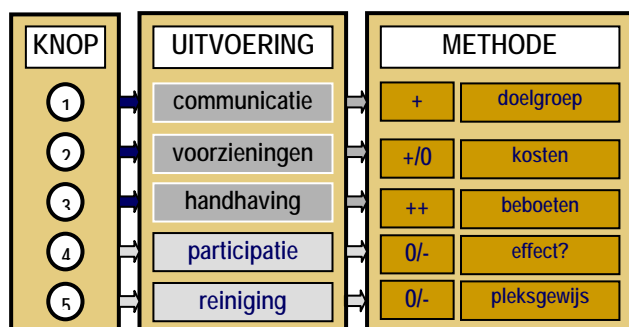
- als je het doet, doe het volledig
- handhaaf, informeer, voorkom en verwijder
- geef prioriteit aan deze volgorde
- wil niet volledig oplossen maar...
- **maak beheersbaar!**

Conclusie:

Handhaven werkt het beste, helemaal als handhaving wordt bekrachtigd door communicatie en middelen ter voorkoming en verwijdering van hondenpoep.

Samenvatting 5 knoppen

Ook in het vijf knoppenmodel de informatie nog eens op een rijtje:

5. Organisatie en bedrijfsvoering

Indien hondenbeleid wordt ingevoerd is het van essentieel belang dat er een duidelijke verantwoordelijkheid wordt gelegd bij één persoon. Deze fungeert tevens als het aanspreekpunt en coördineert de acties.

Ook binnen de gemeentelijke bedrijfsvoering komt communicatie terug. Communiceer vooraf de verwachtingen van het in te voeren beleid. Benadruk hierbij:

- dat het probleem niet opgelost wordt, klachten blijven
- dat technische maatregelen pas aan het eind van de succesformule staan
- dat een lange adem vereist is

Geen overeenstemming hierover? Probeer geen middenweg te zoeken door bijvoorbeeld alleen poepzuigmachines aan te schaffen. Kies dan bewust voor het niet aanpakken van het hondenpoepprobleem.

6. Informatie en bronnen

- Qua documentatie en internetbronnen is er vooral informatie te vinden op gemeentelijke sites. Voorbeelden zijn de gemeenten: Dordrecht, Tilburg, Leidschendam-Voorburg en Woensdrecht.
- De internetsite www.hondenpoep.com.
- Googlen op hondenpoep levert wel veel informatie van scholen, gemeenten, stichtingen, hondenverenigingen etc., de informatie is wel erg versnipperd.

Colofon

De Handreiking Schoon is een uitgave van de NVRD, in samenwerking met Vereniging Stadswerk en CROW. Met dank aan de werkgroep en tal van NVRD-leden voor de inbreng van hun kennis en ervaringen. Redactie door advies- en ingenieursbureau Oranjewoud. Reacties, aanvullingen en suggesties zijn welkom. Hiervoor kunt u het reactieformulier gebruiken uit de algemene menukaart. E-mailen naar post@NVRD.nl, of telefonisch 026-377 13 33.

Graffiti

Wie herkent ze niet: de met graffiti bespoten geluidswallen, rolluiken en bouwplaatsen? Vaak wordt graffiti gezien als een voorbode van verloedering, anderen zien het als een vorm van kunst. Hoe dan ook, graffiti valt op en heeft invloed op onze beleving van de openbare ruimte. Toch blijkt uit onderzoeken dat burgers zich niet echt storen aan graffiti; wanneer we in de ergeris top 10 kijken, staat graffiti onder in de lijst. De meest succesvolle aanpak van graffiti is dat de gemeente een schoonmaakregeling afsluit met pandeigenaren.

1. Positionering

Graffiti betekent "krasjes" en is het op straat of in andere min of meer openbare plaatsen met spuitbus, verf of viltstift aanbrengen van mededelingen of tekeningen.

Doelgroepen / veroorzakers:

- **vandalen** gebruiken bussen en spuiten overal waar dit maar kan. Bij deze groep, soms jeugdbendes, gaat het om het uiten van gevoelens, om agressie of het krijgen van een kick.
- **kunstenars** nemen de tijd, werken toe naar een mooi eindresultaat. Bij deze groep gaat is graffiti een uiting van kunst.

Er is een duidelijk onderscheid aan te brengen tussen deze groepen, de aanpak van beide verschilt echter niet (met uitzondering van communicatie).

Ad van Beers, van de gemeente Tilburg: 'Vandalen zijn degenen die muren en objecten bekladden met tags, kunstenaars maken afbeeldingen.'

Waar vinden we graffiti?

- **woonwijken:** bijna niet omdat hier relatief weinig te bekladden objecten zijn;
- **achterstandswijken:** wel in achterstandswijken waar veel leegstand is en de leegstaande huizen met platen zijn betimmerd;
- **op anonieme locaties:** zoals blinde muren, viaducten, tunnels, straatmeubilair, transformatorhuisjes, elektrakasten, blinde gevels en rolluiken;
- **bouw- en sloopgebieden:** bijvoorbeeld op schuttingen of leegstaande panden.

Waarom is graffiti erg?

- **verloedering:** graffiti wordt geassocieerd met verloedering. Juist omdat graffiti vaak aanwezig is op anonieme plekken waar de burger zich wat minder op zijn gemak voelt.

De kern van een succesvolle aanpak

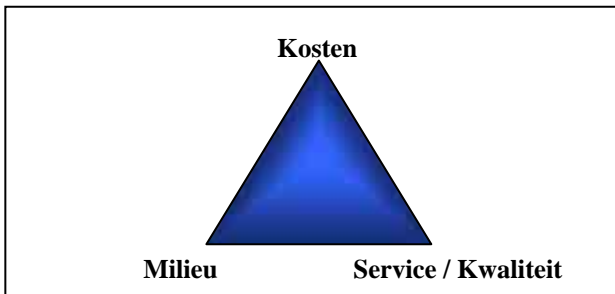
Wat?	Schoonmaakregelingen tussen gemeente en pandeigenaren.
Waarom?	Goedkoop en gemakkelijk resultaat. Werkt ontmoedigend op de graffiti-sprekers.
Hoe?	De pandeigenaar betaalt een vast (vaak gesubsidieerd) bedrag per jaar aan de gemeente; De gemeente verzorgt de administratie, evenals het schoonmaken van het pand.
Waar info?	Diverse gemeenten zoals Dordrecht, Zwolle, Den Haag, Capelle aan de IJssel, Deventer.

Inhoud menukaart Graffiti

- 1. positionering:** vandalen en kunstenaars
- 2. afwegingskader:** de rol van de woningwet
- 3. relatie schoon, heel en veilig:** graffiti én schoon, heel en veilig
- 4. aanpak:** schoonmaakregelingen
- 5. organisatie en bedrijfsvoering:** instrumenten
- 6. informatie en bronnen:** contactpersonen

2. Afwegingskader

2.1 Reinigingsdriehoek

Kosten

- **miljoenen:** landelijk wordt er € 60-80 miljoen per jaar uitgegeven aan graffiti bestrijding. Gemeente Nijmegen gaf in 2003 bijvoorbeeld € 180.000 uit aan graffiti bestrijding, en Den Haag besteed jaarlijks ruim € 500.000. Omgerekend circa € 1,10 tot € 1,20 per inwoner.
- **schoonmaakregelingen:** gemeenten als Utrecht, Rotterdam en Zwolle hebben schoonmaakregelingen. De bijdrage in de kosten voor pandeigenaren varieert van € 40 tot € 100 per jaar.

Milieu

- **opvangen afvalwater:** In de Wet verontreiniging oppervlaktewater is geregeld dat het afvalwater dat vrijkomt bij verwijdering van graffiti moet worden opgevangen, in verband met verfstreken.

Veel gemeenten vangen verfstreken niet op, terwijl ze hiermee in overtreding zijn, zeker wanneer dit afvalwater in de buurt is van oppervlaktewater. Er zijn technieken zoals speciale doeken die dit afvalwater eenvoudig kunnen opvangen.

Service

- **meetlat:** CROW heeft een meetlat ontwikkeld. Hierbij wordt gekeken naar de bedekkingsgraad, het wel of niet beeldbepalend zijn en racistische of aanstootgevende teksten.

Graffiti				
A+	A	B	C	D
Geen graffiti.	Incidenteel graffiti, niet op beeldbepalende of opvallende locaties.	Regelmatig graffiti, incidenteel op beeldbepalende of opvallende locaties.	Veel graffiti, regelmatig op beeldbepalende of opvallende locaties.	Zeer veel graffiti, regelmatig op beeldbepalende of opvallende locaties.
Bedekkingsgraad 0 % stuk	Bedekkingsgraad ≤ 10 % stuk	Bedekkingsgraad ≤ 20 % stuk	Bedekkingsgraad ≤ 30 % stuk	Bedekkingsgraad > 30 % stuk
bedekkingsgraad beeldbepalende / opvallende graffiti 0 stuk	bedekkingsgraad beeldbepalende / opvallende graffiti 0 stuk	bedekkingsgraad beeldbepalende / opvallende graffiti ≤ 10 stuk	bedekkingsgraad beeldbepalende / opvallende graffiti ≤ 20 stuk	bedekkingsgraad beeldbepalende / opvallende graffiti > 20 stuk
Racisme/aanstootgevend nee	Racisme/aanstootgevend nee	Racisme/aanstootgevend nee	Racisme/aanstootgevend ja	Racisme/aanstootgevend ja

CROW schaalbalk voor graffiti op meubilair

Kwaliteitsmetingen

De gemeente Utrecht meet 2 keer per jaar op 20 meetlatten voor schoon, heel en veilig. Ook voor graffiti. Dit doet zij om de kwaliteit van de openbare ruimte te meten en te rapporteren richting management en bestuur.

De gemeente Den Haag is bezig om de hoeveelheid graffiti objectief in beeld te brengen. Via een uitgebreide steekproef wordt de mate van graffiti vastgelegd. De gemeente gebruikt hiervoor reïntegrerende werklozen die bij de buurtbeheerbedrijven in dienst zijn.

2.2 Beleid en regelgeving

Is er landelijk beleid?

- **Nee nog niet.** Landelijk beleid is in ontwikkeling. Er zijn nieuwe voorstellen gebundeld in het rapport 'Graffiti te lijf' van enkele Tweede Kamerleden. Het betreft hier de volgende voorstellen:
 - *coating:* bij nieuwbouwprojecten een graffitiwerende coating of een bekleding met groen aanbrengen;
 - *verwijderen:* bij nieuwbouwprojecten voorzieningen opnemen in het onderhoudsbudget voor het binnen 24 uur verwijderen van graffiti op de graffitiwerende coating;
 - *cameratoezicht* uitbreiden op de graffiti-gevoelige plekken. Camerabeelden langer bewaren dan nu het geval is t.b.v. opsporing;
 - *aangiftebereidheid* verhogen d.m.v. standaard elektronisch aangifteformulier en gericht informeren van de eigenaren of pandgebruikers;
 - *winkeliers* moeten graffiti spuitbussen achter glas plaatsen, dit voorkomt diefstal;
 - *informatie* over graffiti, daders, schade en strafzaken centraal verzamelen zodat sneller en effectiever wordt opgetreden;
 - *aanpak daders:* laat daders hun eigen graffiti verwijderen wanneer ze worden gepakt, wanneer de graffiti alleen door specialisten kan worden verwijderd, verhaal dan de kosten hiervan op de daders;
 - *boete:* door invoering van een bestuurlijke boete krijgen gemeenten zelf de mogelijkheid om tegen graffiti op te treden;
 - *gedogen:* de gemeente kan gedoogzones aanwijzen waar graffiti als kunstvorm kan worden beoefend.
- **geen wettelijke plicht:** het verwijderen van graffiti is geen wettelijke verplichting. Gemeenten kunnen bestuursrechtelijk optreden door eigenaren van panden aan te spreken op hun verantwoordelijkheid voor het schoonhouden van hun panden. U hoeft als gemeente niet alléén op te treden tegen graffiti.

Welke mogelijkheden biedt de Woningwet?

- **laten verwijderen:** wanneer er graffiti op een particulier eigendom wordt gesignaleerd, heeft de gemeente het recht dit te verwijderen. Een gemeente als Tilburg doet, waar nodig, een beroep op de woningwet, artikel 12.19, zie kader.

Woningwet

In de Woningwet is in artikel 12.19 bepaald dat graffiti ongevraagd mag worden verwijderd van ieder particulier eigendom indien het uiterlijk ervan 'ernstig in strijd is met de redelijke eisen van de welstand'.

Wat is het gemeentelijke beleid?

De aanpak van graffiti is primair een lokale verantwoordelijkheid. Lokale keuzes gaan over:

- **gedogen of optreden:** afhankelijk van de ernst en omvang van de graffiti-problematiek;
- **afzonderlijk graffiti-beleid** of integratie met ander beleid, zoals reclamebeleid;
- **snelheid van ingrijpen:** veel gemeenten streven naar een nulsituatie: op geen enkele plek mag graffiti voorkomen! Hier wordt elke vorm van graffiti binnen 24 uur weggehaald. De ervaringen zijn positief. Bij verwijdering wordt vaak meteen aangifte gedaan bij de politie;
- **hotspots:** de meeste gemeenten kiezen een gebiedsgerichte aanpak van de hotspots, vaak het stadscentrum.

Rotterdam en Tilburg hebben een actie:

Pandeigenaren kunnen eenmalig gratis hun graffiti laten verwijderen. Na deze actie moeten ze een reinigingscontract afsluiten met de gemeente of het reinigingsbedrijf. In Rotterdam wordt na de eerste schoonmaakronde, op kosten van de gemeente, een coating aangebracht zodat de graffiti de volgende keren makkelijker te verwijderen is.

3. Relatie schoon, heel en veilig

- **schoon, heel & veilig:** graffiti vormt een steeds belangrijker onderdeel van het thema 'schoon, heel en veilig'. Zo vindt ook Minister Donner:

Verloederend en ontsierend

"Graffiti moet harder aangepakt worden," aldus minister Donner die in een brief aan de Tweede Kamer graffiti verloederend en ontsierend noemt. "Het past niet bij een veilige leefomgeving."

- **weinig ergernis:** de burger ergert zich nauwelijks aan graffiti omdat het vaak nauwelijks in de eigen woonwijk voorkomt, dit verklaart waarom graffiti relatief laag in de ergernis top 10 staat.

Wat is de relatie met heel en veilig?

- **vernietiging:** fysieke schade, vandalisme en graffiti gaan vaak hand in hand. Dit leidt tot een gevoel van onveiligheid.

Is er een relatie met de inrichting?

- **Jazeker,** denk hierbij aan muren, wanden en blinde gevels of de plaatsing van elektrakasten of transformatorhuisjes. De inrichting van de openbare ruimte heeft dus een grote invloed op de kans op de aanwezigheid van graffiti.

Staat graffiti op zichzelf?

- **Graffiti, wildplakken en vaak ook zwerfafval** komen tegelijkertijd voor. Er kan niet gezegd worden dat deze drie elkaar beïnvloeden, ze staan los van elkaar.
- **Graffiti en onkruid** zijn beiden sterk bepalend voor het netheidsbeeld.

4. Aanpak

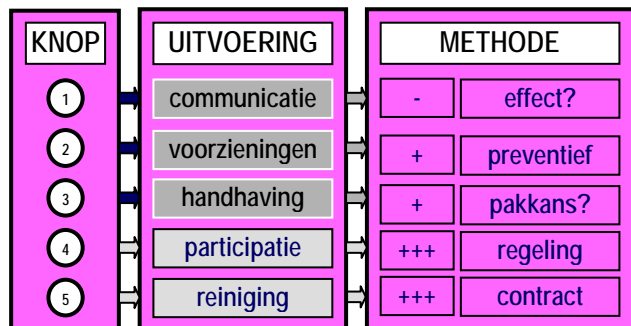
Aanpak	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
1. Communicatie	<ul style="list-style-type: none">• richting bewoners: houd ze op de hoogte van de gedane en komende acties• overtuig burgers ervan dat graffiti ook mooi kán zijn	<ul style="list-style-type: none">• creëren van draagvlak• preventief	<ul style="list-style-type: none">• echt effectief?
2. Voorzieningen	<ul style="list-style-type: none">• opmerzaamheid in ontwerpfase, bv. begroeiing op geluidswallen, coatings aanbrengen, tralies i.p.v. rolluiken voor de ramen plaatsen, rolluiken achter de ramen• gedoogzones: met verbieden alléén behaal je geen succes, bied ook alternatieven	<ul style="list-style-type: none">• voor elke ondergrond is een geschikte coating• de gemeente komt de graffiti-beoefenaar tegemoet door het bieden van alternatieven	<ul style="list-style-type: none">• graffiti wordt door het bieden van voorzieningen minder vaak toegepast, maar blijft wél: beeld van verloederend verandert niet

Aanpak	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
3. Handhaving	<ul style="list-style-type: none"> digitaal registratiesysteem: maak foto's van afbeeldingen en zet een database op daders beboeten 	<ul style="list-style-type: none"> overzicht van daders en bijbehorend profiel 	<ul style="list-style-type: none"> kleine pakkans effectief? het oplossingspercentage is 15%. In ca. 80% van de opgeloste zaken wordt ook daadwerkelijk de schade op de dader verhaald. bijhouden systeem kost tijd kost tijd
4. Participatie	<ul style="list-style-type: none"> schoonmaakregeling, op pandeigenaren en bewoners te betrekken bij de aanpak, zie hieronder. 	<ul style="list-style-type: none"> creëren van draagvlak door betrokkenheid 	<ul style="list-style-type: none"> milieubelastend, tenzij de verfstren worden opgevangen.
5. Reiniging	<ul style="list-style-type: none"> De meest succesvolle aanpak is die waarbij de gemeente een schoonmaakregeling afsluit met pandeigenaren: <ul style="list-style-type: none"> - dit is een contract tussen de gemeente en pandeigenaren - waarbij de pandeigenaar een vast bedrag per maand betaalt in ruil voor een graffiti-vrij pand gebruik maken van een hoge drukspuit of andere speciale apparatuur gebruik maken van een gel en doeken 	<ul style="list-style-type: none"> relatief goedkoop voor pandeigenaar makkelijk graffitibeoefenaar wordt ontmoedigd verwijderen van graffiti d.m.v. heet water kan in combinatie met het verwijderen van onkruid en kauwgom 	

TIP
24 uren reiniging werkt ontmoedigend bij graffiti-sputters. Hun beelden en teksten worden immers vrijwel direct verwijderd. Het is wel een kwestie van een lange adem, soms meerdere jaren.

Samenvatting 5 knoppen

De informatie uit de bovenstaande tabel is samengevat in een aantal kernwoorden: wat werkt het best?

Communicatie werkt preventief!
Connexion heeft in samenwerking met Bureau Halt een 'vandalismebus' ontworpen om kinderen uit de groepen 7 en 8 van de basisschool onder meer bewust te maken van bekladdingen en de gevolgen hiervan op de sociale veiligheid van de burgers. Scholen zijn enthousiast over de aanpak en Connexion bevestigt dat deze aanpak succes heeft.

Gadgets
De gemeente Tilburg maakt bij het geven van voorlichting aan jeugd gebruik van een game. Ad van Beers: "Het werkt, je brengt het onderwerp eenvoudig onder de aandacht door ze een computerspel te laten spelen. Hierdoor wordt het voor de jeugd duidelijk wat de impact is van graffiti op de beleving van de burger."

Ja, ik doe mee aan de schoonmaakregeling en

verklaar hierbij de eigenaar van het pand te zijn;
streekt in met de eigen bijdrage van € 50 per object/punt per jaar;
maakt hierbij de gemeente om het aangifteformulier in te vullen en te ondertekenen, nadat ik of een derde per telefoon, fax of e-mail een melding van vervuiling aan mijn pand heeft gedaan;
maakt hierbij de gemeente € 50 af te schrijven van bankgiros, rekening nr.
maakt hierbij de gemeente om de aangerichte schade aan mijn pand, te verhalen op daders die door de Politie worden opgespoord en door Justitie worden veroordeeld;
streekt in met de algemene voorwaarden die van toepassing zijn op de deelname aan de schoonmaakregeling.

Ja, ik wil graag een advies om vervuiling te voorkomen

Nee, ik doe niet mee aan de schoonmaakregeling, omdat

Inschrijfkaart schoonmaakregeling

Naam Straat..... Huisnummer.....
Postcode..... Woonplaats.....
Telefoonnummer..... Mobiel.....
Faxnummer..... E-mailadres.....

Gegevens pand

Straat..... Huisnummer.....
Hoekwoning/tussenwoning.....
Betreft: pand een monument? Ja / Nee
Is uw pand op dit moment reeds vervuild? Ja / Nee
Eventuele aanvullende opmerkingen:.....
.....
.....

Datum..... Handtekening.....

Schoonmaakregeling, meer informatie

Een schoonmaakregeling is dé effectieve aanpak om graffiti te bestrijden. Hieronder wordt een aantal voorbeelden genoemd van gemeenten die graffiti met succes aanpakken via een schoonmaakregeling.

Gemeente	Werkwijze	Kosten	Tegenprestatie
Rotterdam	<ul style="list-style-type: none"> samenwerking tussen gemeentelijke reinigingsdienst en ondernemers in de binnenstad 	<ul style="list-style-type: none"> tussen € 52 en € 100 per jaar 	<ul style="list-style-type: none"> 12 keer per jaar schoonmaakronde
Utrecht	<ul style="list-style-type: none"> samenwerking tussen gemeentelijke reinigingsdienst en ondernemers in de binnenstad verschil met Rotterdam is dat Utrecht nooit zomaar particuliere panden schoonmaakt zonder toestemming van de eigenaar, dit i.v.m. schadeclaims. 	<ul style="list-style-type: none"> tussen € 52 en € 100 per jaar 	<ul style="list-style-type: none"> 12 keer per jaar schoonmaakronde
Den Haag en Deventer	<ul style="list-style-type: none"> schoonmaakregeling tussen gemeente, politie, ondernemers, woningcorporaties en de welzijnsgroep meldingen doen bij politie, zij beschikt over een digitaal registratiesysteem 	<ul style="list-style-type: none"> € 50 per jaar 	<ul style="list-style-type: none"> panden altijd graffiti-vrij
Dordrecht	<ul style="list-style-type: none"> gericht op de binnenstad, graffiti, wildplakken en stickers. registratie van graffiti, met foto en omvang schade reiniging in principe op de eerste werkdag na melding advies over coatings 	<ul style="list-style-type: none"> € 50 per pand / object per jaar 	<ul style="list-style-type: none"> gemeente verzorgt administratie, schoonmaken en aangifte bij politie
Leiden	<ul style="list-style-type: none"> historische binnenstad: belangrijk voor toerisme samenwerking tussen gemeentelijke reinigingsdienst en ondernemers in de binnenstad 	<ul style="list-style-type: none"> pandeigenaar neemt de verantwoordelijkheid door zelf de helft van de eerste reiniging te betalen bewoners betalen een gereduceerd tarief van € 10 per m². 	<ul style="list-style-type: none"> gemeente verwijdert kosteloos de volgende bekladningen (kosten voor gemeente: € 150.000,-)
Zwolle	<ul style="list-style-type: none"> schoonmaakregeling tussen gemeentelijke reinigingsdienst en ondernemers in de binnenstad; eenmalige grondige reiniging; coatings aanbrengen; 	<ul style="list-style-type: none"> kosten: € 119 per drie jaar. 	<ul style="list-style-type: none"> 3 jaar lang, een keer per twee weken wordt eventuele graffiti van de panden verwijderd

Spijkenisse, de Broken Window benadering

Spijkenisse werkt met het New Yorkse 'broken window' principe, geïntroduceerd door de criminoloog George Kelling. Hij stelt dat er een relatie bestaat tussen verloedering en criminaliteit. Misdad is een handeling die wordt uitgelokt door het niet optreden tegen verloedering. Vanuit deze optiek is het dus een prioriteit om kleine vormen van verval zo snel mogelijk aan te pakken.

Het 'broken window' principe wordt in de gemeente Spijkenisse uitgewerkt op meerdere plaatsen in de organisatie:

- De gemeente is opgedeeld in rayons. Het rayon bestaat uit wijkopzichter en overige medewerkers onder leiding van de

rayonmanager. De rayons voeren kleine reparaties uit en hebben hier een (klein) budget (€ 18.000) voor;

- De klachtenmelding, registratie en voortgang worden centraal uitgevoerd door het klachtenteam. Dit team is verantwoordelijk voor de registratie van klachten en meldingen;
- het gemeentebestuur heeft een extra 'leefbaarheidspot' beschikbaar gesteld voor onderhoud van ongeveer € 3,6 miljoen;
- het openbaar ministerie is betrokken bij de aanpak van graffiti, op voorwaarde dat er een grootschalige schoonmaakactie georganiseerd wordt. Dit is in 1998 gebeurd. Nu wordt aangebrachte graffiti vastgelegd in een beeldenbank;
- de verschillende instellingen betalen € 7,5 per m2 voor het verwijderen van graffiti. Dit bedrag dekt enkel de directe kosten. De werkelijke kosten, welke € 99 voor de eerste m2 en € 14 voor iedere volgende m2 bedragen, worden door de gemeente betaald. Deze kosten worden waar mogelijk verhaald op de daders.

Impact

De gemeente Spijkenisse heeft nu 9 jaar ervaring met deze aanpak. Administratief en juridisch is de aanpak inmiddels sluitend. De politie heeft capaciteit beschikbaar voor het verwerken van de aangiften. Doordat de aanpak nu wrijvingsloos werkt, loopt de tijdsbesteding van de gemeente aan dit project terug: van 2,5 FTE in 1998 naar 1,5 FTE in 2003.

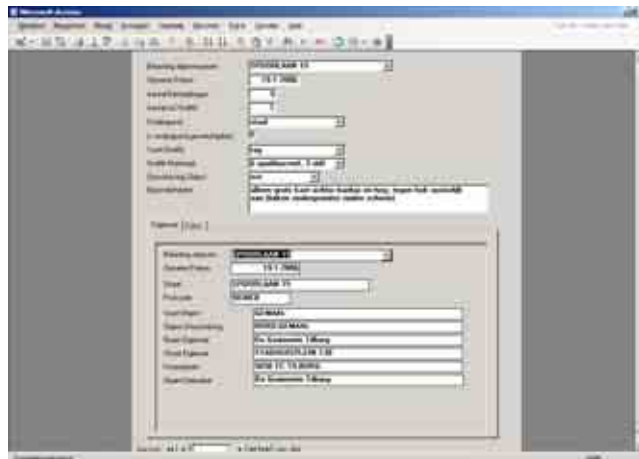

foto: graffiti database in Tilburg

Het 'huiskamerproject' van de gemeente Groningen

De gemeente Groningen pakt het graffiti-proces in de binnenstad van Groningen gestructureerd aan. Zij wil er zeker van zijn dat elke 'piece' en 'tag' geregistreerd, eenduidig vastgelegd, verwijderd en afgemeld wordt. Software gaat dit proces ondersteunen. Het resultaat is dat de aanpak van graffiti niet afhankelijk is van persoonlijk initiatief, maar geborgd wordt in de organisatie.

5. Organisatie en bedrijfsvoering

- **afspraken:** het verwijderen van graffiti is een kwestie van organiseren en doen. Een schoonmaakregeling opstellen vergt veel afstemming tussen beleid, regelgeving, communicatie, handhavers en schoonmakers. Veel gemeenten richten een centraal meldpunt graffiti in voor de intake van meldingen, coördinatie en afstemming van de werkzaamheden.
- **database:** Het aanpakken van de bron, de dader, is een lastig verhaal. Toch is dit belangrijk. Verschillende gemeenten houden een database bij met hierin alle graffiti-beelden met handtekening. Indien een dader gepakt wordt en zijn handtekening bekend is, draait hij ook op voor al zijn andere tekeningen en teksten.

6. Informatie en bronnen

- Veel informatie is te vinden via een google actie. U komt dan veelal op gemeentelijke sites terecht.
- www.hetccv.nl: Samenleven en wonen, Graffiti
- Contactpersonen in de gemeenten met schoonmaakregelingen zijn via de NVRD te benaderen.

Colofon

De Handreiking Schoon is een uitgave van de NVRD, in samenwerking met Vereniging Stadswerk en CROW. Met dank aan de werkgroep en tal van NVRD-leden voor de inbreng van hun kennis en ervaringen. Redactie door advies- en ingenieursbureau Oranjewoud. Reacties, aanvullingen en suggesties zijn welkom. Hiervoor kunt u het reactieformulier gebruiken uit de algemene menukaart. E-mailen naar post@NVRD.nl, of telefonisch 026-377 13 33.

Wildplakken

Posters van exotische feesten, posters met slogans van Loesje, posters van politieke partijen, waar zien we ze niet! Wildplakken wordt door commerciële en ideële plakorganisaties beoefend. De posters hebben vaak een duidelijke boodschap, maar worden niet altijd geaccepteerd. Deze menukaart richt zich op het illegaal plakken van posters. Wildplakken is succesvol aan te pakken door duidelijke regels te formuleren in de APV, een samenwerking aan te gaan met de plakorganisaties en voorzieningen te treffen.

1. Positionering

Wildplakken is het plakken van posters en stickers op plekken die daarvoor niet bestemd zijn.

Wie zijn de wildplakkers:

- **organisatie:** wildplakkers identificeren zich met een ideële of commerciële organisatie;
- **informatie:** wildplakkers willen de burger informeren over vrije tijdsbestedingen en politieke partijen;
- **verkiezingen:** wildplakkers zijn actief rond verkiezingstijden: de gemeente 'gedoogt' dit vaak, omdat alle politieke partijen eraan meedoen. Intern moet er dus ook iets veranderen: de gemeente moet het goede voorbeeld geven;
- **opvallend:** posters worden geplakt op duidelijke zichtplekken.

Waarom is wildplakken storend?

- **zichtbaarheid:** wildplakken beïnvloedt het straatbeeld op een negatieve manier; het staat lelijk en chaotisch. Posters worden op verschillende plekken aangebracht; verkeersborden, billboards en afvalbakken of natuurlijk op daarvoor bedoelde plakborden.
- **uitstraling:** wildplakken wordt geassocieerd met verloedering en chaos, maar wordt daarentegen niet meteen geassocieerd met onveiligheid.

Opdrachtgever

In Amsterdam gaat men wildplakken voortaan anders bestraffen: niet de plakker, maar de opdrachtgever kan voortaan een boete van € 250 per illegaal geplakte poster krijgen. Dit kan oplopen tot maximaal € 20.000.

"Tot nu toe werd in de binnenstad de strafrechtelijke methode gebruikt. Posters werden in beslag genomen, maar de plakker moest op heterdaad worden betrapt. Opdrachtgevers bleven zo vaak buiten schot, omdat de wildplakker bijna altijd verklaarde uit eigen initiatief te handelen."

Kern van een succesvolle aanpak

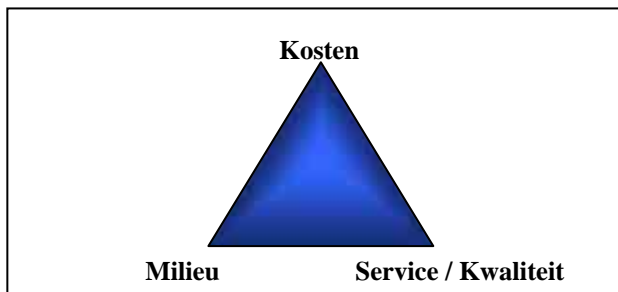
Wat?	Pak de opdrachtgevers aan
Waarom?	Bronbestrijding
Hoe?	Maak regels en handhaaf deze door een goede coördinatie; maak een duidelijke taakverdeling waardoor voor iedereen duidelijk is wie waarvoor verantwoordelijk is.

Inhoud menukaart Wildplakken

1. **positionering:** wildplakken en verloedering
2. **afwegingskader:** focus op de opdrachtgever in plaats van de dader
3. **relatie schoon, heel en veilig:** wildplakken en sociale veiligheid?
4. **aanpak:** werk samen met de plakorganisatie
5. **organisatie en bedrijfsvoering:** samenwerking met reclamebureaus
6. **informatie en bronnen:** internet en gemeenten

2. Afwegingskader

2.1 Reinigingsdriehoek

Kosten

- De kosten van de aanpak van wildplakken zijn niet bekend.

Milieu

- De milieueffecten van de aanpak van wildplakken zijn niet bekend.

Service

- meetlat:** CROW heeft een meetlat ontwikkeld. Hierbij wordt gekeken naar de bedekkingsgraad en de hoeveelheid beplakking.

A+	A	B	C	D
Er is geen beplakking.	Er is incidenteel beplakking.	Er is regelmatig beplakking.	Er is veel beplakking.	Er is zeer veel beplakking.
Bedekkingsgraad 0 % stuk	Bedekkingsgraad ≤ 10 % stuk	Bedekkingsgraad ≤ 20 % stuk	Bedekkingsgraad ≤ 30 % stuk	Bedekkingsgraad > 30 % stuk
Heelheid beplakking 100 % stuk	Heelheid beplakking > 90 % stuk	Heelheid beplakking > 75 % stuk	Heelheid beplakking > 50 % stuk	Heelheid beplakking ≤ 50 % stuk

CROW meetlat voor beplakking

2.2 Beleid en regelgeving

Landelijk beleid

- er is geen landelijk beleid.

Juridisch kader

- APV:** in de standaard APV is wildplakken verboden, met uitzondering van de aangewezen plakplaatsen of driehoeksborden.
- opdrachtgever:** effectief is om ook de opdrachtgever, organisator of initiatiefnemer verantwoordelijk te stellen in de APV.

Opdrachtgever verantwoordelijk

De gemeente Dordrecht zegt hierover: "In de APV staat sinds kort dat de opdrachtgever van illegaal aangebrachte affiches verantwoordelijk wordt voor het aanbrengen van posters."

Vrijheid van meningsuiting?

Een plakverbod van de APV van een willekeurige gemeente en dus van het gelijklopende art. 2.4.2 van de model-APV van de VNG is niet onverbindend: de bepaling is niet in strijd met de grondwettelijk en internationaalrechtelijk beschermde vrijheid van meningsuiting. Want, ook de vrijheid van meningsuiting kent grenzen.

De gemeente kan als eigenaar van potentiële plakobjecten toestemming weigeren om daarop posters te plakken. Uiteraard dient de gemeente wel alternatieve plakplekken te bieden om te voorkomen dat de vrijheid van meningsuiting illusoir wordt.

Lokaal beleid

- lokale vrijheid:** elke gemeente is vrij in het bepalen van hun eigen beleid.
- reguleren** van wildplakken: verbieden en alternatieven bieden.
- handhaven:** toezien op de regels, aanspreken van overtreders en zo nodig beboeten.
- ontmoedigingsbeleid:** dagelijkse controle uitvoeren, de posters verwijderen waardoor de boodschap maar korte tijd te zien is.

Handhaving ondersteunen met communicatie

"Wij hebben een paar jaar geleden het beleid aangepast, waardoor niet alleen de plakker maar ook de plakorganisatie aangepakt wordt. Daarbij hebben we ook de voorzieningen op peil gebracht, een nulbeurt uitgevoerd en goed gecommuniceerd met de horeca en plakbedrijven," aldus Ad van Beers van de gemeente Tilburg. "Hierdoor is het nu mogelijk om overtreders snel aan te pakken. We zijn trots op de effecten van de handhaving. We hebben in drie jaar pas enkele aanschrijvingen hoeven doen, en gelukkig nog geen enkele boete uit hoeven delen. Een goede uitleg van de regels werkt dus uitstekend."

"Het straatbeeld is verbeterd. Er wordt nu namelijk alleen maar geplakt op plekken waar het is toegestaan. Randvoorwaarde van de aanpak is dat er legale plaatsen gecreëerd moeten worden. Hiervoor hebben we momenteel 150 driehoeksborden te huur om legale plakkers te faciliteren."

"We zijn erg tevreden dat deze aanpak werkt. Daarom hebben we dit ook uitgebreid naar stickers. Daar passen we dezelfde regels toe en leggen we de regels heel goed uit. Op de Tilburgse kermis heeft dat er dit jaar bijvoorbeeld al voor gezorgd dat we veel minder stickers hadden dan vorige jaren. En dus veel minder schoon hoeft te maken"

3. Relatie schoon, heel en veilig

Is er een relatie met heel?

- Nee.

Is er een relatie met sociale veiligheid?

- Ja, juist dié plekken waar graffiti, zwerfafval en wildplakken voorkomen worden geassocieerd met verloedering.

Is er een relatie met inrichting?

- Ja, inrichting en materiaalgebruik zijn bepalend voor het plakken van posters. Zo zijn oppervlaktes met ribbels of noppen minder geschikt om op te plakken.

4. Aanpak

Aanpak	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
1. Communicatie	<ul style="list-style-type: none"> • met plakorganisaties - over bestaande regels - ga een samenwerking met ze aan: zoek samen naar oplossingen door legale plakplaatsen aan te bieden. 	<ul style="list-style-type: none"> • creëren van draagvlak 	
2. Voorzieningen	<ul style="list-style-type: none"> • opmerkzaamheid in ontwerpfase: materiaalkeuze • coatings aanbrengen • legale plakplaatsen voor zowel commerciële als ideële plakorganisatie • driehoeksborden rondom lichtmasten 	<ul style="list-style-type: none"> • voor elke ondergrond bestaat een geschikte coating • de gemeente komt de plakorganisatie tegemoet door het bieden van alternatieven 	<ul style="list-style-type: none"> • wildplakken wordt door het bieden van voorzieningen minder vaak toegepast, maar blijft wel: beeld van verloedering verandert niet
3. Handhaving	<ul style="list-style-type: none"> • duidelijke APV-regels opstellen • toezicht houden: blijf controles uitvoeren • aanspreken: spreek de organisatie aan op zijn of haar daden • sanctioneren: bestraf de organisatie, welke aanpak men kiest is afhankelijk van het beleid dat is opgesteld 	<ul style="list-style-type: none"> • duidelijke regels vergemakkelijkt handhaven • door communicatie zijn verwachtingen van gemeente naar opdrachtgevers duidelijk 	<ul style="list-style-type: none"> • kleine pakkans plakker, grote pakkans opdrachtgever
4. Participatie	<ul style="list-style-type: none"> • van pandeigenaren • van bewoners • van plakorganisaties • schoonmaakregeling: <ul style="list-style-type: none"> - een integrale aanpak tussen de gemeente en pandeigenaren - waarbij de pandeigenaar een vast bedrag per maand betaalt in ruil voor een schoon pand <p>(zie ook graffiti)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • creëren van draagvlak door betrokkenheid • relatief goedkoop voor pandeigenaar • makkelijk • wildplakker wordt ontmoedigd 	<ul style="list-style-type: none"> • kost tijd

Aanpak	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
5. Reiniging	<ul style="list-style-type: none">• eenmalige schoonmaakbeurt d.m.v. een hogedrukspuit	<ul style="list-style-type: none">• relatief goedkoop voor pandeigenaar• makkelijk• wildplakker wordt ontmoedigd	<ul style="list-style-type: none">• een eenmalige schoonmaakbeurt is geen structurele oplossing• milieubelastend, mits er milieubewuste en mensvriendelijke middelen worden gebruikt

5. Organisatie en bedrijfsvoering

Plakplaatsen aanbieden als alternatief

- **vrije plakplaatsen:** veel gemeenten bieden vrije plakplaatsen aan voor ideële, niet-commerciële uitingen. In verkiezingstijd kennen we allemaal de tijdelijke verkiezingsborden.
- **samenwerking met reclamebureau:** de gemeente plaatst een plakplek, het reclamebureau financiert deze plek en mag daar reclame plakken. Financieel gezien zeer aantrekkelijk voor de gemeente.
- **driehoeksborden:** gemeenten kunnen legaal plakken beter faciliteren door bijvoorbeeld driehoeksborden beschikbaar te stellen. Tilburg is hiervan een voorbeeld.

Vrije plakplaatsen

De norm voor het aantal vrije ideële plakplaatsen is 1 plakzuil op 10.000 inwoners.

Delft is een van de Nederlandse gemeentes die deze vorm van wildplakbestrijding toepast. Sinds 2002 kent de stad een twintigtal legale aanplakplaatsen. Deze zijn eenvoudig gemarkeerd met een bord 'legale aanplakplaats, geen handelsreclame'. De gemeente Deventer heeft 15 legale plakplaatsen gelokaliseerd op drukbezochte plekken.

Organisatorische afspraken

- **afspraken:** het verwijderen van wildplakken is een kwestie van organiseren en doen. Een schoonmaakregeling opstellen vergt veel afstemming tussen beleid, regelgeving, communicatie, handhavers en schoonmakers. Veel gemeenten richten een centraal meldpunt in voor de intake van meldingen, coördinatie en afstemming van de werkzaamheden.

6. Informatie en bronnen

- Veel informatie is te vinden via een google actie. U komt dan veelal op gemeentelijke sites terecht.
- Contactpersonen in de gemeenten met successen in de aanpak van wildplakken, zoals Tilburg, Delft en Amsterdam zijn via de NVRD te benaderen.

Colofon

De Handreiking Schoon is een uitgave van de NVRD, in samenwerking met Vereniging Stadswerk en CROW. Met dank aan de werkgroep en tal van NVRD-leden voor de inbreng van hun kennis en ervaringen. Redactie door advies- en ingenieursbureau Oranjewoud. Reacties, aanvullingen en suggesties zijn welkom. Hiervoor kunt u het reactieformulier gebruiken uit de algemene menukaart. E-mailen naar post@NVRD.nl, of telefonisch 026-377 13 33.

Bijplaatsen

Bijplaatsen van huishoudelijk afval (zakken, papier etc.) en grof vuil (koelkasten, bankstellen etc.) komt het meest voor in hoogbouwwijken en in wijken in aanbouw. Bijplaatsing betekent afval op straat. Dit geeft een rommelig beeld en onveilig gevoel. Vaak wordt bijgeplaatst uit onwetendheid of omdat er al afval staat. Snel ophalen is dus essentieel. Een deel van de veroorzakers plaatst echter bewust bij. Op deze groep is moeilijk grip te krijgen en handhaven is lastig. Omdat afval op straat vooral overlast betekent voor de buurt en direct omwonenden zit de oplossing dus vooral in het snel weg halen, het bieden van goede alternatieven en sociale controle.

1. Positionering

Bijplaatsen, verkeerd aanbieden, illegale stort, grof vuil worden vaak onder één noemer vermeld:

- **bijplaatsen:** plaatsen van afval (vuilniszakken, banken, fietsen, papier, karton etc). Het betreft afval dat:
 - ofwel niet aan de weg of in de container gegooid mag worden als banken, fietsen etc.
 - afval dat wel in de container gegooid mag worden maar erbuiten wordt gedeponereerd (papier, karton, vuilniszakken etc.)
 - veelal in de buurt van vuilcontainers
- **verkeerd aanbieden:** legaal aanbieden van afval maar op de verkeerde plaats of manier (bijvoorbeeld niet gebundeld).
- **illegale stort:** storten van grof afval, zoals puin, zand, hennepafval, asbest enzovoorts. Veelal in afgelegen gebieden zoals buitengebied, industrieterreinen of parken.

In dit menublade behandelen we bijplaatsen. Bijplaatsen is dus het plaatsen van afval (vuilniszakken of ander grof afval) buiten bovengrondse en ondergrondse vuilcontainers. Bijplaatsen is een actueel schoonthema voor veel gemeenten.

Waar vinden we bijplaatsing?

- Bijplaatsing is sterk wijkgebonden. We zien het vooral in wijken met veel hoogbouw. Hier geldt vaak, hoe groter de sociale achterstand van de wijk, hoe meer bijplaatsing. Een vanzelfsprekend gevolg hiervan is dat bijplaatsing vooral een probleem vormt in de grotere steden. Bijplaatsing gebeurt beduidend meer in wijken in aanbouw of nabij bouwlocaties.

Weinig ervaring

- Bijplaatsen is vooral in grotere gemeenten een actueel thema. Toch hebben we weinig ervaring met de aanpak ervan. Dit menublade heeft daarom een wat meer analyserend karakter dan de andere menublades.

Kern van een succesvolle aanpak

Wat?	Snel weg halen
Waarom?	Geeft een schoner beeld van de openbare ruimte, met als gevolg minder klachten en een 'veiliger' gevoel. Voorkomt ook extra bijplaatsen vanwege "er staat toch al wat".
Hoe?	Op tijd legen van verzamelcontainers; indien een container vol zit heeft de burger een legitieme reden om de vuilnis ernaast te zetten

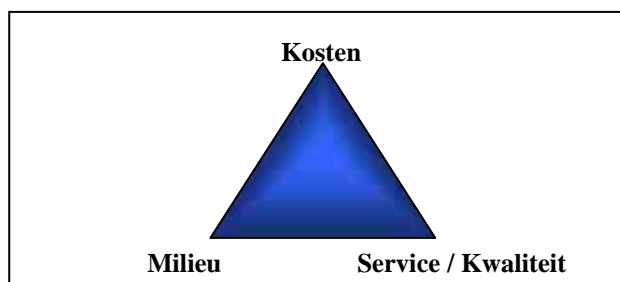
"In Ede zijn we zoekende naar de beste manier: snel weghalen of juist laten staan. Snel weg halen werkte bij ons niet altijd. We doen daarom proeven met het juist lang laten staan van zwerfafval. we spreken mensen ook aan op de vervuiling en hopen hiermee op een soort sociale controle en sfeer van elkaar aanspreken. De resultaten vallen ons nog wel wat tegen.." (Ron Molle, gemeente Ede)

Inhoud menukaart Bijplaatsen

1. **positionering:** het gaat alleen over bijplaatsen
2. **afwegingskader:** de gemeente heeft plichten
3. **schoon, heel en veilig:** het effect van bijplaatsen
4. **aanpak:** alle methoden op een rij
5. **organisatie en bedrijfsvoering:** samenwerking
6. **informatie en bronnen:** internet

2. Afwegingskader

2.1 Reinigingsdriehoek

Kosten

- De kosten van de aanpak van bijplaatsen zijn niet bekend.

Milieu

- De milieueffecten van bijplaatsen zijn niet bekend. Bijplaatsen heeft vooral een negatief effect op de omgevingskwaliteit.

Mobiele milieustraat

"Iedere zaterdag zetten we een mobiele milieustraat op in de vindex locatie Leidsche Rijn. Dit is een enorm succes. Bewoners hebben relatief gezien veel meer afval en brengen dit nu naar het station. Illegale stort en bijplaatsen komt in deze omgeving nauwelijks nog voor, terwijl dat voorheen een groot probleem was. Nu ik er zo over denk, misschien ook een idee voor onze bestaande probleemwijken." (Marion Overbeg, Utrecht)

Service

- **meetlat:** CROW heeft recent een meetlat ontwikkeld voor bijplaatsen. Het feit dat er bijgeplaatst is levert een negatief beeld op van de openbare ruimte.
- **service & snelheid:** wat vaak kwaliteitsbepalend is, is de snelheid van het weghalen. Veel gemeenten stellen zichzelf een eis dat binnen een bepaalde tijd (bijvoorbeeld 24 uur) het afval door de gemeente opgehaald moet zijn.

A+	A	B	C	D
Bijgeplaatst afval 0 m ²	Bijgeplaatst afval ≤ 0,5 m ²	Bijgeplaatst afval ≤ 1 m ²	Bijgeplaatst afval ≤ 2 m ²	Bijgeplaatst afval > 2 m ²

2.2 Beleid en regelgeving

Landelijk beleid

- Het **inzamelen** van (grof)afval is voor gemeenten een wettelijke verplichting, geregeld in de Wet Milieubeheer. De wet verplicht het huis aan huis inzamelen van afval en het aanbieden van een verzamelpunt voor haar burgers voor al het overige afval, de zogeheten 'milieustraat'.

Lokaal beleid

- **regelgeving:** het landelijke beleid wordt vertaald in de afvalstoffenverordening van de gemeente. In de afvalstoffenverordening worden bijvoorbeeld eisen gesteld en afspraken gemaakt over het inzamelen van huishoudelijke afvalstoffen, en het ter inzameling aanbieden van huishoudelijke afvalstoffen.

De gemeenten mogen aan de manier van inzamelen eisen stellen. Indien aanbieders (burgers) zich niet aan deze eisen houden staan gemeenten voor een vreemde keus. Het laten staan zou begrijpelijk zijn maar is geen optie. Als de gemeente het bijgeplaatste afval niet verwijdert, doet niemand het en verloedert de openbare ruimte.

Waarom wordt er bij geplaatst?

Burgers plaatsen afval:

- **Uit onwetendheid.** Een vaak gehoorde kreet is 'Mag dat dan niet, het wordt toch opgehaald?!'
- **Bewust,** dus uit gemakzucht.
- **Het volgen van een ander,** "er staat toch al iets", voorbeeld doet volgen.
- Omdat de **container vol zit.**
- Omdat **men 'denkt' dat de container vol zit,** als er al afval naast staat.

Bewust of onbewust overtreden?

Veel burgers weten gewoonweg niet dat het bijplaatsen van afval bij een afvalcontainer een overtreding is. Burgers zien het zelfs regelmatig als een 'goede daad' om afval op die plaats te zetten waar het wordt opgehaald. "Ik zet het toch bij het afval aan de straat, bij het andere afval, wat is daar mis mee?" Met name allochtone inwoners zijn opgegroeid met het willekeurig aan de weg zetten van hun vuilnis en zien dit als iets heel gewoons. In bijvoorbeeld Afrikaanse landen staan veel autowrakken, ongebruikte spullen e.d. langs de weg of op braakliggende terreintjes.

"Op één locatie in de stad werd opvallend vaak en altijd weer afval bijgeplaatst terwijl de containers leeg waren. Wat bleek na onderzoek: het afval van familie x werd altijd door de kinderen weg gebracht. Deze konden niet bij de opening van de container en zetten de zakken er daarom voor. De rest van de flat dacht hierna dat de container vol zat en deponeerde de zakken er ook maar voor! Na het aanspreken van de ouder was het probleem opgelost." Een beheerder tijdens de expertmeeting.

3. Relatie schoon, heel en veilig

Is er een relatie met heel en veilig?

- **nee,** een relatie met heel is er niet.
- **een relatie met veilig nadrukkelijk wél.** Bijplaatsing veroorzaakt een rommelig beeld en een gevoel van verloedering. De sociale veiligheid van een buurt gaat er op achteruit. Andersom geredeneerd wordt er vaker bijgeplaatst in sociaal onveilige buurten als gevolg van een andere mentaliteit.

Is er een relatie met schoon?

Ja, met schoon is er een hele directe relatie:

- **rommelig beeld:** het bijgeplaatste afval zorgt op zichzelf al voor een vervuild beeld.
- **zwerfafval:** bijplaatsing is een belangrijke oorzaak van zwerfafval. Afval raakt los, waait weg en verspreidt zo door de buurt.
- **vervuilingsnelheid:** uit onderzoek is gebleken dat wijken die met zakken werken sneller en meer vervuilen dan wijken met ondergrondse containers. Wijken met kliko's vervuilen het minst snel.

Bijplaatsen veroorzaakt zwerfafval

Maakt de inrichting iets uit?

Met de inrichting van een gebied kan bijplaatsing worden ontmoedigd. Te denken valt aan:

- **containerplekken** goed in het zicht en verlicht;
- **weinig ruimte** bieden voor bijplaatsen door bijvoorbeeld container plek in te klemmen tussen parkeerplaatsen.

Geen bovengrondse containers

Utrecht wil af van de bovengrondse afvalcontainers en heeft daarom een prioriteringsnotitie door het bestuur laten vaststellen. Bij nieuwbouw én bij renovatieprojecten m.b.t. gestapelde bouw dienen de projectontwikkelaars zich aan de volgende prioriteitsvolgorde te houden:

- a) inbandige opslag
 - b) ondergronds geautoriseerd voor restafval. GFT inbandig en op eigen initiatief van de bewoners.
 - c) Minst gewenste optie bovengrondse containers
- Bij grondgebonden woningen (met voor- en achtertuin) worden standaard minicontainers toegewezen tenzij de ontwikkelaar de voorkeur geeft aan ondergrondse containers (voor Leidsche Rijn is dit apart bedongen). Dit wordt wederom alleen gerealiseerd voor restafval. Hiermee wordt op de langere termijn ook het bijplaatsen bestreden (bron: Utrecht).

Inbandige inzameling

Dordrecht steekt steeds meer in op inbandige afvalinzameling in hoogbouw. Dit levert veel minder overlast in de buitenruimte op (bron: Dordrecht).

4. Aanpak

Vijf Knoppen Model	Toelichting	Voordelen	Nadelen
--------------------	-------------	-----------	---------

1. Communicatie

voorbeeld glascontainer

Bijplaatsen van afval gebeurt of uit onwetendheid of bewust. De bijplaatsers uit onwetendheid kunnen bereikt worden door ze uit te leggen wat wel en niet mag en welke alternatieven er zijn. Middelen hiervoor zijn:

- afvalkalender huis aan huis verspreid (dus ook in flats met vaste verzamelcontainers!);
- informatie op containers;
- internetsite gemeente.

Voor bewuste bijplaatsers werkt waarschuwen en handhaven beter. Zie hiervoor 'handhaven'.

Als communicatiemiddel worden ook wel stickers gebruikt op bijvoorbeeld koelkasten met de tekst: "deze koelkast is illegaal aan de weg gezet door iemand in uw buurt"

- snel en makkelijk informatie te verstrekken;
- afvalkalender wordt al veel gebruikt.
- doelgroep: burger in sociaal mindere wijk heeft vaak geen internet en bewaart afvalkalender niet.

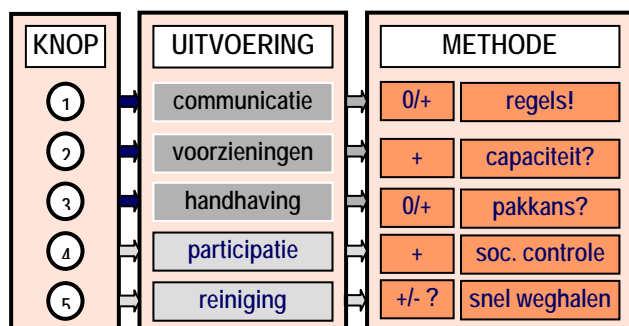
- waarschuwing
- maakt bewust
- zorgt voor meer sociale controle in de buurt
- afval staat langere tijd aan de weg
- zorgt voor vervuiling en klachten

Vijf Knoppen Model	Toelichting	Voordelen	Nadelen
<p>2. Voorzieningen</p>	<p>Voorzieningen dienen ter voorkoming van bijplaatsen. Het zijn altijd voorzieningen waarin afval verzameld kan worden. Voorbeelden zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uiteraard afvalcontainers zelf. Al past meestal bijgeplaatst afval hier niet in; • milieustraat. ieder gemeente is verplicht zo'n verzamelplek voor burgers te hebben. Dit mag echter in samenwerking met andere gemeenten; • mobiele milieustraat. 	<ul style="list-style-type: none"> • mensen gaan eerder naar afvalbrengrstations; • mensen zijn eerder geneigd van de 'huis aan huis' inzameling gebruik te maken; • dus uiteindelijk minder afval op straat. 	<ul style="list-style-type: none"> • inzameling en verwerking is duur; • burger moet 'brengen: dit is soms al een reden om het illegaal aan de weg te zetten.
<p>3. Handhaving</p>	<p>Handhaven is soms makkelijk bij vuilniszakken. Hierin zitten vaak namen en adresgegevens waardoor de dader 'opgezocht' en beboet kan worden.</p> <p>Handhaven is moeilijk bij ander afval omdat hierop adresgegevens ontbreken (koelkasten, banken etc). Betrappen op heterdaad is een gelukstreffer.</p> <p>Het 'feitenboekje' van de politie geeft standaardboetes voor het verkeerd aanbieden, het doorzoeken van, het niet gescheiden aanbieden en niet in het aangewezen middel aanbieden van huishoudelijk afval.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • beboete dader vervalt meestal niet in herhaling; • grote pakkans; • vervuiler betaalt. • handhaving werkt preventief 	<ul style="list-style-type: none"> • controleurs zijn duur; • tijdrovend; • uitpluizen vuilniszakken onhygiënisch; • 'pakkans' is klein; • wanneer gehandhaafd wordt op 'goed gebruik van het inzamelmiddel', dient in het uitvoeringsbesluit van de afvalstoffenverordening vastgesteld te worden in welke gebieden (straten) welk inzamelmiddel gebruikt moet worden.
<p><i>"Bij ons zijn veel containers afgesloten en alleen te openen met een pasje. Ik heb de indruk dat dit de containers wat minder anoniem maakt. Hierdoor is er weer minder 'afvaltoerisme' en is men minder geneigd om afval naast de container te plaatsen" (Bron: Cyclus, Gouda)</i></p>		<p><i>"Alleen al door de hot spots van illegale stort en bijplaatsing te controleren en borden te plaatsen hebben we de overlast in Tilburg erg teruggebracht," aldus Ad van Beers, gemeente Tilburg.</i></p> <p><i>Ook in 's-Hertogenbosch heeft alleen al het in de gaten houden van plekken effect gehad. Vier locaties zijn al van de lijst met hotspots gehaald. "Door zichtbaar aanwezig te zijn is de boel nu al een stuk opgeruimder."</i></p> <p><i>"We weten nu waar en wanneer mensen hun rotzooi dumpen. Met die informatie controleert de milieupolitie regelmatig. Wie in de fout gaat kan rekenen op een forse boete (€ 130 tot ruim € 800)."</i></p>	
<p>4. Participatie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbeeld Den Haag: burgers zijn hier aangeschreven om ondergrondse bakken te adopteren. Van de 300 brieven waren er 150 reacties! In ruil voor een kleine attentie stoppen deze burgers (door anderen) bijgeplaatste zakken alsnog in de container. 	<ul style="list-style-type: none"> • minder bijplaatsing; • sociale controle. 	<ul style="list-style-type: none"> • moeilijk controleerbaar

Vijf Knoppen Model	Toelichting	Voordelen	Nadelen
5. Reiniging 	<ul style="list-style-type: none"> • tegen betaling ophalen op afspraak • gratis ophalen op afspraak 	<ul style="list-style-type: none"> • burger hoeft afval niet te brengen. • minder bijplaatsing bij verzamelcontainers 	<ul style="list-style-type: none"> • controleerbaar • aanbieder moeilijk aan te spreken op bijgeplaatst afval van een derde • betaling veroorzaakt meer bijplaatsing • veel regels als bundelen, inpakken, maximale hoeveelheid etc.
<p>Voor de burger klinkt een vaste ophaaldag mooi. Voor de beheerder heeft het een keerzijde, er is moeilijk op te sturen. Hoeveel wordt er aangeboden, soms rijden we voor niks, soms liggen er hele bergen. Ook op de manier van aanbieden is moeilijk te sturen".(Bron: beheerder)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • vaste ophaaldagen en routes grof afval • op tijd legen vaste container 	<ul style="list-style-type: none"> • heel herkenbaar en goed te communiceren • minder bijplaatsing door alternatief 	<ul style="list-style-type: none"> • anoniem, iedereen zet van alles op straat. • onvoorspelbaar qua hoeveelheid • rommel op straat na ophalen (zwerfafval)

Samenvatting 5 knoppen

De informatie uit de bovenstaande tabel hebben we samengevat in een aantal kernwoorden en per 'knop' de score; wat werkt het best?

Containers tijdig legen

"Het niet op tijd legen van containers wordt eigenlijk nooit als oorzaak gezien van bijplaatsen. De vinger wijst als snel naar de burger. Maar in de praktijk zien we toch dat containers vaak te vol zitten en de burger dus een legitieme reden heeft het afval erbuiten te plaatsen. We kunnen toch niet verwachten dat de zak weer mee terug wordt genomen" (bron: beheerder tijdens expertmeeting).

6. Informatie en bronnen

Zoals al gezegd in de inleiding is de aanpak van het bijgeplaatst afval relatief nieuw, we kunnen nog maar weinig ervaringen met elkaar uitwisselen. Dit resulteert in de minimale hoeveelheid documenten of internetsites. Wel is via een google zoekactie veel informatie te vinden van gemeentelijke sites zoals Utrecht, Rotterdam, Dordrecht en Den Haag.

Op de volgende sites wordt het onderwerp bijplaatsen ook behandeld:

- www.senternovem.nl
- www.afvalonline.nl

Colofon

De Handreiking Schoon is een uitgave van de NVRD, in samenwerking met Vereniging Stadswerk en CROW. Met dank aan de werkgroep en tal van NVRD-leden voor de inbreng van hun kennis en ervaringen. Redactie door advies- en ingenieursbureau Oranjewoud. Reacties, aanvullingen en suggesties zijn welkom. Hiervoor kunt u het reactieformulier gebruiken uit de algemene menukaart. E-mailen naar post@NVRD.nl, of telefonisch 026-377 13 33.

5. Organisatie en bedrijfsvoering

- Beheerders hebben veel baat bij een goede samenwerking met de handhavers en de milieupolitie. Samen kunnen zij afspraken maken over communicatie richting burgers en bedrijven (horeca) en elkaar op de hoogte brengen van de 'hot spots'. Hierdoor is een gerichtere aanpak mogelijk.
- Afstemming tussen beheerders, milieupolitie en reinigings- en inzameldiensten is ook essentieel. De milieupolitie weet wanneer ze extra overtredingen kunnen verwachten, de beheerders en reinigingsdiensten weten wanneer de kans op zwerfafval groot is.

Blad

Natuurlijk vuil valt op: blad in de goten, bloesem op de stoep en zand op straat. Met name in de herfst wordt veel geklaagd over blad. Toch valt de ergernis mee, blad en natuurlijk vuil staan onderin de ergernis top 10. Veel gemeenten zijn positief over de bladcampagnes. Ook communicatie richting bewoners over deze campagne, schoonmaakrondes en bladkorven draagt bij aan een efficiënte aanpak van natuurlijk vuil.

1. Positionering

Natuurlijk vuil is zoals, de naam al zegt, natuurlijk ofwel niet door de mens veroorzaakt. Denk hierbij aan zand, blad, bloesem, stenen en takjes. Een andere benaming voor natuurlijk vuil is technisch veegvuil. Hier concentreren we ons op het blad.

Wie?

- **natuur**; het hoort bij het beeld van de herfst. Dit beeld is grotendeels geaccepteerd waardoor hierover minder geklaagd wordt dan bijvoorbeeld hondenpoep of zwerfafval.

Wat?

- **seizoen**: de hoeveelheid natuurlijk vuil verschilt per seizoen: in de herfst blad, in het voorjaar bloesem.

Waar?

- Overall, maar vooral in de buurt van bomen. Overlast voor burgers wordt vooral veroorzaakt op voetpaden en wegen. Overlast voor de groenbeheerder vooral op grasvelden (verstikking van het gras).

Bladkorven

Gemeenten met veel bomen zoals Arnhem en Apeldoorn hebben goede ervaringen met het plaatsen van bladkorven. Het plaatsen en legen kost wat, maar het composteren is goedkoop. Daarbij scheelt het veeggronden. Andere gemeenten daarentegen geven aan juist goedkoper af te zijn met veeggronden. De effectiviteit van de methode hangt dus sterk af van de hoeveelheid blad.

Gewoon doen

Arie Langhorst, gemeente Den Haag: "Blad wordt niet door menselijk gedrag veroorzaakt. Gewoon opruimen dus."

De kern van een succesvolle aanpak

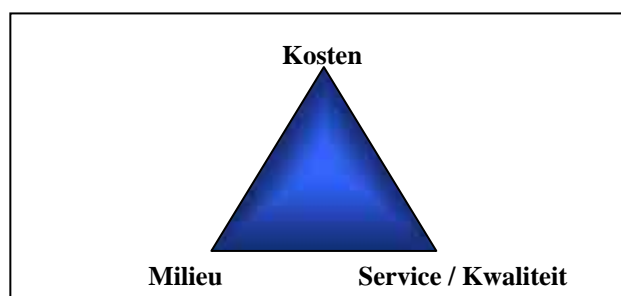
Wat?	Bladcampagne, korven plaatsen én een goede planning voor het ruimen
Waarom?	Efficiënt
Hoe?	Actief minimaliseren van blad in de herfst

Inhoud menukaart Blad

1. **positionering**: blad is overlast in korte periode
2. **afwegingskader**: de meetlat van de CROW
3. **relatie schoon, heel en veilig**: blad verstoppt kolken
4. **aanpak**: alle methoden op een rij
5. **organisatie en bedrijfsvoering**: goed plannen in korte tijd
6. **informatie en bronnen**: info en bronnen

2. Afwegingskader

2.1 Reinigingsdriehoek

Kosten

- De kosten van de aanpak van blad zijn niet bekend.

Milieu

- Het aanpakken van blad heeft geen gevolgen voor het milieu.

Service

- **meetlat:** CROW heeft een meetlat ontwikkeld voor natuurlijk vuil. In onderstaand schema geven we een overzicht van een meetlat opgesteld door de CROW met daarin vijf kwaliteitsniveaus en bijbehorende normen voor blad op verharding.

A+	A	B	C	D
Er is geen bladafval.	Er is weinig bladafval.	Hier en daar is bladafval in hopen.	Er zijn redelijk veel plekken met hopen bladafval.	Er zijn veel plekken bedekt met hopen bladafval. De verharding is nauwelijks zichtbaar.
bedekking 0 m ² per 100 m ²	bedekking ≤ 5 m ² per 100 m ²	bedekking ≤ 10 m ² per 100 m ²	bedekking ≤ 25 m ² per 100 m ²	bedekking > 25 m ² per 100 m ²
maximale dikte 0 cm per 100 m ²	maximale dikte ≤ 3 cm per 100 m ²	maximale dikte ≤ 10 cm per 100 m ²	maximale dikte ≤ 30 cm per 100 m ²	maximale dikte > 30 cm per 100 m ²

CROW meetlat voor natuurlijk vuil

De CROW heeft ook meetlatten ontwikkeld voor:

- blad op gras
- blad in beplanting

2.2 Beleid en regelgeving

Er zijn geen wetten en regels met betrekking tot natuurlijk vuil.

3. Relatie schoon, heel en veilig

Natuurlijk vuil zorgt niet voor grote ergernissen, juist omdat het 'natuurlijk' is, en staat dus laag in de ergernis top 10.

Wat is de relatie met heel?

- **gras:** veel blad op het gras heeft nadelige gevolgen voor de technische staat van het gras, het gras verstikt met als gevolg kale plekken. Verder is er geen relatie met heel.

Wat is de relatie met veilig?

- **verkeersveiligheid:** blad zorgt voor slipgevaar en uitglijden.
- **blad:** zorgt in de herfst, dus juist in een periode met veel regenval, voor verstopping van straatkolken.
- **zand:** zorgt het gehele jaar voor verstopping van straatkolken. In het 'vakjargon' 'technisch veegvuil'.

Wat is de relatie met andere schoonthema's?

- **zwerfafval;** dit in verband met de veegfrequentie.
- **onkruid** op verharding: verteerd blad en zand op verharding vormen een voedingsbodem voor onkruid.

Relatie met inrichting

- **hoeken** zijn verzamelpunten voor blad, terwijl ze machinaal niet te vegen zijn. Denk hierbij ook aan horizontale obstakels als muurtjes.

4. Aanpak

Vijf Knoppen Model	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
--------------------	-----------	-----------	---------

1. Communicatie

met burgers communiceren over periode waarin de bladcampagne loopt, door:

- krantenbericht
 - internet
 - brief/folder
 - bericht op afvalkalender
- maar ook: promoten eigen blad te composteren

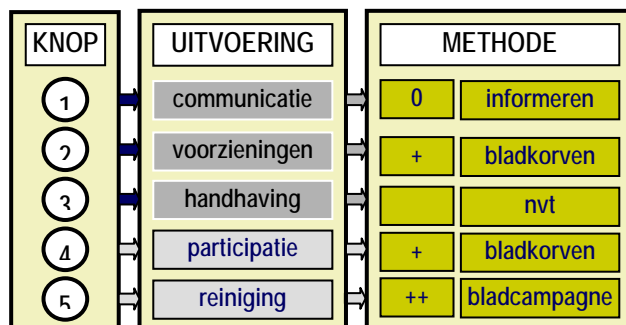
- informatie verstrekken
- creëren van draagvlak

Krantenbericht Nijmegen: Het gebruik van bladkorven door inwoners die tuin, stoep en straat willen ontdoen van bladafval is in Nijmegen een doorslaand succes. Een proef met drie bladkorven in 2002, werd elk jaar verder uitgebreid. In 2005 werden zo'n tweehonderd stalen 'manden' geplaatst

Vijf Knoppen Model	Werkwijze	Voordelen	Nadelen
2. Voorzieningen 	<ul style="list-style-type: none"> aanwijzen gezamenlijke stortplaatsen voor burgers plaatsen van bladkorven 	<ul style="list-style-type: none"> overlast van blad tegen gaan participatie met bewoners dus gezamenlijke verantwoordelijkheid creëren 	<ul style="list-style-type: none"> burgers gebruiken korven voor hun eigen blad tijdsintensief: in najaar moeten ze worden opgebouwd én afgebroken blad betekent groot volume dus veel korven blad van de straat kan zo vervuild zijn dat het als chemisch afval wordt aangemerkt met als gevolg: hogere stortkosten.
3. Handhaving	nvt	nvt	nvt
4. Participatie	<ul style="list-style-type: none"> van burgers door vuil in de bladkorven te gooien en hun eigen stoep schoon te houden 		
5. Reinigen 	<p>methoden:</p> <ul style="list-style-type: none"> meerdere reinigingsronden 1 grote ronde en tussentijds alleen veiligheid waarborgen (doorgaande wegen) en afwatering (kolken) controleren één grote ronde samen met plantsoendienst (blad uit het groen halen groen) 	<ul style="list-style-type: none"> efficiënt alle vormen van natuurlijk vuil in één keer meenemen machine heeft een grote opnamecapaciteit 	<ul style="list-style-type: none"> afhankelijk van weersomstandigheden en boomsoort
<p>toegepaste machines:</p> <ul style="list-style-type: none"> rugblazers blazer achter trekker (veel gebruikt voor grasvelden) veegmachine zuigmachine (met slurf) 	<p>bladcampagne:</p> <ul style="list-style-type: none"> is groot opgezette ophaalactie, vaak aangekondigd in bladvalperiode periode is afhankelijk van weersomstandigheden zoals nachtvorst en regen. ook het soort boom heeft invloed op de planning. Eiken laten bijvoorbeeld het blad geleidelijk vallen en platanen in één keer; bij elkaar blazen en opvegen: blaas het blad naar het midden van de weg en veeg dit op met een machine waarin een perscontainer is gemonteerd. 		

Samenvatting 5 knoppen

De informatie uit de bovenstaande tabel hebben we samengevat in een aantal kernwoorden en per 'knop' de score; wat werkt het best:

5. Organisatie en bedrijfsvoering

- Het verwijderen van blad vraagt een goede organisatie in een korte tijd. Planning is dus essentieel. Aan de andere kant is het lastig te plannen omdat de bladvalperiode niet exact te bepalen is. Ruimen voor de bladval heeft geen zin, te lang wachten betekent echter (te) veel werk in een (te) korte tijd.

Draaiboek

De gemeente Delft heeft een praktisch draaiboek opgesteld voor de aanpak van natuurlijk vuil:

- *goede voorbereiding: analyseer wat er moet gebeuren.*
- *maak een duidelijke taakverdeling: wat doen we als gemeente zelf en welke werkzaamheden besteden we uit.*
- *in de contractfase de afspraken vastleggen. De gemeente heeft hierbij geen resultaatverplichting.*

Goed plannen

"Bij het ruimen van blad moet je goed plannen. In weinig tijd wordt immers een grote inspanning gevraagd. Het is net als bij het strooien van zout tijdens opvriazing. We ruimen eerst de hoofdwegen, dan de belangrijkste fietspaden gevolgd door woonstraten en parken en plantsoenen. daarnaast ruimen we alleen blad dat echt nodig is, in veel plantsoenen kan het blijven liggen". (Bron: beheerder)

- Bij gemeenten met veel bomen geldt vaak de vuistregel: al het blad weg met de kerst. Gemeenten met minder bomen (bijvoorbeeld aan de kust) willen vaak voor Sinterklaas het blad verwijderd hebben.

6. Informatie en bronnen

Qua documentatie en internetbronnen is weinig informatie beschikbaar.

Tip: googelen op blad levert wel veel informatie van gemeenten op. Met name over bladkorven is veel te vinden.

Contactpersonen in de genoemde gemeenten zijn via de NVRD te benaderen.

Sigmund

Peter de Wit
www.sigmund.nl

Colofon

De Handreiking Schoon is een uitgave van de NVRD, in samenwerking met Vereniging Stadswerk en CROW. Met dank aan de werkgroep en tal van NVRD-leden voor de inbreng van hun kennis en ervaringen. Redactie door advies- en ingenieursbureau Oranjewoud.

Reacties, aanvullingen en suggesties zijn welkom. Hiervoor kunt u het reactieformulier gebruiken uit de algemene menukaart. E-mailen naar post@NVRD.nl, of telefonisch 026-377 13 33.

Kauwgom

Kauwgom is een relatief onbekend begrip in het beheren van de openbare ruimte. Dat Singapore het bezitten en weggooien van kauwgom al jaren bestraft is algemeen bekend. In Nederland en andere Europese landen loopt het nog niet zo'n vaart. In vergelijking met de andere schoonthema's komt kauwgom dan ook vaak onderaan het prioriteitenlijstje. Toch is er op sommige druk bezochte plekken veel kauwgom aanwezig. Een pleksgewijze aanpak in bijvoorbeeld winkelstraten kan daarom wel degelijk bijdragen aan de kwaliteit van de openbare ruimte.

1. Positionering

Kauwgom (of kauwgum) is een soort snoep dat wordt gemaakt om op te kauwen en dat niet bedoeld is om te worden ingeslikt. Als kauwgom op de grond wordt uitgespuugd, plakt het binnen seconden zeer stevig vast en kan het slechts met de grootste moeite verwijderd worden.

Wetenswaardigheden:

- **jeugd:** 90% van de 12 tot 17 jarigen heeft regelmatig een pakje kauwgom op zak;
- **kilo's:** naar schatting wordt jaarlijks 5 miljoen kilogram kauwgom verkocht. Naar schatting 30% hiervan, ofwel 1,5 miljoen kilogram, belandt op straat en dit komt ongeveer neer op 150 miljard kauwgomplekken, ieder jaar weer;
- **afbraak:** kauwgom wordt pas na 25 jaar afgebroken maar slijt wel waar gelopen wordt;
- **cumulatie:** een opeenstapeling van gigantisch veel stukjes is dus zo ontstaan;
- **mentaliteit:** het weggooien van kauwgom is een mentaliteitskwesitie, men wil niet te veel moeite doen om kauwgom op een nette manier kwijt te raken.

Waar zie je kauwgom?

- **op verharding:** in hoge concentratie op plekken waar veel mensen samen komen, zoals winkelstraten, stationspleinen, bushaltes en entrees. Maar ook rondom prullenbakken, putten en kolken.

Wordt kauwgom als storend ervaren?

- **nee**, in de meeste gevallen wordt kauwgom niet echt als een vervuiler gezien, het valt vaak niet eens op.
- **pas bij hoge concentraties** op opvallende plekken gaat men zich 'ergeren'.
- **weinig prioriteit:** in tegenstelling tot graffiti, onkruid en zwerfafval, levert kauwgom in het algemeen weinig discussie op; het staat vaak onderaan de prioriteitenlijst.

Kern van een succesvolle aanpak

Wat?	In principe niks aan doen, kauwgom alleen verwijderen als andere schoonthema's zijn 'afgehandeld' (dus schone ruimte m.b.t. onkruid, graffiti, zwerfafval en hondenpoep);
Hoe?	zeer pleksgewijs bestrijden (entrees, bezienswaardigheden, winkelstraat).

Geschiedenis

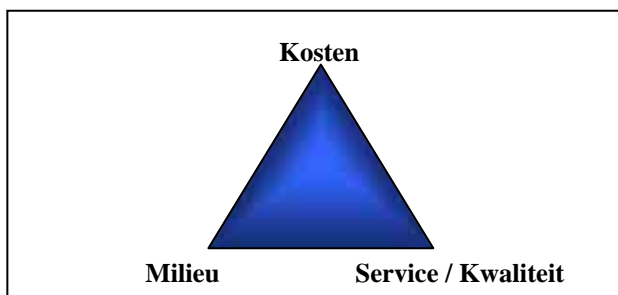
Op kauwgom wordt al lang gekauwd. Zweedse archeologen ontdekten dat Scandinaviërs al zo'n 9 duizend jaar (stenen tijdperk) op kauwgom kauwen. Ook is het bekend dat Indianen al kauwden op het gom uit bomen, dat zij met kruiden op smaak brachten. In 1871 werd in Amerika voor het eerst een smaakje toegevoegd aan de kauwgom. De kauwgom zoals we dat nu kennen werd dan ook in Europa geïntroduceerd door het Amerikaanse bevrijdingsleger uit WO 2. Zij namen pakjes kauwgom mee vanuit Amerika en deelden dat uit onder de net van oorlog verlorene Europeanen. Kauwgom was destijds duur, men deed er zuinig mee. 's Avonds werd de kauwgom zorgvuldig opgeborgen om de volgende dag verder te kauwen. Sinds 1948 maakt Nederland ook zelf kauwgom in de Amsterdamse kauwgomfabriek 'Maple Leaf'. Dit is nog steeds de enige werkende kauwgomfabriek in Nederland.

Inhoud menukaart Kauwgom

1. **positionering:** je ziet het nauwelijks
2. **afwegingskader:** lage prioriteit
3. **relatie schoon, heel en veilig:** geen relatie
4. **aanpak:** alle methoden op een rij
5. **organisatie en bedrijfsvoering:** geen extra inzet nodig
6. **informatie en bronnen:** internet reinigingsbedrijven

2. Afwegingskader

2.1 Reinigingsdriehoek

Kosten

- **prijzig:** het verwijderen van kauwgom op verharding is relatief duur. De kosten bedragen circa €5 tot €6 per m².
- **coating:** preventief kunnen coatings worden aangebracht. De kosten daarvan bedragen de eerste keer ca. €5 per m². Een dergelijke coating werkt ongeveer twee, jaar daarna moet een nieuwe coating worden aangebracht voor ca. €2,5 tot €3 per m².

Milieu

- **bepert:** de milieueffecten van kauwgom zijn gering. Kauwgom wordt pas na 25 jaar afgebroken, maar heeft vermoedelijke weinig milieueffecten.

Service

- **wel of niet verwijderen:** gemeenten maken zelf de afweging over het wel of niet verwijderen van kauwgom, zie onder lokaal beleid.
- **meetlat:** CROW heeft geen meetlat ontwikkeld voor kauwgom.

2.2 Beleid en regelgeving

Is er landelijk of lokaal beleid?

- **nee,** zeker op landelijk niveau is hiervoor geen beleid ontwikkeld.
- **wel of niet verwijderen:** op lokaal niveau wordt er wel nagedacht over het verwijderen van kauwgom. Veelal vanuit een pragmatische insteek, het schoonmaken van vuilere plekken, zonder dat er echt beleid aan ten grondslag ligt. Sommige gemeenten pakken kauwgom wél aan. Een voorbeeld uit de gemeente Waalwijk:

Promenade in Waalwijk kauwgomvrij gemaakt

De Promenade in het winkelhart van Waalwijk is ernstig ver-vuild door achteloos uitgespuugde of weggegooide kauwgum. De gemeente laat een bedrijf deze vastgekoekte kauwgum plekje voor plekje verwijderen. De kosten van die schoonmaakoperatie bedragen 14.000 euro. Volgens een woordvoester van de gemeente maakt het bedrijf één keer de hele Promenade schoon. Het is de bedoeling dat de gemeente daarna het onderhoud ver-richt of hetzelfde bedrijf wordt ingehuurd voor een herhalings-beurt.

Het is volgens de gemeentewoordvoester niet zo dat kauwgum op de nieuwe bestrating meer blijft plakken dan op de oude, of dat er nu meer kauwgum wordt weggegooid. In het budget voor onderhoud van de Promenade is geen rekening gehouden met deze extra schoonmaakbeurt. Volgens de woordvoester wordt veel meer kauwgum op straat gegooid dan de gemeente lief is. "Als de zon schijnt, zie je de kauwgumplekken glinsteren en dat is naast onhygiënisch ook lelijk", aldus de zegsvrouw. (bron: Brabants Dagblad, 21-12-2005)

3. Relatie schoon, heel en veilig

Relatie met schoon, heel en veilig?

- **schoon:** kauwgom heeft een relatie met schoon. De aanwezigheid van kauwgom kan zorgen voor een on-verzorgd of vuil beeld.
- **storend:** kauwgom wordt echter alleen als storend ervaren in hoge concentraties op opvallende plekken of op opvallende materialen.
- **weinig opvallend:** daarbij valt kauwgom pas op als de openbare ruimte vrij is van onkruid, graffiti en zwerfafval.
- **verstoppingen:** kauwgom verstopt lijngoten en belemmert hierbij de afwatering. Het verwijderen is las-tig en tijdrovend.
- **veilig:** een relatie met veilig is er niet.

Relatie met inrichting?

- **Ja.** Kauwgom is meer storend op/in:
 - nieuwe materialen
 - glanzend, glad materiaal als graniet en marmer
 - een omgeving die een duidelijke statige, waardige of kunstfunctie heeft (monumenten, gedenk-tekens, beelden).

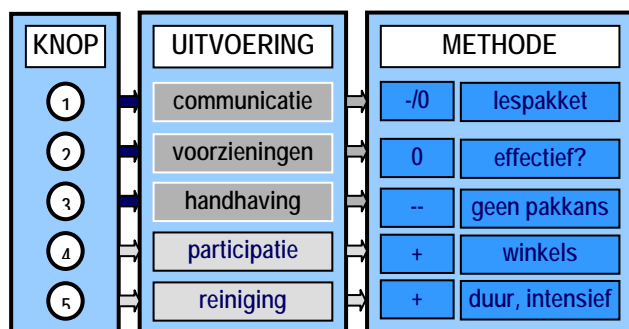
4. Aanpak

Vijf Knoppen Model	Toelichting	Voordelen	Nadelen
<p>1. Communicatie</p>	<ul style="list-style-type: none"> Er zijn geen gemeenten bekend die een gerichte campagne tegen het weggooien van kauwgom zijn gestart. Vanuit Nederland Schoon, de Citogroep en kauwgomproducenten is wel een campagne gestart. 	<ul style="list-style-type: none"> geen 	<ul style="list-style-type: none"> gemeente bereikt doelgroep 12-17 jarigen moeilijk effect communicatie lange termijn (mentaliteitsverandering) gemeente niet eerst aangewezen orgaan hiervoor kosten, tijd en energie communicatie hoog t.o.v. resultaat
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>Lespakket kauwgom Het kauwgomlespakket is ontwikkeld door de Citogroep in opdracht van Nederland Schoon en met financiële steun van de kauwgomfabrikanten. Dit pakket ondersteunt de campagne die Nederland Schoon voert in de strijd tegen het zwerfafval: in het bijzonder tegen kauwgomafval. De inhoud richt zich op jongeren in het voortgezet onderwijs. Met het lesmateriaal, dat verpakt is in één pakket, kunt u ook een vakoverstijgend project uitvoeren. Leerlingen worden op verschillende manieren geconfronteerd met de problematiek van kauwgom uit het zwerfafval. Het doel is hun weggooigedrag te verbeteren.</p> </div>			
<p>2. Voorzieningen</p>	<p>Het voorkomen van kauwgom op de straat kan op de volgende manieren:</p> <ul style="list-style-type: none"> voldoende afvalbakken juiste locatie afvalbakken: in de buurt van plekken waar concentraties te vinden zijn (hotspots) het ontwikkelen van een biologisch product. 	<ul style="list-style-type: none"> minder kauwgom op straat. 	
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>Biologisch afbreekbare kauwgom? Het ontwikkelen van een afbreekbare gombasis is echter niet eenvoudig. Het materiaal moet bestand zijn tegen uren lange doorkneding met speeksel. Maar op de stoep moet de gom snel vergaan onder inwerking van vocht, licht of bacteriën. De stof moet hecht genoeg zijn om langdurig smaakstoffen vast te houden, elastisch genoeg om belletjes te blazen en plakkerig genoeg om de 'chew' te geven. En toch snel genoeg desintegreren. Lastig dus. Toch zijn er verschillende bedrijven die een poging wagen. Het Amerikaanse bedrijf Alpha Food Ingredients heeft een afbreekbare gombasis ontwikkeld, maar voor zover bekend wordt dit nog niet toegepast. Chris Claesen van Hycail (Noordhorn, Groningen) maakt een soortgelijk materiaal, zo schreef hij ons. (Bron: www.intermediair.nl)</p> </div>			
<p>3. Handhaving</p>	<ul style="list-style-type: none"> Het weggooien van kauwgom wordt gezien als de overtreding 'weg gooien zwerfafval'. Hierop is de wet milieubeheer van toepassing. Toch wordt het weggooien of uit spugen van kauwgom in Nederland niet tot incidenteel geverbaleerd. 		<ul style="list-style-type: none"> pakkans is gering
<p>4. Participatie</p>	<p>Gemeenten en bedrijfsleven werken geregeld samen. Vooral winkeliers hebben baat bij een nette, schone entree. Acties bij en met scholen blijken te werken.</p>	<ul style="list-style-type: none"> win-win situatie gemeente-bedrijven/winkeliers winkeliers vergroten uitstraling entree, gemeente houdt openbare ruimte schoon kosten delen 	

Vijf Knoppen Model	Toelichting	Voordelen	Nadelen
5. Reiniging 	<ul style="list-style-type: none"> Combi met graffiti: Een aantal gemeenten neemt bij het verwijderen van graffiti en onkruid met heet water, kauwgom in de directe omgeving mee. Stomen: verwijderen door middel van heet water. <p>(foto's links: van de website van een bekende verwijderaar)</p> <ul style="list-style-type: none"> bevriezen: bevroren door een klein apparaat, vaak op de rug gedragen. kauwgom voor kauwgom wordt verwijderd. 	<ul style="list-style-type: none"> 3 vervuilers in 1 actie aanpakken dus efficiënter en goedkoper meest toegepast milieubelasting vrijwel nihil gehele straat kan worden gereinigd machinaal of handmatig komt overal matige milieubelasting in combi met borstelen 	<ul style="list-style-type: none"> uitgespoten voegen handmatig, is arbeidsintensief dus duur stoommachine is ook duur overlast publiek schone, witte vlekken herrie, lawaai weinig toegepast handmatig arbeidsintensief, niet voor grote oppervlakten duur

Samenvatting 5 knoppen

De informatie uit de bovenstaande tabel hebben we samengevat in een aantal kernwoorden en per 'knop' de score; wat werkt het best?

Zoals te lezen in het menubladd is het wel aan te raden om:

- afspraken** te maken met bedrijven, winkeliers en scholen
- combinatie** te zoeken met verwijderen van kauwgom, graffiti en onkruid

6. Informatie en bronnen

Informatie over het verwijderen van kauwgom beperkt zich veelal tot internetsites van reinigingsbedrijven.

Informatie over gemeenten die kauwgom aanpakken kunt u verkrijgen bij de NVRD.

5. Organisatie en bedrijfsvoering

Kauwgom is een 'kleine jongen' binnen de schoontheema's. De impact van kauwgom op de schoonbeleving van burgers is zeer gering. Kauwgom wordt slechts incidenteel verwijderd. Dit incidenteel verwijderen legt geen druk op de organisatie en de bedrijfsvoering, het wordt er 'gewoon bij gedaan'.

Colofon

De Handreiking Schoon is een uitgave van de NVRD, in samenwerking met Vereniging Stadswerk en CROW. Met dank aan de werkgroep en tal van NVRD-leden voor de inbreng van hun kennis en ervaringen. Redactie door advies- en ingenieursbureau Oranjewoud. Reacties, aanvullingen en suggesties zijn welkom. Hiervoor kunt u het reactieformulier gebruiken uit de algemene menukaart. E-mailen naar post@NVRD.nl, of telefonisch 026-377 13 33.